

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لړلیک

۲	د لمانځه جوړښت
۶	د لمانځه روح
۲۶	د خشوع د پیدا کېدو اسباب
۳۰	لومړۍ مسئله ستره ودرول
۳۲	دویمه مسئله د ستړې د لوړ والي اندازه
۳۷	درېیمه مسئله د لمونځ کوونکي مخې ته د څارویو تېرېدو حکم
۳۸	څلورمه مسئله ایا لمونځ کوونکي خپلې مخې ته تېرېدونکي په زور منع کولای شي؟
۴۱	پنځمه مسئله که ستره نه وي؛ نو د لمونځ کوونکي مخې ته په څومره فاصله کې تېرېدل صحیح دي؟
۴۷	د لمانځه طریقہ
۴۸	شپږمه مسئله د بنځو او سړیو په لمانځه کې توپیر؟
۵۸	اوومه مسئله بنځوته د بنځې د امامت کولو حکم
۶۲	اتممه مسئله د لمانځه نیت
۶۷	نهیمه مسئله لمانځه ته ودرېدل
۶۸	لسمه مسئله په صف کې جوخت ودرېدل
۷۴	یولسمه مسئله د لومړي تکبیر پر مهال د لاسونو اوچتول
۷۶	دولسمه مسئله لاس پر نامه که پر سينه کېښودل پکار دي؟
۸۱	پر سينه د لاسونو کېښودو په اړه حدیثونه

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	زینة الصلاة (د لمانځه ښکلا)
لیکوال	فضيلة الشيخ ابو محمد امين الله البشاورى
ترتیب او ټولوونه	استاد فرید احمد هلال
خپرندوی	کتاب خپرندویه ټولنه (جلال کوټ)
کمپوز	خپله ټولوونکي
ډیزاین او طرح	ابو عثمان عبدالمجید - گندهارا خدمتونه
چاپ کال	۱۳۹۰
د ترلاسه کېدو ځایونه	گندهارا کتاب پلورنځی (اسحاقزی مار کېټ ځمکتل، جلال کوټ)، مکتبه محمدیه (منگل مار کېټ، گنج بازار، پېښور، کوزه پښتونخوا)، دارالکتب (صدف پلازه، محله جنگي پېښور، کوزه پښتونخوا)

د چاپ حقوق له ټولوونکي سره خوندي دي

۲۲۳ ..... اته ویشتمه مسئله: د استراحت جلسه

۲۲۴ ..... نهه ویشتمه مسئله: تش رکعاتونه

۲۲۵ ..... دپر شتمه مسئله تورک

۲۲۵ ..... یو دپر شتمه مسئله په التحیات کې خپلې غېږې ته کتل

۲۲۲ ..... دوه دپر شتمه مسئله: اشاره به له کوم ځای نه شروع کوي

۲۲۹ ..... درې دپر شتمه مسئله: د اشارې کیفیتونه

۲۷۰ ..... څلور دپر شتمه مسئله په قاعده کې د گوتې خوځول او نه خوځول

پینځه دپر شتمه مسئله: تر الحیات وروسته درود شریف لوستل او د هغې

۲۷۴ ..... بېلابېلې صیغې

۲۷۸ ..... شپږ دپر شتمه مسئله: تر درود شریف وروسته دعاگانې

۲۸۷ ..... اوه دپر شتمه مسئله د سلام ستنولو څلور پینځه طریقې راغلې دي

۲۸۸ ..... اته دپر شتمه مسئله: سلام ستنول

۲۹۰ ..... نهه دپر شتمه مسئله: تر سلام ستنولو وروسته قوم ته مخ راپول

۸۶ ..... پرسینه باندې دلاش کېنودو په اړه د علماوو ویناوې

۸۸ ..... د احنافو دلائل او د هغې تجزیه

۹۵ ..... دیارلسمه مسئله: په لمانځه کې کوم ځای ته کتل روا او پکار دي

۹۶ ..... څوارلسمه مسئله: له فاتحې نه مخکې بېلابېل ذکرونه او دعاگانې

۱۰۵ ..... پنځلسمه مسئله: د تعوذ یانې «أَعُوذُ بِاللَّهِ» بېلابېلې کلمې

۱۰۵ ..... شپاړلسمه مسئله: په هر رکعت کې تعوذ لوستل څنګه دي؟

۱۰۸ ..... اوولسمه مسئله: په امام پسې د فاتحې لوستل

۱۱۳ ..... اتلسمه مسئله: په امام پسې د سورت فاتحې لوستو حکم

۱۲۳ ..... د قرانت خلف الامام په اړه د صحابه کرامو اثار

۱۲۷ ..... د قرانت خلف الامام په اړه د تابعینو اثار

۱۲۸ ..... د قرانت خلف الامام په اړه د علماوو ویناوې

۱۳۱ ..... محققین احناف او فاتحه خلف الامام

۱۳۲ ..... د مقابل لوري دلائل او د هغې تجزیه

۱۴۳ ..... نولسمه مسئله: په فاتحه لوستلو کې سنت طریقه

شلمه مسئله: په خفیه لمونځونو کې د مقتدي لپاره د فاتحې نه علاوه د نورقرات

۱۴۵ ..... کولو حکم

یوویشتمه مسئله: تر «وَلَا الضَّالِّينَ» وروسته امین ویل او د هغې اړوند مسئلې

۱۴۸ ..... د امین بالجهر په اړه د علماوو قولونه

۱۵۹ ..... په پټه د امین ویلو دلیلونه او د هغې تجزیه

۲۰۲ ..... دوویشتمه مسئله: په لمانځه کې سورتونه وړاندې وروسته ویل روا دي

۲۰۴ ..... درویشتمه مسئله: رفع الیدین

۲۵۱ ..... څلورویشتمه مسئله: په سجده کې سنت طریقه

۲۵۴ ..... پینځه ویشتمه مسئله: په سجده کې دواړه بڼې جنګول

۲۵۲ ..... شپږ ویشتمه مسئله: په سجده کې دلاسونو کېنودل

۲۶۰ ..... اوه ویشتمه مسئله: په اوو اندامونو سجده کول

د فضيلة الشيخ ابو محمد امين الله البشاوري تقرير

ان الحمد لله حمده و نستعينه و نستغفره و نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سيئات اعمالنا، من يهده الله فلا مضل له و من يضلل فلا هادي له، و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، و اشهد ان محمداً عبده و رسوله،

اما بعد!

دا كتاب زينة الصلاة، ياني د لمانځه ډول او بنايست چې زموږ د كتابونو او كېسټونو نه وروړ فرید احمد هلال راټول كړی. ما ولوست چې خواصو او عوامو، سرو او پنځو ټولو لپاره ډېر گټور دی، هرڅوك چې د خپل عبادت قبول غواړي د دغه نبوي سنت مطابق لمونځ دي وکړي او خپله خشوع دي هم برابره کړي.

په دي كتاب كې هغه خصوصيات چې زموږ وروړ استاد فرید احمد هلال راټول كړي دي

۱ د پښتو ژبه يې فصیحه ده.

۲ د احاديثو ژباړه

۳ د احاديثو تخريج په ډېر تفصيل سره

۴ مهم مهم تحقيقونه

۵ انصاف او عدل په مسائلو كې

۶ ادبي جملي استعمالول چې فحش او بي ادبه كلمات پكې نشته

۷ نور خصوصيات هم شته چې لوستو سره تعلق لري

الله تعالی دا كتاب زما لپاره او د جمع كوونكي او ترتيبوونكي او ټولو مساعدينو علماوو لپاره د نجات ذريعه وگرځوي او ترتيبوونكي (استاد فرید احمد هلال) ته دي الله تعالی اخلاص ورنصيب كړي او د هغه په ميزان

د حسناتو كې دي واچوي، آمين

د كتاب مسوده د جمعه په شپه جمادي الثانية ۸ عام ۱۴۳۲ هـ باندي په مسجد حمزه، پشاور پاکستان كې ما مطالعه كړه او نوموړي استاد ته مې دعا وكړه، ځكه يوه فايده منده رساله يې عالم النشر والتوزيع ته راويستله، الله تعالی دي ټولو مسلمانانو ته د دي رسالې نه فايده وركړي

صلى الله على نبينا محمد و اله و اصحابه اجمعين

ابو محمد امين الله البشاوري

ابو محمد امين الله البشاوري

ان الحمد لله نحمده و نستعينه و نستغفره و نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سيئات اعمالنا، من يهده الله فلا مضل له و من يضل فلا هادي له، و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، و اشهد ان محمداً عبده و رسوله،

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَ لَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٠﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَ خَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَ بَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَ نِسَاءً ۚ وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَ الْأَرْحَامَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١٠١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ قُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿١٠٢﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَ يُغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿١٠٣﴾

اما بعد

قدمو لوستونكيوا

لمونخ په اسلام کې داسې ضروري رکن دی، چې د دې سموالی د ټول دین سموالی او د دې خرابوالی د ټول دین خرابوالی دی، لکه چې رسول

الله ﷺ فرمایي

«إِنَّ أَهْمَ أُمُورِكُمْ عِنْدِي الصَّلَاةُ، مَنْ حَفِظَهَا وَحَافِظَ عَلَيْهَا حَفِظَ دِينَهُ، وَمَنْ ضَيَعَهَا فَهُوَ لِسِوَاهَا أَضِيعٌ»

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (١ / ٥٣٦)

ژباړه:

چا چې د لمانځه حفاظت وکړي، ده د دین حفاظت وکړي او چا چې لمونځ خراب کړي؛ نو د نورو اعمالو خرابوالی یې هم یقیني دی

او داسې کس ته بیا بنه سپړی نه دي ویل پکار، چې لمونځ یې خراب وي، له دې امله په اسلام کې پر لمانځه ډېر سخت ټینګار شوی، لکه په

قران کریم کې نهه اتیا ځل الله ﷻ د لمانځه یادونه کړې ده او لمونځ د قران
والاوو ځانگړی صفت دی، لکه چې الله ﷻ فرمایي:

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿۱۰﴾
ژباړه:

پر اخرت ايمان لرونکی پر قران ايمان لري او د خپلو لمونځونو حفاظت
کوي.

د الله ﷻ ولایت، دو ستي او نږدېکت له لمانځه پرته نه تر لاسه کېږي او له
لمانځه پرته هېڅ یو کس مسلمان نشي گڼل کېدای، همداشان د جنت یوه
دروازه هم د لمانځه په نامه نومول شوې، چې هغې ته «باب الصلاة» ویل
کېږي، یانې هغه دروازه چې په لمانځه سره تر لاسه کېدای شي او دا عمل
ډېر زیات مشهور او د الله ﷻ ډېر خوښ دی؛ خو شیطان ورته سپری نه
پرېږدي، د لمانځه ډېرې زیاتې گټې اوفضائل دي، سپری چې د کال په سر
کې د حدیثو کتاب پیل کړي؛ نو ټول کال د لمانځه پر مسائلو تېرېږي، ځکه
د حدیثو ډېر کتابونه د لمانځه پر احکامو لگېدلي دي له دې امله موږ ته د
لمانځه ډېره پابندي پکار ده او الله ﷻ چې پر یوشي ټینگار کړی دی؛ نو موږ
به ولې پرې ټینگار نه کوو؟ الله ﷻ دې پر یوشي ټینگار کوي او یوسپری دې
پر هغه مسئله زور نه ورکوي دا؛ خو ډېره د نقصان خبره ده

همداشان کله، چې د الله رسول ﷺ وفات کېده دا سې فرمایلي ول چې
«الصَّلَاةَ، وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ».

سنن ابن ماجه (۱ / ۵۱۹)

ژباړه:

ای خلکو د لمانځه پابندي کوئ، له مریانو(غلامانو) او بی زوره

خلکوسره بېگړه کوي.

ياني د ژوند په وروستيو شيبو کې يې هم پر لمانځه ټينگار کړی، چې گورئ لمونځ درڅخه خراب نشي؛ نو له دې امله د لمانځه اهتمام د متقيانو او مؤمنانو صفت دی، څوک چې د لمانځه پابندي نه کوي دا مسلمان نه دی، دې دومره سخت وعيد ته گوره الله ﷻ فرمايي

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا

|مريم: ۵۹|

ژباړه

په دوی پسې وروسته داسې خلک راغلل، چې لمونځونه يې ضائع کړل او په خپلو هيلو پسې روان شول، ژرده، چې د(غی) کندی سره به مخامخ شي. يانې دداسې کسانو ځای دوزخ دی

او نبي ﷺ فرمايي

«مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ فَقَدْ حَيِظَ عَمَلُهُ»

صحيح البخاري (۱/ ۱۱۵)

ژباړه

د مازديگر لمونځ که چا پرېښوده؛ نو عمل يې برباد شه

پر دې خبره اوس مؤمنان پوهېږي چې دعمل بربادېدل څومره لوی تاوان دی، که پر تا زرخله بم راخلاص شي دا دومره تاوان نه دی؛ خو چې عمل دې برباد شه دا لوی تاوان دی، دا چې د لمانځه د نه کولو له امله عمل بربادېږي؛ نو د لمانځه اصلاح ډېره ضروري ده او اوس خپل اصلي مقصد ته راگرځم، چې هغه د لمانځه جوړښت دی

د لمانځه جوړښت

لمونځ له دوو برخو څخه جوړ دی. چې یو یې بدن او بل یې روح دی. لکه چې انسان له دوو شیانو یانې له بدن او روح څخه رغېدلی دی، چې بدن نه وي یواځې روح کار نه کوي، بلکې الوخي، له دې دنیا څخه ځي او که چېرته بدن وي؛ خو روح پکې نه وي؛ نو نه به دې سترگې کار کوي، نه به دې لاسونه او پښې، بیا به دې خلک راکاږي چې مړی دی هدېرې ته یې ورسوي، او په داسې حال کې بیا ستا قدر په دې کې وي، چې خاورو کې دې ښخ کړي؛ نو دارنگه لمونځ هم له جسم او روح څخه جوړ دی؛ نو د دې دواړو ډېر اهتمام پکار دی، جسم د لمانځه ظاهري چوکاټ او ډانچه ده، چې د سنت برابر وي او روح یې په هغې کې خشوع او ادب دی، چې دا یو ځانته جلا علم دی.

د لمانځه روح

قدر منو لوستونکیو دا ډېر ضروري علم دی؛ خو د خلکو له پامه وتی دی، چې دې ته د علماوو په اصطلاح کې علم الخشوع وايي، خشوع د الله سبحانه و تعالی مخامخ د هغه په دربار کې عاجزی، زاری، تذلل او خان سپکولو ته وايي، د مومنانو له صفاتو څخه الله ﷻ ته خشوع کول یو ضروري او لوي صفت دی، که څه هم د ډېرو خلکو گومان دادی، چې خشوع یواځې په لمانځه کې پکار ده او له لمانځه پرته نه، سره له دې، چې دا په ټول ژوند کې د مومنانو صفت دی، او په مومنانو کې به د تل لپاره خشوع وي، لکه چې الله تعالی فرمایلي دي

وَالْخٰشِعِيْنَ وَالْخٰشِعٰتِ

[الاحزاب: ۳۵]

ژباړه:

مومنان سړي او مومنانې بنځې هغه دي، چې په دوی کې به د همیشه لپاره خشوع وي.

ځکه دا جمله اسمیه ده: نو په سړيو او بنځو ټولو کې به خشوع وي، چې د دې خشوع گټه به نورو ډېرو بندگانو ته هم رسېږي، خشوع هغه بنکلی صفت دی چې په سړي کې نور بنکلي صفتونه پيدا کوي او دا د انبياء عليهم السلام صفت هم دی، لکه چې الله تعالی فرمایي:

إِنَّهُمْ كَانُوا يُسِرُّونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَ رَعْبًا وَرَهْبًا وَكَانُوا لَنَا خُشِعِينَ ﴿٩٠﴾

[الأنبياء: ٩٠]

ژباړه:

یقیناً دغو پېغمبرانو به په نېکیو کې مخکې والی کوه او مور به یې په وېرې او په مینې سره رابللو او مور ته یې همېشه عاجزي هم کوله. د دې انبياءو یوڅو ښه صفات ول، چې دوی به دوه درې ښه کارونه کول یو دا وه، چې دوی به هرې نېکۍ ته مخکې والی کاوه؛ نو دا مور ته هم پکار دي دویم دا چې «وَيَدْعُونَ رَعْبًا» له ماڅخه به یې دعاگانې غوښتلې او زه به یې په ډېر شوق او په وېرې سره رابللم، دا خبرې هسې بیانوو؛ خو چې د زړه کیفیت نه وي برابر پر دې آیتونو څوک نه پوهېږي، چې د زړه کیفیت د دې آیتونو مطابق نه وي جوړشوی؛ نو هسې پر الفاظو باندې به پوهه نشي، په هغوی کې دریم صفت خشوع وه هر وخت به یې الله ﷻ ته خشوع کوله، په لمونځونو کې هم او کله به چې د الله ﷻ آیتونه پرې ولوستل شول؛ نو هم به یې عاجزي کوله او د الله ﷻ له بندگانو سره د مخ کېدو پر مهال او په یواځیتوب کې به یې هم خشوع کوله، لکه چې الله ﷻ د مومنانو په صفت

کې فرمايي

إِذَا تَلَّى عَلَيْهِمْ آيَاتِ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

[مريم: ۵۸]

ژباړه:

د هغوی صفت دا وه، چې کله به ورته د الله آیتونه بیانېدل؛ نو پر سجده

به پرېوتل

دا د خشوع یوه نښه ده او د عاجزی یوصفت دی، چې په سرې کې راشي؛ نو بیا الله ته اوږدې اوږدې سجده لگوي، عاجزي او ژړا کوي، ځکه په سرې کې چې کله خشوع پیداشي؛ نو بیا ژړا ورځي او د انسان له سترگو او ښکې بهېږي. چې دا د انبیا علیهم السلام صفت و او دا په ځان کې پیدا کول پکار دي

قرآن موږ ته د دې لپاره بیانېږي، چې د انبیاوو او صالحینو تابعداري وکړو په هغوي کې د خشوع ماده موجوده وه، رب العلمین ته خاشعین ول، په پخوانیو اهل کتابو یهود او نصری وو کې، چې کوم ښکان او صالحین ول، چې پر الله باندې یې ایمان راوړی و، په هغوي کې دا صفت و، چې خاشعین لله ول الله فرمایي:

دغه ایمان والاخشعین لله و، الله ته یې هر وخت عاجزي کوله

یواځې په لمانځه کې خشوع کوونکي نه ول، بلکې په هر وخت کې خشوع کوونکي ول، په لمانځه کې؛ خو به هر ورو دا صفت وي او د لمانځه متعلق یې ځکه بیانوو، چې لمونځ محک دی، یو د تجربې ځای دی او یو تدریب دی په دې کې، چې څوک په ځان کې خشوع پیدا کړي؛ نو د الله په فضل وروسته هم په ده کې الله رب العزت د خشوع ماده راښکاره کوي او

مسلمانانو ته پکار ده، چې په لمانځه کې یې څه حال وي؛ نو په بازارونو کې هم باید هسې وي.

حالة المسلم في صلاته ينبغي ان تكون حالته في السوق كذلك
ژباړه:

د مسلمان حال، چې څنگه په لمانځه کې دی؛ نو پکار ده چې په بازار کې هم داسې وي.

ځکه پر لمانځه سرې په عاجزۍ سره ولاړ وي، چغې نه وهي، زور نه کوي، اخوا دېخوا نه گوري او د لاس پرې عاجزۍ کوښښ کوي؛ نو پکار دا ده، چې بازار کې هم سرې داسې اووسي ورو ورو به دا جوړوي، رسول الله ﷺ دې ته اشاره کړې ده، کله چې به یې صف جوړاوه؛ نو ویل به یې:

«اسْتَوْوَا، وَلَا تَخْتَلِفُوا، فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ، لِيَلِينِي مِنْكُمْ أَوْلُو الْأَحْلَامِ وَالنَّهْيِ
ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ»

صحيح مسلم (١/ ٣٢٣)

ژباړه:

برابر شی او اختلاف مه کوئ (گډوډ مه ودرېږئ) کنه؛ نو زړونه به مو گډوډ شي، ماته دې پوهه او عقل منځلک نږدې ودرېږي، لومړی صف پوره کړئ او بیا وروسته په دویم صف کې نږدې نږدې ودرېږئ او دا یې وفرمایل

وَأَيَّاكُمْ وَهَيْشَاتِ الْأَسْوَاقِ

صحيح مسلم (١/ ٣٢٣)

ژباړه:

په بازارونو کې چغې مه وهي

په دې حديث کې دوه ماناوې دي، يو مقصد دا دی، لکه څرنگه چې په صف کې په عاجزۍ سره ودرېږي؛ نو په بازارونو کې هم داسې اوسئ هلته هم داسې حالت جوړ کړئ، لکه چې سرې په لمانځه کې وي، که څه هم ټول داسې نشي کېدای؛ خو چې څه ناڅه خشوع باید له تا سره هلته هم وي.

د رسول الله ﷺ په صفاتو کې هم راځي، چې هغه انتهايي خاشع وه په لمونځونو کې خصوصا او له لمانځه نه بهر هم دېره خشوع او عاجزې پکې وه تردې، چې يوه وينزه به راغله، چې د وينزې قدر هم نه وي او رسول الله ﷺ ته به یې وويل، چې زما درسره کار دی او له لاسه به یې ونيوه، چې تاته زما يو حاجت دی، پوره یې کړه؛ نو رسول الله ﷺ به ورته وفرمایل

يَا مَ فُلَانٍ اَنْظِرِي أَيَّ الطَّرِيقِ شِئْتِ، فَخَلِّي مَعَهَا حَتَّى قَضَيْتَ حَاجَتَهَا.

مسند البزار = البحر الزخار (١٣ / ٣٤٧)

ژباړه:

ای د فلاني مورې وگوره، کومه کوڅه ستا خوښه ده چې زه درسره پرې لاړشم او ستا حاجت پوره کړم

د الله نبي، چې د عالم سردار دی له یوې وينزې سره به دې د هغې د کار لپاره پاڅېد او خپله به ورسره روان به شو او دا به یې هم نه ويل، چې ته ښځه یې جومات ته ولې راځي؟ ته خو وينزه یې، گورو به بله ورځ به شي رسول الله ﷺ به داسې نه کول بلکې له ښځو سره به هم تله، چې وينزې به له لستونې څخه ونيوه، چې دا زما حاجت پوره کړه؛ نو له واره به ورسره پاڅېده، الله ﷺ ته به یې هم عاجزې کوله او د الله ﷻ د مخلوق په وړاندې به یې هم تواضع او عاجزې اختياروله، دا صفت پکې و، په بازارونو کې به یې شور نه کاوه

لَمْ يَكُنْ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَلَا صَخَّابًا فِي الْأَسْوَاقِ

(سنن الترمذي ت شاكر (۴ / ۳۶۹))

ژباړه:

بدکار او بدلمنی هم نه و او نه یې په بازارونو کې چيغې وهلې. صحاب دې ته وايي، چې چغې وهي ای فلانکيه! دلته راشه او خوا لار شه دا د بې وقاره خلکو طریقه ده دا د نبی ﷺ طریقه نه وه، زورې نه و، رسول الله ﷺ په بازارونو کې عاجزي کوله، په حدیث کې راځي، چې رسول الله ﷺ به کله پر لمانځه ودرېده عبدالله بن شخیر وایي:

«أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي وَلِصَدْرِهِ أَزِيْرٌ كَأَزِيْرِ الْمِرْجَلِ مِنَ الْبُكَاءِ»

حلیة الأولیاء وطبقات الأصفیاء (۲ / ۲۱۱)

ژباړه:

چې زه نبی ﷺ ته راغلم او هغه پر لمانځه ولاړ و او او د ژړا له امله یې له سینې نه یې داسې غږ راختمه، لکه چې کتوی، خوتېرې او اواز کوي دا د الله ﷻ د معرفت له امله د هغه د شان او قدر د پېژندو له امله به پر نبی ﷺ باندي دا حالت راتله، څومره چې سپی خپل مالک ښه پېژني؛ نو هغومره پکې دا صفت ډېرېرې، څومره چې له الله ﷻ نه ناخبره وي؛ نو پر دې به نه پوهېرې.

په رسول الله ﷺ کې ډېره زیاته عاجزي وه، ډېر ځل به رسول الله ﷺ ژړلې په حدیث کې راځي، چې رسول الله ﷺ ماسختن کورته راغی او عائشې ﷺ ته یې وفرمایل:

«يَا عَائِشَةُ ذَرِينِي أَنْعَبِدُ اللَّيْلَةَ لِرَبِّي»

صحيح ابن حبان - محققا (۲ / ۳۸۷)

ژباړه:

ما پرېرېده، چې نن ټوله شپه د الله ﷻ بندگي وکړم.

کله به هغه ټوله شپه هم بندگي کوله اکثره به د شپې په وروستی برخه کې راپاڅېده، کله چې د زړه کیفیت جوړ وي؛ نو بیا عبادت ډېر خوند کوي، د نبی ﷺ د زړه به څه تپوس کوي، چې په هغې کې څومره ژوروالی او کمالات ول، چې د هغې تعبیر موږ نشو کولای.

نبی ﷺ ټوله شپه لمونځونه کول او ژړل یې ان تردې، چې لاندې ځمکه به یې پر اوښکو لونده شوه، سهار، چې بلال ﷺ راغی او نبی ﷺ یې په دې حالت کې ولیده وه یې ویل ای د الله رسوله! تا ته: خو الله ﷻ ښښه کړې ده ((مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ)) ته ولې دوامه غم کوي، نبی ﷺ ورته وفرمایل:

پر ما باندي بېگانه شپه داسې آیتونه نازل شوي دي، چې هغه انسان دې هلاک شي چې دا لولي او سوچ او فکر پکې نه کوي.

وَيْلٌ لِمَنْ قَرَأَهَا وَلَمْ يَتَفَكَّرْ فِيهَا إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ آيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقَعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تَدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْرَجْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْبِعَادَ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ

مَنْ ذَكَرَ أَوْ أَتَى بِبَعْضِكُمْ مِنْ بَعْضٍ قَالِذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُودُوا فِي سَبِيلِي وَ قَتَلُوا وَ قَتِلُوا لَا كُفْرَانَ عَنْهُمْ سَيَاتِهِمْ وَ لَا دُخْلَنَّهُمْ جَنَّتِ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ اللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرُّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَا لَهُمْ جَهَنَّمُ وَ بِئْسَ الْبِهَادُ ﴿١٩٦﴾ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٩٧﴾ وَ إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَ مَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خُشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أَوْ لِيَكُ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٩٩﴾ {آل عمران: ١٩٥}

صحيح ابن حبان - محققا (٣٨٧ / ٢)

په دې آيتونو کې ډېره ژوره مانا پرته ده؛ خو که مؤمن پرې پوه شي، خپل زړه او ماغزه ورته خیر کړي؛ نو ډېر نااشنا کیفیت او حال به د هغه جوړشي؛ خو ارمانا که زموږ داسې وای، د ایمان والا، چې کوم صفات دي، هغه موږ په ځان کې نه وینو موږ داسې یو، لکه منافقان هسې کاره لرگي یو ((کَانَهُمْ خُشِبٌ مُسْتَدَكَّةٌ)) هغه کاره لرگي، چې بې گټې یوځای ته ولاړوي، زموږ د عامو مسلمانانو داسې عادت جوړشوی دی او د خشوع والاعلم ختم شوی دی.

یو ځل رسول الله ﷺ ټوله شپه ژړل عبادت بن الصامت، ځکه فرمایلي دي، چې دا علم ختمېږي او قتاده وايي تاسې ته پته ده، چې کوم علم به اول ختمېږي.

«أَوَّلُ مَا يُرْفَعُ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْخُشُوعُ حَتَّى لَا يُرَى فِيهِ خَاشِعًا»

مسند الشاميين للطبراني (٤٠٠ / ٢)

ژباړه:

لومړی به له دې امت نه د خشوع علم پورته کېږي.

دا حدیث موقوف بمنزله المرفوع دی، بل حدیث د شداد بن اوس کی هم راغلي، چې له دې امت نه تر ټولو لومړی د خشوع علم او چتېږي، خشوع ته یې علم ویلی دی دا علم دی ډېرې مسئلې یادول دا ښه کار دی؛ خو دا یوازې علم نه دی، چې خشوع دریکې پیدا شوه ته عالم یې او الله ته چې په سرې کې عاجزي نه وي، د زړه میلان او شوق نه وي هغه طرف ته سرښکته کول نه وي او د خشوع به سرې څه تعبیر کوي پوره، لکه ځینې مادې زه ذکر کوم، چې دا دریکې نه وي؛ نو علم دریکې نشته له اصلي علم نه بې برخې یې، که څه هم تاته ډېر کتابونه زده وي او ډېرې مسئلې درته یادې وي او ډېر روایتونه درته یادوي؛ خو له اصلي علم نه محروم یې، خپل مالک او رب ته، چې دریکې عاجزي نه وي؛ نو له تاسره علم نشته، له دې امت نه به اول خشوع او چتېږي او دا له دې امت نه غالباً اوچته شوې ده، په عامو ځایونو کې خشوع کوونکي نشته، د دې کفارو د لیدو له امله خشوع ختمه شوې ده، ځکه دا ډېر بې وقاره خلک دي؛ نو د دې په لیدوسره له مسلمانانو نه هم خشوع ختمه شوې ده، هغه عاجزي، سکون او وقار ترې ختم شوی دی، مؤمن به سکون وقار او خشوع والاوي عبادت بن الصامت فرمایي.

يُوشِكُ أَنْ تَدْخُلَ مَسْجِدَ الْجَمَاعَةِ فَلَا تَرَى فِيهِ رَجُلًا خَاشِعًا

سنن الترمذي ت شاكر (٣٢ / ٥)

ژباړه:

نږدې ده، چې یو جامع جومات ته به داخل شي؛ خو یوکس به هم پکې خشوع کوونکی ونه ویني.

یانې په یوه جامع جومات کې به داسې سړی نه ویني، چې هغه الله ته ولاړوي او له الله څخه وپېرې، بلکې د هرچامخ ته چې گوري؛ نو ته به وايي چې دا الله ته نه دی ولاړ هسې ولاړدی، خشوع به هغه کې نه وي او کله، چې په سړي کې خشوع وي؛ نو بل چا ته هم د هغه لمونځ خوند ورکوي؛ نو ده ته به خپله خومره خوندورکوي؛ خو له بده مرغه په دک جومات کې به یو خشوع کوونکی موندنه نه کړي؛ نو دا علم اوچت شوی دی؛ نو دا بېرته راواپس کول پکار دي او که سړی کونښن وکړي؛ نو الله هغه ته دا لاره راخلاصوي؛ نو له دې امله څوک چې کونښن کوي الله یې ورپه برخه کوي.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

العنکبوت: ۶۹

ژباړه:

هغه څوک چې زموږ په لار کې کونښن کوي؛ نو موږ به ورته لارې اسانې کړو.

له دې خبرې نه زما غرض دا دی، چې که پوره خاشعین نه شو؛ نو چې څه ناڅه؛ خو جوړشو او چې په دې لړ کې سړی ډېر کونښن وکړي؛ نو څه ناڅه خشوع؛ خو به ترلاسه کړي دا په ځان کې پیدا کول غواړي دا خشوع په صحابه کرامو کې هم ډېره زیاته وه.

ابوبکر صدیق چې به کله پر لمانځه ودرېده؛ نو دا طاقت به یې نه درلوده، چې خلکو ته خپل قرائت ورواوري، نبي په مرض وفات کې

و فرمايل:

«مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيَصِلْ بِالنَّاسِ»

صحيح البخاري (۱/ ۱۳۴)

ژباړه:

ابوبکر ته ووايي چې خلکو ته لمونځ وکړي

قَالَتْ عَائِشَةُ: قُلْتُ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ

صحيح البخاري (۱/ ۱۳۶)

ژباړه:

عائشې وويل: ابوبکر، چې کله ستا پر مسله ودرېږي؛ نو د ژړا له

امله به خلکو ته قرائت وانه ورولاي شي (یانې لمونځ به ونه کړای شي).

ځکه د هغه عادت دا وه، چې رقيق القلب وه انتهايي نرم زړی وه دا به

خلکو ته قرآن وروانه وروي، بيا رسول الله و فرمايل، چې امر ورته وکړي

نبي غصه وکړه ((إِنَّكَ لَصَوَّاجِبٌ يُوسَفُ)) تاسې د يوسف ملگري

ياستې د هغه د دوکه کولوښن مو کاوه او اوس مادوکه کوي، زه چې څه

امر کوم د هغې تابعداري ولې نه کوي؟

د حديث لنډيز مې بيان کړه د رسول الله په ملگرو کې دا کمال وه، په

ابوبکر صدیق کې دومره خشوع وه، کله چې به پر لمانځه ودرېده؛ نو د

يوه بې ساه لرگي په څېر به ښکارېده، يانې په لمانځه کې به هيڅ نه

خوځېده.

عبدالله بن زبير چې به کله پر لمانځه ودرېده داسې به وه، لکه چې

ونه ولاړه وي ډېر ځلې به داسې وشول، چې دی به پر سجده پروت و، چينچې

به راتلې او د ده پر شا به کېناستې، ډېره اوږده سجده به يې کوله؛ نو ځکه

مرغیو به پری د لرگی گومان کاوه، چې گوندي دا پر خای پروت لرگی دی، چې له سره حرکت نه کوي او انسان نه دی. په دې خلکو کې به دومره خشوع وه

عبدالله بن عمر رضی الله عنهما به چې کله پر لمانځه ودرېده بیرج ویتاوه آیتونه به یې باربار لوستل او سویلي به یې کول، له دې نه په لمانځه کې هسې غیر اختیاري سویلي مراد دي، چې د ډېرې خشوع له امله به پرې راتلل. په صحابه کرامو کې ډېره خشوع وه، له سفیان ثوري نه نقل دي منصور بن المعتمر یو حدیثپوه (محدث) دی هغه چې به کله لمانځه پر باندې ودرېده؛ نو تابه ویل، چې اوس به مري.

ابراهیم نخعی، چې یو تابعي دی، هغه به چې کله لمونځ وکړه او له لمانځه نه به اوزگار شو؛ نو تر ډېره پورې به داسې وه گواکې ناروغ دی له ډېروسلفونه نقل دي، چې کله به هغوی له لمانځه نه اوزگار شول؛ نو د لمانځه اثر به پرې ښکارېده، پکار دا ده سړی له لمانځه نه مخکې یوشان وي او په لمانځه کې بدل شي او تر لمانځه روسته هم پکې دغه آثار ولېدل شي، خکه شریعت مطهره دا امرکړی دی، چې د لمانځه څه نښې دي پر تاسې ښکاره شي؛ خو زموږ داسې مزاج جوړشوی دی، څنگه چې له لمانځه نه مخکې وي؛ نو تر لمانځه وروسته هم هماغسې وي. په دې لړ کې عمر بن الخطاب رضی الله عنه فرمایلي دي

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَشِيْبُ عَارِضًا فِي الْإِسْلَامِ وَلَمْ يَكْمَلِ اللَّهُ لَهُ صَلَاةً.

ژباړه

د یوه سړي څنې به په اسلام کې سپینې شي؛ خو الله تعالی به ورلره تراوسه لمونځ نه وي پوره کړی

خکه د هغه به خشوع نه وي برابره، د لمانځه څه غم به ورسره نه وي دا

لمونځ به ورته څه شی نه ښکاري، چې دې ناروغی موږ ټول اوس نیولي یو او خپل لمونځونه موږ ته وړوکې ښکاري او سلفو ویلي دي

من هانت علیه صلاته كانت علی الله اهون
ژباړه:

چا ته، چې خپل لمونځ سپک ښکاري؛ نو د هغه لمونځ الله تعالی ته هم ډېر سپک وي

نوهغه به یې څه قبول کړي حسن به ویل ای مسلمانان!

اذا هانت عليك صلاتك فاي شيء يعز عليك؟

کله چې درته لمونځ سپک او بې قدره ښکاري؛ نو تا ته به کوم شی قدرمن وي، خکه چې لمونځ درته وړه خبره ښکاري، چې دا تر ایمان وروسته لوی عمل دی او چې دا درته وړوکې ښکاري، نه یې رکوع او نه یې قرائت او نه یې د خشوع پروا کوي؛ نو په دې دین کې کومه خبره ده، چې تاته غټه ښکاره شي، چې لمونځ سړي ته سپک ښکاري د هغه به ټول اعمال خراب وي او په حدیث کې راغلي دي:

«إِنَّ أَهْمُ أُمُورِكُمْ عِنْدِي الصَّلَاةُ، مَنْ حَفِظَهَا وَحَافِظَ عَلَيْهَا حَفِظَ دِينَهُ، وَمَنْ ضَيَعَهَا فَهُوَ لِسِوَاهَا أَضِيعٌ»

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۱ / ۵۳۶)

ژباړه:

چا چې د لمانځه حفاظت وکړه، ده د دین حفاظت وکړه او چا چې لمونځ خراب کړه؛ نو د نورو اعمالو خرابوالی یې هم یقیني دی

عمر بن الخطاب والیانوته لیکلي ول، چې ستاسې په ټولو عملونو کې لمونځ ما ته ډېر مهم دی، هسې نه، چې ووايي موږ قاضیان او والیان یو

فيصلې به کوو لمونځ څه مهم عمل نه دی، بلکې خلافت هم د دې لپاره راځي، چې خلک لمونځ کوونکي شي

مَنْ حَفِظَهَا وَحَافِظَ عَلَيْهَا حَفِظَ دِينَهُ، وَمَنْ ضَيَعَهَا فَهُوَ لِسِوَاهَا أَضْيَعُ

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۱ / ۵۳۶)

ژباړه:

چا چې د لمانځه حفاظت وکړه؛ نو دا د نورو عملونو هم ډېر حفاظت کوونکی دی او که لمونځ چا خراب کړه؛ نو نور عملونه به یې هم ناسم وي. داسې کس ته بیا ښه سړی مه وایه، چې لمونځ یې خراب وي، هغه امام چې لمونځ یې غلط وي، ته پوه شه، چې داځیاتنګر هم دی، هغه به درته صحیح دین نه درښيي، په هغه کې به نور ناوړه عملونه او فسادونه هم وي، چې کله یې لمونځ خراب وي او دې آیتونو ته تاسې اوګورئ چې موږ بیان کړل الله رب العزة یو اتیاځله د مؤمنانو په صفت کې دا ذکر کړي دي چې دوی د لمانځه حفاظت کوي

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَشِعُونَ ۝ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝ د ټولو لمونځونو حفاظت کوي، الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِبُونَ ۝ أَقَامُوا الصَّلَاةَ، يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ، د لمانځه پابندي کوي، أَقِيمُوا الصَّلَاةَ، د لمانځه پابندي کوي څوک چې د لمانځه پابندي نه کوي وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ۝ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ د هغه مشرکانو لپاره دې هلاکت وي چې زکوة نه ورکوي الله رب العزة دا د مشرکانو صفت بیان کړی دی، چې د لمانځه پابندي نه کوي لمونځ او په لمانځه کې خشوع پیدا کول او په صحیح توګه یې ادا کول یو ضروري عمل دی که چاته ضروري نه ښکاري؛ نو په غټ نقصان کې واقع دی او ډېر غټ تاوان یې وکړه او دا حدیث یو

مسلمان پوره ویروي، چې رسول الله ارشاد وفرمایه:

أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الصَّلَاةُ

مسند أبي داود الطيالسي (۴ / ۲۱۳)

ژباړه:

د قیامت په ورځ به له بنده سره لومړی د لمانځه حساب کېږي. یانې د قیامت پر ورځ تر هر څه لومړی د لمانځه په اړه حساب کېږي. گوا کې که له ایمان نه هم مخکې د لمانځه حساب کېږي، لکه، چې له ((أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ)) نه معلومېږي، چې کافر هسې هم هلاک دي؛ خو له هغه چا سره د لمانځه لومړی حساب کېږي، چې مسلمانان ځان ته وایي یانې الله ﷻ به له دې امت سره لومړی حساب د لمانځه په اړه کوي او، چې د بنده گانو تر منځ لومړنی پرېکړه «فیصله» به د توی شویو وینو، په اړه کېږي، لکه چې فرمایي:

«إِنَّ أَوَّلَ مَا يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فِي الدَّمَاءِ»

سنن الترمذي ت شاکر (۴ / ۱۷)

یانې لومړی حساب به د لمانځه په اړه کېږي او لومړنی پرېکړه به د توی شوي وینې په اړه کېږي او په میزان کې به لومړی د ښځې او مېړه حقونه تلل کېږي، چې تا د ښځې حق ادا کړی دی او که نه او ښځې د مېړه حق ادا کړی دی که نه؟ دا برخه به لومړی تلل کېږي او په میزان کې به اچول کېږي؛ خو دې دې خبرو ته له سره د چا فکر نشته او دا ورته وړې خبرې ښکاري، سره له دې، چې دا لویه خبره ده کومې مسئلې، چې موږ ته وړې ښکاري دا د الله ﷻ په اند لویې دي؛ نو اول به له بنده سره د لمانځه په اړه حساب کېږي، که د چا لمونځ روغ راوخت؛ نو دا کامیاب شو، لکه چې فرمایي:

فَإِنْ صَلَحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ

سنن الترمذي ت شاكر (۲ / ۲۷۰)

ژباړه:

که لمونځ يې روغ وه؛ نو دا کامياب دی.

ياني د لمانځه فرضونه يې سم ادا کړي وي، سنن او ادا ب يې هم برابر وي او د لمانځه د ظاهر او باطن جوړولو کوښښ يې هم کړی وي؛ نو دا کامياب دی، يقيناً او نجاج دويمه د جنت کاميابي ده او د الله ﷻ په ملاقات بريالی شو.

((أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ)) دوه بېلابېل لفظونه يې وويل، يانې نجاج جلا او فلاح جلاده دا به ورته الله ﷻ ورکړي نورو گناهونو ته ورلره الله ﷻ نه گوري، تاسې په دې حديث کې سوچ وکړئ او که د چا لمونځ فاسد راوخوت، چې د هغې د فرضونو، الفاظو او د هغې د خشوع لحاظ يې نه وي کړی؛ نو دا تاواني دي، لکه چې فرمايي:

وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ

سنن الترمذي ت شاكر (۲ / ۲۷۰)

ژباړه:

يقيناً دا خپل مراد ته ونه رسېد او تاوان يې وکړه.

الله ﷻ به ورته اجر هم نه ورکوي او تاوان يې هم وکړه، چې اور ته به يې الله ﷻ تناسبی (خسر) همدغې ته وايي او د الله ﷻ فضل ته وگوره که په فرض لمانځه کې يې څه کمی وموندل شي؛ نو الله ﷻ به ملائکو ته امر وکړي، تاسې وگورئ! زما د دې بنده څه تطوعات، نوافل، سنت، شته او که نه؟ نو هغه به وکتل شي که سنت يا نفلونه يې کړي وي؛ نو هغه به الله ﷻ راوخلي او

له دې فرائضو سره به يې ورلره يوځاي کړي، دې ته به پرې پټی و اچول شي دا هم د الله ﷻ رحم دی، چې د فرض عمل نيمگړتيا يې په نفلونو بشپړوي. بيا به هم دا انسان کامياب شي او که نوافل يې نه و؛ نو بيا هم تاواني دی، الله ﷻ به ورته سزا ورکوي، څومره چې د الله ﷻ خوښه وي؛ نو له دې امله لمونځ د ځينو خلکو لپاره د کاميابۍ لامل شي او ځينې هغه لمونځونه دي چې انسان پر هغې ماجور شي او دريم هغه لمونځونه دي، چې د اجرا و عدم الاجر په منځ کې دائر وي، چې کله پکې توجه شته او کله نه؛ نو دا د الله ﷻ خوښه ده، چې تاته پرې اجر ورکوي او که د داسې د دواړو حالتونو تر منځ دې پرېږدي؛ نو د الله ﷻ رحم دا دی، چې په کوم لمانځه کې دې توجه شته هغه دې قبلوي او په کوم کې، چې دې توجه نشته؛ نو هغه درلره نه قبلوي، يانې لمونځ دې پر برخو ويشي، لکه په صحيح حديث کې راغلي دي، نبي ﷺ فرمايي:

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَنْصَرِفُ مِنْ صَلَاتِهِ ، وَمَا كُتِبَ لَهُ مِنْهَا إِلَّا عُشْرُهَا أَوْ تَسْعُهَا أَوْ ثُمْنُهَا أَوْ سُبْعُهَا أَوْ سُدْسُهَا أَوْ خُمْسُهَا أَوْ رُبْعُهَا أَوْ ثُلُثُهَا أَوْ نِصْفُهَا "

شرح مشکل الآثار (۳ / ۱۳۶)

ژباړه:

يوکس به له لمانځه څخه راستون شي او ده لره به لسمه، نهمه، اتمه، اومه، شپږمه، پنځمه، څلورمه، دريمه او يا نيمایي برخه ليکل شوې وي له دې روايت څخه معلومېږي د ځينو خلکو په لمانځه کې به لسمه برخه ايله قبوله شوي وي؛ نو کوښښ پکار دی، چې صحيح لمونځ وشي؛ کله چې پر دې پوه شوې؛ نو خپله به بيا کوښښ کوي، دا فکر وکړه، چې که دې لمانځه کې خشوع، او عاجزي او الله ﷻ ته توجه ونکړم؛ نو الله ﷻ يې نه

قبولي او دا لمونځ به مالره وپال وي او که په نېسي بڼه کې طریقي سره یې وکړم؛ نو په دې کې زما د دنیا او اخرت کامیابي ده، بیا به درېکې دالله ﷻ په فضل سره خپله خشوع پیدا شي او بیا بیا د خشوع په اړه بیانونه اورېدل پکار دي، خپله مطالعه کول پکار دي او یا د قرآن او حدیث دا نصوص خاتمه ریاډول پکار دي، په دې آیتونو او حدیثونو کې دا برکت دی، د الله ﷻ په فضل سره په سړي کې خشوع پیدا کوي، دا خبرې چې تاسې اوس واورېدې؛ نو تر ډېرې مودې پورې به د دې اثر وي؛ نو د دې بیا بیا تازه کول پکار دي.

د دې ذریعه دابنکاري، چې د الله ﷻ هیبت په زړه کې راغی او د هغه وېره پیدا شوه او د دې لمانځه سره دې شوق پیدا شه، په خپله به د الله په فضل دا خبرې درېکې پیدا کېږي او د دې لپاره یوه بڼه ذریعه دا هم ده، چې له الله ﷻ څخه دعا وغواړئ او د دې لپاره دعا غوښتل پکار دي، چې یا الله دا لمونځونه مو برابر کړې. جهاد مو ونه کړ او مال مو هم ونه لگاوه؛ نو چې دا لمونځ هم راڅخه برباد شي؛ نو له موږ سره نور څه شی پاتې شو؛ نو دا دعا وغواړه او یوه بڼه ذریعه یې دا هم ده، چې لمانځه ته وختي راځه، کله چې سړی وختي راشي، په صف کې کېني، ذکر اذکار وکړي، تلاوت وکړي، دعاگانې وکړي؛ نو په لمانځه کې یې د الله ﷻ په فضل څه ناڅه خشوع پیدا کېږي.

په لمانځه کې د خشوع پیدا کېدو دا هم ذریعه ده، چې سړی وختي لمانځه ته راځي، له دې امله نبي ﷺ د هر لمانځه نه مخکې څه نوافل او سنت بنودلي، لکه د اذان او قامت تر مینځ دوه رکعته کوي، یا زیات کوي، د دې لپاره چې دې فرض لمانځه ته تیار شي.

دلته مو له لنډیز څخه کار واخیست؛ خو مؤمن ته اشاره هم بس ده، الله

تعالی فرمایلي دي

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝

[المؤمنون: ۱]

ژباړه

یقینا مؤمنان کامیاب دي

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خُشِعُونَ ۝

[المؤمنون: ۲]

هغه کسان چې په لمونځونو کې خشوع کوي

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝

[المؤمنون: ۹]

هغه کسان، چې د لمانځه حفاظت کوي، لحاظ یې ساتي او هغه

بڼایسته کوي.

که یو امام غلط لمونځ کوي؛ نو په هغه پسې لمونځ نه کېږي، یانې که رکوع یې غلطه وي او فاتحه ورپسې نه ویل کېږي، ځکه د جمعې لمونځ؛ خو د دې لپاره وي، چې د سړي لمونځ دې صحیح شي او چې په جمع کې د یوه سړي لمونځ خرابېږي؛ نو بیا په داسې جمع څوک څه کوي، د جمعې دا مقصد دی، چې په کور کې ته لمونځ کوي؛ نو ژر ژر به یې کوي؛ نو په جمع کې به یې ته بڼه کوي، چې کله په جومات کې لمونځ غلط کېږي؛ نو دې ته بیاڅه ضرورت دی، رسول الله ﷺ فرمایي:

داسې امامان به راشي چې لمونځونه به غلط کوي، بې وخته به یې کوي؛ نو صحابه ووﷺ پوښتنه وکړه، چې ای د الله رسوله ﷺ په داسې حال کې موږ څه وکړو؟ نو هغه ﷺ وفرمایل لمونځ کوي او بیا که مو له وسه پوره

وه؛ نو له هغوی سره یې هم کوی اوکه نه وه؛ نو همدغه لمونځ دې پوره دی؛ نو هرکله، چې د وخت په اړه دومره ټینګار راغلی دی، چې ځانله لمونځ کوه؛ نو چې د یوه کس رکوع او سجده خرابه وي؛ نو دا خو په لمانځه کې ډېر ضروري رکن دی، چې دا یې سم نه وي؛ نو په ده پسې لمونځ نه کېږي، له دې امله د خپل لمانځه د حفاظت ډېر کونښن پکار دی، دا عمل ضروري وگڼئ او کونښن ورپسې پیل کړئ؛ نو الله ﷻ به درته نور ټېک عملونه اسان کړي

رب العلمین ته سړی په عاجزی او په ادب ودرېږي د خالق ادب، هغه ته عاجزي او هغه ته په عاجزی او وېرې سره ودرېدل د لمانځه روح دی او لمونځ، چې دې جوړشه بیا به هرڅه پرېږدي؛ خو لمونځ به نه پرېږدي، خپله به دې داسې مزاج جوړشي، چې هرڅه پرېښودل به درته ښه ښکاري؛ خو د لمانځه پرېښودل به درته بد ښکاري، په لمانځه کې ډېر زیات کمال او خوند دی، علماوو ویلي دي، که لمانځه، ذکر او قرآن درله خونند درکاوه او په قرآن کې دې توجه الله ﷻ ته پیدا کېده؛ نو یوه شه، چې ستا زړه جوړ دی او الله والا یې؛ خو که په لمانځه کې دې الله ﷻ ته توجه نه تله، دا الله ﷻ ذکر درله مزه نه درکوله، قرآن درلره نه درکوله؛ نو له الله ﷻ څخه بل زړه وغواړه، بیا ته بل څه شی یې، په ظاهره باندي انسان یې، نوم درباندي د مسلمان یادېږي او زړه دې د منافقاندی، دا ترمامتر او میزانونه دي، پر دې ځان تلل پکار دي، لنډه دا چې د لمانځه روح او جسده واره برابرول پکار دي

زه له الله ﷻ نه غواړم، چې زموږ دا عملونه سم کړي، ځکه چې زموږ په دې ملگرو او دې جماعت کې هم الله ﷻ ته عاجزي نه وي؛ نو بیا څه پاتې شو، له دې امله د دې لپاره دعا وغواړئ، کلکه اراده او کونښن وکړئ

په پای کې له الله ﷻ نه غواړم، چې زموږ لمونځونه صحیح برابر کړي او خشوع پکې پیدا کړي

د خشوع د پیدا کېدو اسباب

د خشوع د پیدا کېدو ډېر اسباب دي، چې ځینې له هغې نه دادي:

لومړی سبب: قوي باعث

دا د الله عز وجل خوف دی، ځکه کله چې زړه په خوف سره ودان وي؛ نو له دې سره خشوع پیدا کېږي او یواځې دا سبب هم بس دی، په سلفو کې به، چې څوک لمانځه ته ودرېدل؛ نو ویرېدل به

دویم سبب: د مانع کمزورتیا

دا هغه شی دی، چې خشوع خرابوي، لکه لوږه، بول، براز او داسې نور

نبی کریم ﷺ دې ته په خپلې دې وینا سره اشاره فرمایلي

«کله، چې د ما ښامي خوراک حاضر شي او د لمانځه اقامت و شي؛

نو تاسې لومړی خواړه وخورئ»

په بل ځای کې فرمایي:

«لَا صَلَاةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ، وَلَا هُوَ يُدْفِعُهُ الْأَخْبَانِ»

صحیح مسلم (۱/۳۹۳)

ژباړه:

په هغه وخت کې لمونځ نشته، چې خواړه تیار وي (په دسترخوان پراته وي) او په هغه وخت کې هم لمونځ نشته، چې دوه خبیث شيان - بول او براز - درله دیکې درکوي

له دې امله مسلمان ته پکار دي، چې د زړه په اوزگارولو سره لمانځه ته

اودرېږي

درېیم سبب:

دا چې قرآن په لوږ غږ لولي، چې لوږ تر لوږه خپله؛ خو یې واوري، ځکه

چې دا پر زړه ډېر اثر کوي او د هغه چا لمونځ هم نه کېږي، چې هغه خپلې شونډې پر قرات نه خوځوي، لکه فتاويٰ الدين الخالص (۴/۴۸)، وگوره

خلورم سبب

څه چې وايي، په هغې کې سوچ کوه او دې ته هم خیر شه، چې ته دا مهال په لمانځه کې کوم ځای ته ورسېدې، يانې لاپه ثنا کې روان يې او که نه تر فاتحې رسېدلې يې

پنځم سبب:

د قراءت، ذکر نو او تسبیحاتو پر مانا پوهېدل

ابن عباس (رضي الله عنهما) فرمایي: ستا له لمانځه نه به يواځې هغه شی تاته ملاوېږي، چې ته پرې پوهېږي (بخاري)

او پوهه پر عربي ژبه باندې د پوهېدلو ځانگړي د لمانځه د الفاظو په پېژندنه باندې ده

شپږم سبب:

هغه آیتونه او حدیثونه لوستل، چې په هغې کې د خشوع او خضوع کولو ترغیب او هڅونه وي، ځکه دا ډېر سودمن دي

اووم سبب

دا احساس کول، چې کوم لمونځ ما پیل کړی او د کوم لمانځه په اقامت کې، چې ما کوښښ کړی، ددې ثواب به ماته يواځې د خشوع کولو په صورت کې راکړ کېږي

اتم سبب: مجاهده کول

او دا تر ټولو قوي سبب دی، ځکه چې خشوع په پیل کې له مجاهدې پرته نه تر لاسه کېږي، بیا وروسته د الله ﷻ په توفیق سره د لمونځ کونکي هیئت وگرځي، مومن دې پرې تجربه وکړي، ځکه که لمونځ کوونکي دا

وغواړي، چې دده په لمانځه کې دې دنيوي فکرونه رانشي؛ نو دا ورته ډېر گران کار دی او له دې دنيوي فکرونو څخه خلاصون بلا ډېرې مجاهدې ته اړتیا ده.

نهم سبب: هر لمونځ خپل وروستی لمونځ گڼل
لکه په حدیث کې دي (د رخصتېدونکي په څېر لمونځ کوه)
او الله تعالیٰ فرمایي:

الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلْقُوا رَبَّهُمْ وَإِنَّهُمْ إِلَيْهِ لَرجعون ﴿٤٦﴾

(البقره: ٤٦)

ژباړه:

چې پر دې يې باور دی، چې په پای کې له خپل رب سره يو ځای کېدونکي او د هماغه لوري ته ورگرځېدونکي دي.

او د خشوع په پیدا کولو کې د لمونځ کوونکي لپاره دا فکر ډېر زیات

اثر لري

لسم سبب: د لمانځه په ارکانو کې بېلابېل ذکرونه او دعاگانې لوستل
يانې کله پکې يو ذکر او دعاء او کله بله دعاء لوستل، ځکه دا په خشوع پیدا کولو کې ډېر لاس لري گڼې په يوه ذکر همېشوالی زړه سختوي او زړه ورسره آموخته کېږي؛ نو بیا پرې اثر نه کوي

یولسم سبب: د عبودیت آداب

او هغه آداب اختیارول، چې رسول الله ﷺ په خپل سپېڅلي سنت کې مشروع کړي، لکه د ارکانو تعديل، لمونځ اوږدول، سجده اوږدول او له حیواناتو سره ورته والی نه اختیارول

دولسم سبب: په لمانځه کې اوږد قیام او قراءت کول خشوع پیدا کوي

خکه په لنډه لمانځه کې ډېره لږه خشوع کېدلای شي او پر دې باندي تجربه گواه ده.

ديارلسم سبب: د وېرې او تمې آيتونه، ذکرونه او دعاگانې بيا بيا لوستل.

لکه، چې رسول الله ﷺ به کله يو آيت په ټوله شپه کې لوستو او هغه دا آيت و:

إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۱۱۸﴾

(المائدہ ۱۱۸)

ژباړه:

که چېرې دوی ته عذاب ورکوې: نو دوی ستا بندگان دي، او که ببښه ورته کوي: نو يقينا ته غالبه، حکمت والا يې،

قدرمنو لوستونکيو داچې لمونځ يو ارزښتمن عبادت دی: نو څومره چې يو شي ارزښتمن وي، هومره يې له خلکو سره فکر وي، هسې نه چې خراب نشي: نو همداشان شيطان؛ خو لومړی په دې هڅه کې وي، چې له سره څوک ترې جومات ته رانشي او دا داسې دښمن دی، چې تر پايه خپل کوښښ نه پرېږدي، که يو څوک تر جوماته راشي: نو بيا هم په دې هڅه کې وي، چې لمونځ يې خراب کړي، چې ستړی پرې شي؛ خو له ثواب نه يې بې برخې پاتې شي او خپل لمونځ پرې لعنت ووايي.

دا چې له دې ځايه د لمانځه احکام شروع کېږي: نو په دې کې تر ټولو لومړی حکم د ستړې دی، که يو څوک په امام پسې په جمعه ولاړ وي، بيا: خو څه ستونزه نشته، ځکه هماغه امام دده لپاره ستره ده: خو که يوازې لمونځ وي: نو په دې اړه احکام په لاندې ډول بيانېږي:

لومړی مسئله: ستره ودروول

ستړې ته لمونځ کول لازم او ضروري دي، له ستړې نه پرته لمونځ کول گناه ده په دې اړه ډېر حدیثونه او اثار راغلي دي، چې ټول د ستړې پر وجوب او فرضيت دلالت کوي.

۱: عن ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-: «لَا تُصَلُّوا إِلَّا إِلَى سُرَّةِ، وَلَا تَدَخُ أَحَدًا يَمْرُ بَيْنَ يَدَيْكَ، فَإِنْ أُنِيَ فَقَاتِلُهُ، فَإِنَّ مَعَهُ الْقَرِينَ»

السنن الكبرى للبيهقي وفي ذيله الجوهر النقي - (۲ / ۲۶۸)

(ابن حبان: ۴۵۱۴، ابن خزيمة: ۹۴۲، الحاكم: ۲۱۵۱، البيهقي: ۲۶۸۱۲، مسلم

مختصرا وفي صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان: ۱۲۶۱۶، و اسناده صحيح)

ژباړه:

له ابن عمر رضی الله عنهما څخه روايت دی، چې نبی ﷺ فرمایلي دي، له ستړې پرته لمونځ مه کوه او مه څوک دې ته پرېږده، چې مخې ته دې تېر شي، که يوکس تېرېده: نو جنگ ورسره وکړه، ځکه له ده سره شيطان ملگری دی.

۲: عَنْ سَبْرَةَ بِنِ مَعْبِدِ الْجُهَنِيِّ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِيَسْتَتِرْ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ وَلَوْ بِسَهْمٍ.

المعجم الكبير للطبراني - (۶ / ۲۳۰)

اخرجه احمد: ۶۰۴۱۳، الحاكم: ۲۵۲۱۱، ابن خزيمة: ۱۳۱۲، البيهقي: ۲۷۰۱۲، و

صححه الالباني في الصحيحة.

ژباړه:

په لمانځه کې دې يوکس په تاسې کې ستره جوړوي، تر دې که غشی

هم وي

۳ بل حدیث کې دي:

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ، فَلْيَصِلْ إِلَى سُرَّتِهِ، وَلْيَدْنُ مِنْهَا، وَلَا يَدْغْ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَإِنْ جَاءَ أَحَدٌ يَمُرُّ، فَلْيَقَاتِلْهُ، فَإِنَّهُ شَيْطَانٌ فِي رَوَايَةٍ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَمُرُّ بَيْنَهُ وَيَبْتِنُهَا.

سنن ابن ماجه - محقق و مشکول - (۱۰۴ / ۲)

السنن الكبرى للبيهقي وفي ذيله الجوهر النقي - (۲۷۲ / ۲)

اخرجه ابن ابى شيبة: ۲۷۹/۱، وابوداود: ۱۱۱۱، وابن ماجه وابن حبان: ۴۸/۴.

ژباړه

چې کله يو کس سترې ته لمونځ کوي: نو نږدې دې ورته ودرېږي او څوک دې خپلې مخې ته تېرېدو ته نه پرېږدي، که څوک تېرېده؛ نو جنگ دې ورسره وکړي، په بل روايت کې دي، ځکه شيطان دده مخې ته تېرېږي

۴: عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: رَأَى عُمَرَ وَأَنَا أُصَلِّي بَيْنَ أُسْطُوَانَتَيْنِ فَأَخَذَ بِقَفَائِي فَأَذَّنَانِي إِلَى سُرَّتِهِ، فَقَالَ: «صَلِّ إِلَيْهَا»

مصنف ابن ابى شيبة (۱۴۶ / ۲)

(رواه البخارى: ۷۲/۱، و وصله ابن ابى شيبة: ۳۷۰/۲، وغيرهما)

ژباړه

له قره ابن ابى اياس څخه روايت دى، چې زه عمر ؑ د دوو ستونو په منځ کې په لمانځه وليدم: نو له خټه يې ونيولم او سترې ته يې نږدې کړم او راته يې وويل دې ته لمونځ کوه.

۵: وَقَالَ عُمَرُ: «الْمُصَلُّونَ أَحَقُّ بِالسَّوَارِي مِنَ الْمُتَحَدِّثِينَ إِلَيْهَا» وَرَأَى عُمَرَ:

رَجُلًا يُصَلِّي بَيْنَ أُسْطُوَانَتَيْنِ، فَأَذَّنَاهُ إِلَى سَارِيَتِهِ، فَقَالَ: «صَلِّ إِلَيْهَا»

صحيح البخاري (۱۰۶ / ۱)

ژباړه:

عمر ؑ ويلي دي، چې لمونځ کوونکي ډېر حقدار دي، چې ستونو ته ودرېږي، له هغه چانه چې دې (ستونو) ته خبرې کوي (يانې چې ستونو ته يې تکیا وهلې وي او خبرې کوي، عمر ؑ يو سړى وليد، چې د دوو ستونو تر منځ يې لمونځ کاوه: نو يوې ستونې ته يې نږدې کړ او ورته يې وفرمايل، چې دې ته لمونځ کوه:

له پورتنیو صحيح حدیثونو او اثرونو څخه څرگنده شوه، چې سترې ته لمونځ کول ضروري او لازم دي، ځکه رسول الله ﷺ پر ستره نيولو امر کړى او له سترې پرته لمونځ کولو نه يې منع فرمايلې ده، دارنگه د عمر فاروق ؓ له اثر نه هم څرگنده شوه، چې ستره نيول په لمانځه کې ضروري ده.

د لا ډېر تفصيل لپاره «فتاوى الدين الخالص» ۵۵۱۱۳، نيل الاوطار ۴۱۴، السيل الجرار ۱۷۲۱۱، احكام السترة ص ۹، للشيخ محمد بن زرق طرهوني

دويمه مسئله د سترې د لوړ والي اندازه

د سترې لوړوالى بايد لږ تر لږه د اوبن د پلان د وروستۍ برخې هومره وي او که له دې نه لوړه وي باک نه کوي، حافظ ابن حجر ؓ په فتح البارى (۵۸۱)، کې په دې اړه ليکي

اعتبر الفقهاء مثل مؤخرة الرجل في مقدار ستره.

ژباړه:

دينپوهانو لږ تر لږه د اوبن د پلان د وروستۍ برخې په اندازه ستره

اړینه گڼلې ده

هدايه (۳۵۴/۱) کې دي

ومقدارهاذراع فصاعداً.

دسترې اندازه د يوه شرعي گز په اندازه يا له دې نه زياته ده

دليل: ۱. په صحيح مسلم (۱۹۷/۱) وغيره کې له طلحه رضي الله عنه نه روايت

دی

عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا وَضَعَ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ مِثْلَ مُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ فَلْيَصِلْ، وَلَا يَبَالِ مَنْ مَرَّ وَرَاءَ ذَلِكَ»

صحيح مسلم (۳۵۸/۱)

ژباړه:

کله، چې مخې ته د اوبښ د پلان د وروستۍ برخې په اندازه څه شی کېږدي: نو بيا يې چې څوک مخې ته تېرېږي پروا نکوي

۲. په بل روايت کې دي

عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كُنَّا نَصَلِّي وَالذَّوَابُ تَمُرُّ بَيْنَ أَيْدِينَا فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «مِثْلَ مُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ تَكُونُ بَيْنَ يَدَيْ أَحَدِكُمْ، ثُمَّ لَا يَضُرُّهُ مَا مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ» وَقَالَ ابْنُ تَمِيمٍ: فَلَا يَضُرُّهُ مَنْ مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ.

صحيح مسلم (۳۵۸/۱)

اخرجه مسلم: ۱۹۷/۱.

ژباړه:

موږ به لمونځ کاوه اوڅاروي به زموږ مخې ته اوږېدل راوږېدل؛ نو موږ

دا نبي صلى الله عليه وسلم ته ياده کړه هغه صلى الله عليه وسلم و فرمايل چې کله ستاسې مخې ته د اوبښ د پلان د وروستۍ برخې په اندازه څه شی وي؛ نو ضرر نه کوي که يوشی مو مخې ته تېرشي.

۳. عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ فِي عَزْوَةِ تَبُوكَ عَنْ سُرَّةِ الْمُصَلِّي؟ فَقَالَ: «كَمُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ»

صحيح مسلم (۳۵۹/۱)

(رواه مسلم: ۱۹۷/۱)

ژباړه:

له عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی، چې نبي صلى الله عليه وسلم د تبوک په غزا کې د سترې په اړه وپوښتل شو، هغه و فرمايل، چې ستره د اوبښ د پلان د وروستۍ برخې په اندازه ده.

۴. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ وَالْكَلْبُ، وَيَقِي ذَلِكَ مِثْلَ مُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ»

صحيح مسلم (۳۶۵/۱)

(رواه مسلم: ۱۹۷/۱)

ژباړه:

له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی، چې نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي ښځه، څراو سپی، چې د لمونځ کوونکي مخې ته تېرشي لمونځ يې ماتېږي او له دې نقصان څخه يې ستره ژغوري

اوس به راشو دې خبرې ته، چې د «مُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ» يانې د پلان د وروستۍ برخې څومره اندازه ده؛ نو په (مصنف د عبدالرزاق ۹۱۲، ابوداود ۱۰۲۱۱، ابن خزيمة ۱۱۱۲) کې له عطاء څخه په صحيح سند

سره نقل دي چې:

عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: قَالَ عَطَاءٌ: «كَانَ مَنْ مَضَى يَجْعَلُونَ مُؤَخَّرَةَ الرَّحْلِ إِذَا صَلُّوا»، قُلْتُ: وَكَمْ بَلَعَكَ؟ قَالَ: «قَدَّرُ مُؤَخَّرَةَ الرَّحْلِ» قَالَ: «ذِرَاعٌ» قَالَ: وَسَمِعْتُ الثَّوْرِيَّ يُفْتِي بِقَوْلِ عَطَاءٍ.

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۲ / ۹)

ژباړه:

ابن جريج فرمايي: عطاء ويلي دي: صحابه وو به، چې كله لمونځ كاوه؛ نو خپلې مخې ته بې د اوبښ د پالان د وروستني برخې په اندازه ستره كېښودله. ابن جريج وايي ما ورته و ويل: تاته څنگه رارسېدلې، چې خومره اوچته وه؟ هغه و ويل: د پالان د وروستني لركي په اندازه يو ذراع (گر) ابن جريج وايي: ماله سفیان ثوري رضي الله عنه نه واورېدل، چې هغه هم د عطاء په قول فتوى وركوله.

له ابن جريج رضي الله عنه نه په يوه بل روايت كې نقل دي، چې:

عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ مَعِيَ عَصَا ذِرَاعٍ قَطُّ، مِنْهَا فِي الْأَرْضِ قَدْرُ أَرْبَعِ أَصَابِعٍ، خَالِصُهَا عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَذَى مِنْ ذِرَاعٍ قَالَ: «لَا، حَتَّى يَكُونَ خَالِصُهَا عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ ذِرَاعٌ»

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۲ / ۱۴)

مصنف عبدالرزاق (۲ / ۱۵۱)

ژباړه:

ماته عطاء و ويل: كه له ماسره د يو ذراع په اندازه امساوي او له هغې نه د څلورو گوتو په اندازه په ځمكه كې ښخه كړي شي او پاتې د ذراع نه كمه اندازه په ځمكه ولاړه وي: نو ايا دا بس كېږي؟

ويي ويل، چې نه دا كفايت نه كوي ترڅو د ځمكې پرمخ يوگزر نه وي ولاړه.

له قتاده رضي الله عنه نه هم د دې په شان قول نقل دي: نو د عطاء له وينا څخه څرگنده شوه، چې د پالان د وروستني برخې لوړوالي د يو ذراع (گر) هومره دي او د صحابه كرامو رضي الله عنهم سترې به د يوگزيه اندازه لوړې وې او صحابه كرام رضي الله عنهم پر دين ښه پوهېدل، قرآن او حديث به هغوی لوستل.

فتاوى الدين الخالص (۳ / ۵۲۱)

د يو ذراع اندازه: خومعلومه شوه، چې دوه ولېستې جوړېږي، او په دې اړه، چې له ځيني سلفو نه كوم اثار په ابن ابې شيبه، مصنف د عبدالرزاق او ابو داود كې نقل دي، چې هغوی به خولې ستره جوړوله: نو په هغې كې خوځيني كمزوري دي او كوم، چې صحيح دي: نو هغه محمول دي په ضرورت باندي، ځكه دا حكم دي، چې:

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

[التغابن ۱۷]

ژباړه:

له الله نه دومره و وېرېږئ، چې څومر مو له وسه وي.

د تفصيل لپاره فتاوى الدين الخالص: ۵۵۹۱۳، المحلى لابن حزم

۱۲۱۴، الفقه على المذاهب الاربعه: ۱۹۰۱۱، سبل السلام: ۲۹۴۱۱،

فتح الباري: ۵۸۱۱۱، شرح مسلم للنووي: ۱۹۷۱۱، احكام السترة للشيخ

محمد بن طرهوني

درېمه مسئله: د لمونځ کوونکي مخې ته د څارویو تېرېدو حکم

که د لمونځ کوونکي مخې ته کوم څاروی یا داسې نور څه تېرېږي؛ نو هغه به له تېرېدو څخه منع کوي، لکه په حدیث کې دي،

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: هَبَطْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ ثَنِيَّةٍ إِذَا خَرَّ «فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ» - يَعْنِي فَصَلَ إِلَى جِدَارٍ - فَأَتَتْهُ قِبَلَهُ وَنَحْنُ خَلْفُهُ، فَجَاءَتْ بِهِمَّةٌ تَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَمَا زَالَ يُدَارِيهَا حَتَّى لَصِقَ بِظَنْهُ بِالْجِدَارِ، وَمَرَّتْ مِنْ وَرَائِهِ»

سنن أبي داود (۱/ ۱۸۸)

ژباړه

له عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی، چې مورې له رسول الله صلى الله عليه وسلم سره له ثنیه اداخر څخه راښکته شو؛ نو د لمانځه وخت راغی، نبي صلى الله عليه وسلم یوه دېوال ته لمونځ وکړ، قبله یې ترې جوړه کړه او مورې یې شا ته وو؛ نو یو ورغمی راغی، چې د نبي صلى الله عليه وسلم مخې ته تېرېده؛ نو نبي صلى الله عليه وسلم به دېکه کاوه، تردې، چې له دېواله سره پيوست شه او هغه یې شاته تېر شو.

۲: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي فَمَرَّتْ شَاةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ فَسَاعَاَهَا إِلَى الْقِبْلَةِ حَتَّى أَلْزَقَ بِظَنْهُ بِالْقِبْلَةِ

قال الأعظمي: إسناداه صحيح

صحيح ابن خزيمة (۲/ ۲۰)

ژباړه

له ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی، چې نبي صلى الله عليه وسلم لمونځ کاوه؛ یوه گډه یې مخې ته تېرېده؛ نو هغه یې تېل وهله تردې، چې خپته یې له دېواله سره ولگېده.

رواه ابن حبان: ۴۸۱۴»، والحاكم: ۲۵۴۱۱، وغيرهم.

له پورتنیو حدیثونو څخه څرگنده شوه، چې د لمونځ کوونکي مخې ته که کوم څاروی تېرېږي؛ نو هغه به منع کوي او که له تېرېدو څخه نه منع کېده؛ نو زور هم ورسره کولای شي

(فتاوی الدین الخالص ۵۸۰۱۳)

څلورمه مسئله: ایا لمونځ کوونکی خپلې مخې ته تېرېدونکی په

زور منع کولای شي؟

د لمونځ کوونکي مخې ته تېرېدل گناه ده، هیڅوک دا حق نلري، چې د لمونځ کوونکي مخې ته تېر شي، که یو ناپوه انسان د لمونځ کوونکي مخې ته تېرېږي؛ نو لمونځ کوونکی ته پکار ده، چې هغه منع کړي او په دې اړه د پرحدیثونه راغلي، چې یو څو ترې مورې په لاندې ډول بیانوو

۱: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي فَلَا يَدْعُ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَإِنْ أَبِي فَلْيَقَاتِلْهُ، فَإِنَّ مَعَهُ الْقَرِينَ»

صحيح مسلم (۱/ ۳۶۳)

(رواه مسلم: ۱۹۷۱)

ژباړه

له ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی، چې په تاسې کې څوک لمونځ کوي؛ نو هیڅوک دې نه پرېږدي، چې د ده مخې ته تېر شي، که چیرته (تېرېدونکی) نه بندېږي؛ نو لمونځ کوونکی دې ورسره جنگ وکړي. ځکه له دې تېرېدونکي سره شیطان دی

۲: حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ السَّمَّانُ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فِي يَوْمٍ جُمُعَةٍ يُصَلِّي إِلَى شَيْءٍ يُسْتَرُّهُ مِنَ النَّاسِ، فَأَرَادَ شَابٌّ مِنْ بَنِي أَبِي مُعَيْطٍ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ،

وروسته مروان ته ورغی مروان ابو سعید ته و ویل دا خوان دې ولی وهلی دی؟ ابوسعید و ویل: ماله رسول الله ﷺ خخه اوربدلی دی، چې کله یوکس ستړې ته لمونځ کوي او څوک ده او د ستړې تر مینځ تېرېږي؛ نو منع یې دې کړي، که انکار یې وکړ؛ نو جنگ دې ورسره وکړي، ځکه دا شیطان دی دا روایت بخاري راوړی دی او د ابن خزیمه په روایت کې دی، چې دوه ځل دې یې بند کړي که بند نه شه؛ نو جنگ دې ورسره وکړي او په بل روایت کې دی، چې تاله شیطان سره جنگ کړی دی

۳: عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: مَرَرْتُ بِعُمَرَ بَعْدَ أَنْ جَلَسَ فِي آخِرِ صَلَاتِهِ حَتَّى انْظُرَ مَا يَصْنَعُ فَارْتَفَعَ فَدَفَعَ فِي صَدْرِي (بخاری: ۷۲۱/۱، ابن ابی شیبې: ۲۸۴/۱) ژباړه:

زه په عمر ورتېرېدم، چې کله د لمانځه په پای کې کېناسته، چې وگورم څه کوي؛ نو هغه راپورته شه او ماله یې په سینه کې دیکه راکړه. د ابن ابی شیبې په روایت کې ورسره دا هم دي چې: أردت أن أمر بين يدي ابن عمر وأنا غلام وهو يصلي، فانتهرني بتسبيحه.

فتح الباري لابن رجب (۷۵ / ۴)

ما وغوبنتل، چې د ابن عمر ﷺ مخې ته تېرشم او زه ماشوم وم؛ نو پر تسبيح یې ورتېلم (چې مه تېرېږه،

په بل روایت کې دي:

«مَرَرْتُ إِلَى جَنْبِ ابْنِ عُمَرَ فَظَنَّ أَنِّي أَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَثَارَ ثَوْرَةٌ أَفْرَعَنِي، وَحَنَانِي»

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۲۳ / ۲)

ژباړه:

فَدَفَعَ أَبُو سَعِيدٍ فِي صَدْرِهِ، فَتَنَظَرَ النَّبَأُ فَلَمْ يَجِدْ مَسَاعًا إِلَّا بَيْنَ يَدَيْهِ، فَعَادَ لِيَجْتَارَ، فَدَفَعَهُ أَبُو سَعِيدٍ أَشَدَّ مِنَ الْأُولَى، فَثَالَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَى مَرْوَانَ، فَشَكَا إِلَيْهِ مَا لَقِيَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ، وَدَخَلَ أَبُو سَعِيدٍ حَلْفَهُ عَلَى مَرْوَانَ، فَقَالَ: مَا لَكَ وَلَا بِنِ أَخِيكَ يَا أَبَا سَعِيدٍ؟ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَارَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَلْيُدْفَعْ فَإِنَّ أَبِي فَلْيَقَاتِلْهُ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ»

صحيح البخاري (۱۰۸ / ۱)

اخرجه البخاری: ۷۲۱/۱، وفي رواية ابن خزيمة: فَلْيَمْنَعُهُ مَرَّتَيْنِ، فَإِنْ أَبِي فَلْيَقَاتِلْهُ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ»

صحيح ابن خزيمة (۱۶ / ۲)

«إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ فَذَهَبَ أَحَدٌ يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيَمْنَعُهُ، فَإِنْ أَبِي فَلْيَقَاتِلْهُ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ، فَإِنَّمَا صَرَبَتِ الشَّيْطَانُ»

صحيح ابن خزيمة (۱۵ / ۲)

قال الأعظمي: إسناداه صحيح

ژباړه:

ابو صالح وايي، چې ما ابوسعید خدری د جمعې په ورځ ولیده، چې ستړې ته یې لمونځ کاوه؛ نو د ابو معیط د قبیلې یوه ځوان غوبنتل چې د ده مخې ته تېرشي؛ نو ابوسعید ورله په سینه کې دیکه ورکړه؛ نو هغه کس بله لار د تېرېدو موندنه نه کړه؛ نو بیایې اراده وکړه، چې تېر شي نو ابو سعید له مخکې نه سخته دیکه ورکړه؛ نو دا ځوان له ابوسعید څخه خفه شه نو مروان ته لاړ او د ابوسعید شکایت یې ورته وکړ؛ نو ابو سعید تر ده

د ابن عمر رضي الله عنهما تر څنگ تېرېدم، هغه داسې گومان وکړ، چې گوندي د هغه مخې ته تېرېږم؛ نو په مايسې داسې راوپارېده، چې زه يې و وپرولم او لرې شوم

پنځمه مسئله که ستره نه وي؛ نو د لمونځ کوونکي مخې ته په څومره فاصله کې تېرېدل صحيح دي؟

له ستري پرته لمونځ کول گناه ده او ستري ته لمونځ کول ضروري دي، ځکه رسول الله ﷺ فرمايي

لا يصل إلا إلى سترة ولا تدع أحد يمر بين يديك فإن أبي فلتقاتله فإن معه القرين

صحيح ابن خزيمة (۹/۲)

ژباړه:

له ستري پرته لمونځ مه کوه او مه څوک مخې ته پرېږده، چې تېر شي که تېرېده جنگ ورسره وکړه

(ابن خزيمة: ۲/۱، ابن حبان: ۴۵۱۴، المحاكم: ۲۵۱۱، البيهقي: ۲/۲۶۸)

په دې اړه ډېر حديثونه راغلي دي، چې د ستري پر فرضيت دلالت کوي

وگوره فتاوى الدين الخالص ۵۵۱۳

بله دا خبره په پام کې نيول پکار دي، چې کوم کس د بې علمۍ يا سستياله امله په دې گناه کې اخته شي؛ نو بيا تېرېدونکي ته پکار دي، چې د لمونځ کوونکي مخې ته تېر نشي، ځکه په دې کې سخته گناه ده او رسول الله ﷺ فرمايي:

لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّيِّ مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ

أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (۱/۱۳۶).

ژباړه:

که دلمونځ کوونکي مخې ته تېرېدونکي پر دې پوهه وي، چې په دې کې څومره گناه ده؛ نو چې څلويښت کلونه ولاړ وي دا ورلره له تېرېدو نه غوره وه

د ابن ماجه په روايت کې دسل کلونو روايت راغلی دی له کعب الاحبار رضي الله عنه نقل دي که چېرته دلمونځ کوونکي مخې ته تېرېدونکي ددې له گناه نه خبر شي؛ نو پر څمکه ننوتل به ورته له دې نه غوره ښکاره شي.

مشکوٰة: ۱/۷۰، مؤطا امام مالک: ۱۲۱/۱، مصنف عبدالرزاق: ۲/۲۰.

نويه دې اړه حتی الوسع احتياط پکار دي هسې نه، چې انسان په دې

گناه کې پرېوځي

اوس که يوکس بې ستري لمونځ کوي اوکس د ده مخې ته دتېرېدو ضرورت لري؛ نو په څومره فاصله کې به له ده څخه اخوا تېرېږي؛ نو په دې اړه خو يو ضعيف حديث په «ابوداود: ۱۰۹۱۱، طحاوی: ۴۸۵۱۱ او بيهقي: ۲۷۵۱۲» کې راغلي دي، چې

«إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى غَيْرِ سِتْرَةٍ فَإِنَّهُ يَقْطَعُ صَلَاتَهُ الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ وَالْحِزْبِيرُ وَالْيَهُودِيُّ وَالْمَجُوسِيُّ وَالْمَرْأَةُ، وَيُجْزَى عَنْهُ إِذَا مَرُّوا بَيْنَ يَدَيْهِ عَلَى قَدْفَةٍ بِحَجْرٍ»

سنن أبي داود (۱/۱۸۷)

ژباړه:

«که په تاسې کې يو څوک پرته له ستري لمونځ کوي؛ نو د ده لمونځ سپی، خر، خنجير، يهودي، مجوسي او ښځه ماتوي (يانې دغه شيان، چې

صحراء کې ضروري ده، لیکن د طه ده، بلکې په صحراء مسجد او کور
وغیره په هر ځای کې سترې ته لمونځ کول ضروري دي د رسول الله ﷺ دا
فرمان چې

لا یصل إلا إلى ستره

(ابن خزیمه: ۱۰/۱۷۲)

إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَرْ، وَلْيَقْتَرِبْ مِنَ السُّتْرَةِ

شرح السنة للبعوي (۲ / ۴۴۷):

دا حدیثونه عام دي د جومات او صحراء توپیر پکې نشته، بلکې له

عمر فاروق ﷺ څخه نقل دي

وَرَأَى عُمَرُ: " رَجُلًا يُصَلِّي بَيْنَ أُسْطُوَانَتَيْنِ، فَأَذَانَهُ إِلَى سَارِيَةٍ، فَقَالَ: صَلَّى إِلَيْهَا "

صحيح البخاري (۱ / ۱۰۶)

ژباړه

عمر بن الخطاب ﷺ یوسړی ولیده چې دستنویه مینځ کې یې لمونځ

کاوه: نویو ستنې ته یې نږدې کړ او ورته یې وویل دې ته لمونځ کوه

امام ابن حجر ﷺ فرمایي

وَأَرَادَ عُمَرُ بِذَلِكَ أَنْ تَكُونَ صَلَاتُهُ إِلَى سُتْرَةٍ.

فتح الباري لابن حجر (۱ / ۵۷۷):

ژباړه

عمر ﷺ په دې کار سره دا غوښتل، چې د دې کس لمونځ سترې ته

وشي

له انس ﷺ څخه روایت دی

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: «لَقَدْ رَأَيْتُ كِبَارَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

مخې ته تېر شي؛ نو دده لمونځ پرې ماتېږي) دومره لرې به ترې تېرېږي
څومره فاصلې کې، چې کانی ویشتل کېږي (رمية بحرقذفة بحجر)

لیکن دارویت کمزوری؛ نو ځکه دلیل کېدای شي.

دویم قول دادی چې: دلمونځ کوونکي له مخې نه درې گزه وړاندې

تېرېدل جائز دي دادامام شافعی ﷺ امام احمد ﷺ او ابن حزم ﷺ مذهب دی.

مور ته هم دا قول راجح ښکاري دامام مالک ﷺ نه نقل دي، چې ددې

کس درکوع او سجدې په ځای تېرېدل جائز نه دي، اوله دې نه اخوا تېرېدل

جائز دي.

او احناف د غمت او وړو کي جومات ترمینځ توپیر کوي په واړه جومات کې

د لمونځ کوونکي مخې ته تېرېدل مطلقاً جائز نه گڼي او په غت جومات یا

صحراء کې د لمونځ کوونکي د سجدې په ځای کې تېرېدل جائز نه گڼي او

خوا تېرېدل جائز گڼي

(الفقه على المذاهب الاربعة: ۱۹۲/۱، المحلی لابن حزم)

په دې کې راجحه داده، چې د درې گزو فاصله معتبره شي، ځکه په

عرف کې د دې نه اخوا تېرېدل له ده څخه لرې شمېرلی شي. بله دا، چې

لمونځ کوونکي ته حکم شوی، چې خپلې مخې ته تېرېدونکي منع کوي؛ نو

د دې نه دخپل توان مناسب مراد دی؛ نو چې له ده نه درې گزه اخوا تېرېږي

نودهغه پر لاس باندې منع کول دانسان له توان بهر دي خصوصاً کله، چې

تشهد حالت کې وي یا درکوع او سجدې په حالت کې وي

بله دا، چې حدیثونو کې راځي (بین یدیه)؛ نو د انسان، چې د لاس نه

اخوا تېرېږي ان شاء الله گناه به نه وي اگرکه احتیاط دادی، چې له دې نه هم

اخوا انسان تیر شي

ځیني خلک وايي چې ستره په مسجد کې ضروري نه ده، بلکې په

وَسَلَّمَ يَتَّبِعُونَ السَّوَارِيَ عِنْدَ الْمَغْرِبِ»

صحیح البخاری (۱۰۷/۱)

ژباړه:

ما د نبی ﷺ لوی لوی ملګري وليدل، چې د ماښام دوه رکعتونو پرمهال به يې ستونو ته توندي کوله.

د دې روايت په نقلولوسره د امام بخاری ﷺ موخه داده، چې صحابه کرامو ﷺ به په جومات کې هم د ستري اهتمام کاوه.

رشيد احمد گنگوہی ﷺ په لامع الدراری: ۵۰۲۱۲، کې ليکي:

فلا وجه عندي ان الامام البخاری اشار بالترجمة الى عدم تخصيص السترة بالصحراء

ژباړه:

زما په اند غوره داده، چې امام بخاری په ترجمه الباب کې دې ته اشار کړې ده، چې ستړه په صحراپورې خاص نه ده.

يحيى بن ابى كثير ﷺ وايي:

«رَأَيْتُ أَسْنَ بْنَ مَالِكٍ، فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، قَدْ نَصَبَ عَصَا يُصَلِّي إِلَيْهَا»

مصنف ابن أبي شيبة (۱/۲۴۸)

ژباړه:

ما انس بن مالک ﷺ وليده، چې په مسجد حرام کې يې امسا ودرولې وه او لمونځ يې ورته کاوه.

(ابن ابى شيبة: ۳۱۰۱۱، طبقات ابن سعد: ۱۱۱۷، الاوسط لابن المنذر: ۷۹۱۵)

نافع ﷺ وايي:

كَانَ ابْنُ عُمَرَ، إِذَا لَمْ يَجِدْ سَبِيلًا إِلَى سَارِيَةٍ مِنَ سَوَارِي الْمَسْجِدِ، قَالَ لِي:

«وَلَنِي ظَهْرَكَ».

مصنف ابن أبي شيبة (۱/۲۵۰)

ژباړه:

ابن عمر ﷺ به چې کله جومات کې ستن مونده نه کړه نوماته به يې وويل، چې ماته شاه راواړوه او کېنه، چې زه درڅخه ستړه جوړه کړم.

حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ السَّمَّانُ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فِي يَوْمٍ جُمُعَةٍ يُصَلِّي إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ.

صحیح البخاری - حسب ترقیم فتح الباری - (۱/۱۳۵)

ژباړه:

ما ابوسعید وليده، چې د جمعې په ورځ يې ستري ته لمونځ کاوه.

د لادېر تفصيل لپاره (فتاوى الدين الخالص: ۵۶۳/۳، آپکے مسائل اور ان

کا حل قرآن اور سنت کے روشنی میں. لمبشراحمدر باني: ۱۶۱۱۲)

د لمانځه طريقه

په خالص نیت یانې د الله ﷻ د راضي کولو په نیت د لمانځه اراده کول پکار دي او له اذانه نه مخکې له تاسره باید د لمانځه فکر وي، چې اذان وشي او ته ورته مخکې له مخکې تیار یې، چې دا یې اعلیٰ درجه، که داسې نه وي؛ نو تر اذانه وروسته؛ خو پکار ده، چې له واره ځان تیار کړې، ځکه اذان د دې مقصد لپاره دی، چې ځان تیار کړئ او د لمانځه لپاره له مخکې نه چمتووالی د مؤمنانو صفت دی. دا چې د لمانځه لپاره ځان تیار کړې او نیت دې هم صحیح وي؛ نو بیا یو بل څه ته هم ضرورت دی، چې هغه زموږ د پیغمبر طریقې ده، ځکه که په یو نېک کار ته څومره هم چمتووالی ونیسي او نیت هم پکې ښه وي؛ خو چې د رسول الله ﷺ په طریقې نه وي؛ نو هغه عبادت د الله ﷻ په اند د منلو وړ نه دی، بلکې الله ﷻ پرې انسان رانیسي؛ نو دا چې له دې ځایه د سنت طریقې مطابق د لمانځه ډانچه وړاندې کېږي یانې هغه لمونځ وړاندې کېږي، چې له رسول الله ﷺ نه ډېرو او صحیحو حدیثونو کې ثابتې ده؛ نو پکار ده، چې موږ او تاسې ورته ښه څیر شو هسې نه، چې هغه د پښتو متل «هندو ستړی او الله ناراضه» نو پکار ده، چې زه، ښځې لویان او کوچیان په ټولو چارو کې ګډه د رسول الله ﷻ د تابعدارۍ کونښن وکړو او په ځانګړي ډول په لمانځه کې، ځکه دا ډېر ارزښتمن عبادت دی.

اوس دا چې لمونځ پر ښځو او زرو فرض دی؛ نو ایا د ښځو او د سړیو په لمانځه کې به څه توپیر وي او که نه؟ راځئ، چې د دلایلو په رڼا کې دغه مسئله وڅېړو، چې ښه مو پرې سروڼه خلاص شي.

شپږمه مسئله: د ښځو او سړیو په لمانځه کې توپیر؟

ځینې خلک د ښځو او سړیو په لمانځه کې دا توپيرونه راوباسي، چې سړي به لاسونه تر غوږونو او چټوي او ښځې به یې تراوږو او پتون به سره جلاساتې او ښځې به د سړي په څېر سجده نه کوي، بلکې ښځې به په ځمکه جوختېږي او سړي به قعده کې کینه پښه ځملي او ښي پښه به ودروي او ښځه به تورک کوي (یانې پر کونایتو به کېني او سړي به لاس تر نامه لاندې ږدي او ښځه به لاسونه پرسینه ږدي او داسې نور؛ نو دا به له حدیثو نه ثابت وي او که نه؟ نو لوستونکي باید لومړی پر دې پوهېږي، چې د لمانځه احکام دوه ډوله دي، چې یو یې بهرني احکام او بل یې داخلي احکام بهرني احکام، لکه جمعې، اذان، عورت پټول، په صف کې یواځې ودرېدل، د لمانځه لپاره پرده کول او داسې نور.

نو په دې احکامو کې د سړیو او ښځو تر مینځ توپیر شته، ځکه په دې اړه صحیح حدیث راغلی دي.

دویم ډول د لمانځه دنني احکام دي: نو په دې اړه صحیح او غوره خبره دا ده، چې د سړیو او ښځو د لمانځه په کیفیت او هیئت کې هېڅ توپیر نشته، ځکه رسول الله ﷺ خپل ټول امت ته دا ویلي دي، چې:

صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي.

صحیح البخاري (۱/۱۲۹)

داسې لمونځ کوی څنگه، چې زه لمونځ کوم دا خطاب سړیو او ښځو ټولو ته متوجه دی او د رسول الله ﷺ د لمانځه طریقې الحمد لله د حدیثونو په کتابونو کې تفصیلاً ذکر ده، چې د هر رکن په اړه به حدیثونه وروسته د هر رکن په بیان کې به ان شاء الله راشي، چې هغه به د لومړي

تکبیر (تکبیر تحریمه، په وخت تر کوم خای پورې لاسونه اوچتول؟ لاسونه به یې پر کوم خای تړل؟ سجده به یې څنگه کوله؟ او قعدده به یې څنگه کوله؟

رسول الله ﷺ، چې څنگه لمونځ کړی دی پر سرو او بنڅو دواړو باندې دا لازمه ده، چې د رسول الله ﷺ د لمانځه په شان لمونځ وکړي.

اوس که څوک وایي، چې سمه ده رسول الله ﷺ سجده اوږده کړې ده، خپلې څنگلې یې له تخرگونو او ځمکې نه اوچتې او جلا ساتلې دي، خپله گېډه مبارکه یې له پتون نه لرې ساتله؛ خو بنڅه به داسې سجده نه کوي؛ نو دا کس د خپلې خبرې د پخلې لپاره اړ دی، چې صحیح حدیث په دلیل کې وړاندې کړي؟

یا که څوک دا وایي، چې بنڅه به د سړي په شان د تکبیر تحریمه پروخت لاسونه تر غوږونو نه اوچتوي یا بنڅه به د سړي په څېر لاسونه نه تړي یا بنڅه به د سړي په څېر په قعدده کې نه کېښي؛ نو دا کس به صحیح حدیثونه په دلیل کې وړاندې کوي او که وړاندې یې نه کړي؛ نو امت اړ نه دی، چې د صحیحو حدیثونو په مقابله کې پر ضعیفو او موضوعي روایتونو باندې عمل وکړي او یا یواځې د علماوو پر بې دلیل نظرونو او قیاسونو عمل وکړي، ځکه د عمل لپاره له صحیح حدیث نه دلیل پکار دی، دا چې د بنڅو او سړیو د لمانځه د توپیر په اړه هیڅ صحیح حدیث نشته او دې بل لور ته خبره پر صحیحو حدیثو ثابته ده، چې د بنڅو او سړیو په لمانځه کې توپیر نشته؛ نو ولې له دې روښانه دلیلونو څخه مخ واپول شي؟

زه دلته په لنډو هغه دلیلونه وړاندې کوم، چې هغه د بنڅې او سړي په لمانځه کې د توپیر پر نشت والي دلیل وي.

د سړیو او بنڅو په لمانځه کې توپیر نشته:

لومړی دلیل

عَنْ أَبِي قَلَابَةَ قَالَ : حَدَّثَنَا مَالِكٌ أَتَيْنَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ شَبَبَةٌ مُتَقَارِبُونَ فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عَشْرِينَ يَوْمًا وَلَيْلَةً، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجِيمًا زَفِيمًا فَلَمَّا ظَنَّ أَنَا قَدِ اشْتَهَيْنَا أَهْلَنَا، أَوْ قَدِ اشْتَقْنَا سَأَلْنَا عَمَّنْ تَرَكْنَا بَعْدَنَا فَأَخْبَرَنَا قَالَ ارْجِعُوا إِلَى أَهْلِيكُمْ فَأَقِيمُوا فِيهِمْ وَعَلِّمُوهُمْ وَمُرُوهُمْ - وَذَكَرَ أَشْيَاءَ أَحْفَظَهَا، أَوْ لَا أَحْفَظَهَا - وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أَصْلِي فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَدِّنْ لَكُمْ أَحَدَكُمْ وَلْيُؤَمِّمَكُمْ أَكْبَرَكُمْ صحیح البخاري - حسب ترقیم فتح الباری - (۱/ ۱۶۲)

صحیح مسلم - مشکول و موافق للمطبوع (۲ / ۱۳۴) وفي الادب المفرد (ص

۹۷، والدارمی (۱/ ۲۲۹)،

ژباړه:

له ابو قلابه څخه روایت دی، چې موږ ته مالک بن حویرث حدیث بیان کړی، چې موږ نبي کریم ﷺ ته راغلو او موږ ځوانان او همزولي و؛ نو شل ورځې مو ورسره تېرې کړې او نبي کریم ﷺ شفقت کوونکی و، کله چې یې گومان راغلی، چې زموږ کور والاو ته مینه پیدا شوي ده؛ نو له موږ نه یې د هغه چا په اړه وپوښتل، چې موږ په کورونو کې پرېښي وو، موږ ورته خبر ورکړ؛ نو ویې ویل خپلو کورونو ته ستانه شئ هلته ووسېږئ او ښوونه ورته وکړئ او امر ورته وکړئ او داسې ډېر شيان یې ذکر کړه، چې ځینې راته یاد دي او ځینې راته یاد نه دي او داسې لمونځ کوي، لکه چې زه یې کوم... ترپایه.

دا حدیث مبارک پر دې مسئله دلیل دی، چې د سړي او بنڅي په

لمانځه کې توپیر نشته، ځکه که چېرته د دوی په لمانځه کې توپیر وای؛ نو

رسول الله ﷺ به خامخا مالک بن حویرث او د هغه ملگرو ته بیان کړی وای او خصوصاً په داسې وخت کې، چې هغوی خپلو کوزونو ته ستنبدل او خپل کور والوو ته یې دین وربښوده.

البته د لمانځه، چې کوم بهرني احکام دي؛ نو په هغې کې د سړیو او ښځو ترمینځ توپیر شته، ځکه هغه توپیرونه په صحیح حدیثونو کې راغلي دي؛ خو په لمانځه کې دننه د سړیو او ښځو د لمانځه ترمینځ د توپیر په اړه داسې صحیح حدیث نه دي راغلي، چې په هغې کې د دې خبرې بیان وي، چې ښځه دې داسې لاسونه اوچتوي. داسې دې لاسونه تړي، داسې دې سجده کوي او دغه شان دې قعده کوي او سړی به یې د ښځې په څېر نکوي داسې څه حدیث نشته دی.

دویم دلیل

رسول الله ﷺ خپل امت له دې نه منع کړی، چې په لمانځه کې له حیواناتو سره مشابهت وکړي، لکه مور له دې څخه منع شوي یو، چې د سپي او د لېوه په څېر په سجده کې کېنو، لېچي پر زمکه وغورځوو او گوره بخاری مسلم ترمذی

دغه شان دنقرة الغراب (دکارغه په شان تونگه وهلو) نه منع راغلي ده، لکه دا حدیث او دا بحث وروسته تفصیلي را روان دی
او گوره فتاوی الدین الخالص ۸۲۱۴.

نو له دې حیواناتو سره له مشابهت کولو نه منع راغلي ده او دا سړیو او ښځو دواړو ته شامل دی. یانې څنگه، چې له دې حیواناتو سره خان مشابه کول د سړی لپاره منع دي؛ نو د ښځې لپاره هم منع دي او ښکاره خبره ده، چې کله ښځه داسې سجده وکړي، چې جوخته وي؛ نو له دې حیواناتو سپي او لېوانو سره یې مشابهت راځي

درېیم دلیل

عدم نقل دی، یانې که چېرته د سړي او ښځې د لمانځه ترمینځ توپیر وای؛ نو رسول الله ﷺ به ارومرو امت ته د دې بیان کړی وای، سره له دې، چې هیڅ صحیح حدیث داسې نشته، چې پر دې دلالت وکړي، چې گوندې د سړیو او ښځو په لمانځه کې توپیر شته رسول الله ﷺ؛ خو د دین ډېرې وړې او غټې مسئلې هم بیان کړي دي؛ نو که چېرته د ښځې او سړي په لمانځه کې توپیر وای؛ نو هغه به یې هم بیان کړی وای، سره له دې، چې له دې کار سره مسلمان د ورځې لږ تر لږه پنځه ځله مخ کېږي.

څلورم دلیل

امام بخاری ﷺ په خپل صحیح کې (۱۱۴۱)، او تاریخ صغیر ص (۹۰)، او ابن ابی شیبې په خپل مصنف کې (۲۷۰۱۱)، روایت کوي
عن مکحول قال: وَكَانَتْ أُمُّ الدَّرْدَاءِ: «تَجْلِسُ فِي صَلَاتِهَا جِلْسَةَ الرَّجُلِ وَكَانَتْ فَقِيهَةً».

ژباړه:

له مکحول څخه روایت دی، چې ام درداء به په لمانځه کې د سړیو په څېر کېناسته او دا فقیهه ښځه وه.

د امام ابوحنیفه له استاد ابراهیم نخعی ﷺ څخه نقل دي، هغه فرمایي
«تَقْعُدُ الْمَرْأَةُ فِي الصَّلَاةِ كَمَا يَقْعُدُ الرَّجُلُ»

مصنف ابن ابی شیبې (۲۴۲/۱)

ژباړه:

ښځه به په لمانځه کې د سړیو په شان کېږي.

د سړيو او ښځو د لمانځه ترمينځ د توپير د نشتوالي په اړه د
علماءو ويناوي

۱. د امام بخاری رحمته الله عليه ۲ او دغه شان د امام ابراهيم نخعي رحمته الله عليه قول
مخکې ذکر شو. هغه فرمايي، ښځه او سړی به په لمانځه کې يوشان کېږي
۳ حافظ ابن حجر عسقلانی رحمته الله عليه په فتح الباری (۲۲۲/۲) کې ليکي
لَمْ يَرِدْ مَا يَدُلُّ عَلَى التَّفْرِقَةِ فِي الرَّفْعِ بَيْنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ وَعَنِ الْحَنْفِيَّةِ يَرْفَعُ
الرَّجُلُ إِلَى الْأُذُنَيْنِ وَالْمَرْأَةُ إِلَى الْمَنْكِبَيْنِ لِأَنَّهُ أُسْتُرَ لَهَا
فتح الباري لابن حجر (۲/ ۲۲۱):
ژباړه:

داسې حديث نشته، چې د ښځې او سړي د لمانځه تر منځ پر توپير
دلالت وکړي، حنفيان وايي، چې سړی به لاسونه تر غوږونو او ښځه به يې تر
اوږو او چتوي، ځکه دا د دې لپاره ډېر پتوونکي دي.
دا توپير يواځې له احنافو علماءو نه نقل دی. چې سړی به تر غوږونو او
ښځه به يې تراوږو پورې لاسونه او چتوي (په دې عقلي وجه باندې چې) ځکه
دا د ښځې لپاره ډېر ستراو پرده ده.

څلورم دليل

قاضی شوکاني رحمته الله عليه ليکي
وَاعْلَمَ أَنَّ هَذِهِ السُّنَّةَ كَثُرَتْ فِيهَا الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ وَلَمْ يَرِدْ مَا يَدُلُّ عَلَى الْفَرْقِ
بَيْنَهُمَا فِيهَا، وَكَذَا لَمْ يَرِدْ مَا يَدُلُّ عَلَى الْفَرْقِ بَيْنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ فِي مِقْدَارِ الرَّفْعِ.
نيل الأوطار (۲/ ۲۱۴)
ژباړه:

پر دې پوه شه، چې په دې سنت کې ښځه او سړی يوشان دي او پر توپير

دليل نشته او د لاسونو او چتولو په اندازه کې هم په توپير باندې دليل نشته.
وروسته بيا ليکي

وَرُوي عَنْ الْحَنْفِيَّةِ أَنَّ الرَّجُلَ يَرْفَعُ إِلَى الْأُذُنَيْنِ وَالْمَرْأَةَ إِلَى الْمَنْكِبَيْنِ لِأَنَّهُ
أُسْتُرَ لَهَا وَلَا دَلِيلَ عَلَى ذَلِكَ.

نيل الأوطار (۲/ ۲۱۴)

ژباړه

له حنفيانو څخه نقل دي، چې سړی به لاسونه تر غوږونو او ښځه به يې تر
اوږو پورته کوي؛ خو د دوی پر دې خبره څه دليل نشته
پنځم دليل:

علامه شمس الحق عظيم آبادي په عون المعبود شرح سنن ابی داود
کې ليکي

لَمْ يَرِدْ مَا يَدُلُّ عَلَى التَّفْرِقَةِ فِي الرَّفْعِ بَيْنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ وَعَنِ الْحَنْفِيَّةِ يَرْفَعُ
الرَّجُلُ إِلَى الْأُذُنَيْنِ وَالْمَرْأَةَ إِلَى الْمَنْكِبَيْنِ لِأَنَّهُ أُسْتُرَ لَهَا

فتح الباري لابن حجر (۲/ ۲۲۱)

ژباړه

په توپير د سړي او د ښځې په لمانځه کې د لاسونو په پورته کولو کې
دليل نشته او له حنفيانو نه نقل دي، چې سړی به لاسونه تر غوږونو او ښځه
به يې تر اوږو پورته کوي ځکه په دې کې ستر ډېر دی

شپږم دليل

شيخ ابوالحسن عبدالله مبارکفوري صاحب په مرعاة شرح مشکوة کې
ليکي

واعلم أنه لم يرد ما يدل على الفرق بين الرجل والمرأة في محل الوضع،

ومذهب الحنفية أن الرجل يضع اليدين تحت السرة والمرأة تضعهما على الصدر؛ لأنه أستر لها. ولا دليل على هذا الفرق من السنة ولا من قول الصحابي.

مرعاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح (۶۳ / ۳)
ژباړه:

پوه شه چې د بنځو او سړيو په لمانځه کې د لاسونو کېښودو د توپير په اړه کوم دليل نشته، د سړيو او د بنځو د لاسونو کېښودو د ځای په اړه د حنفيانو مذهب دادی، چې سړی به لاسونه ترنامه لاندې ږدي او بنځه به يې پرسينه ږدي، ځکه په دې کې ستر ډېر دی او پر دې خبره نه له حديث نه دليل شته او نه له کوم صحابي نه څه دليل نشته

اووم دليل

محدث العصر امام الالباني ليکي:

كل ما تقدم من صفة صلاته صلى الله عليه وسلم يستوي فيه الرجال والنساء ولم يرد في السنة ما يقتض استثناء النساء من بعض ذلك بل إن عموم قوله صلى الله عليه وسلم: (صلوا كما رأيتموني أصلي) يشملهن وهو قول إبراهيم النخعي قال:

(تفعل المرأة في الصلاة كما يفعل الرجل)

أخرجه ابن أبي شيبة (۱ / ۷۵ / ۲) بسند صحيح عنه ژباړه:

مخکې، چې کوم د نبي کریم ﷺ د لمانځه کیفیت بیان شه په دې کې سړي او بنځې يوشان دي او په سنت کې داسې څه نشته، چې له دغه عام نه د بنځې پر استثناء دلالت وکړي، بلکې د نبي ﷺ د دې وينا عموم، چې (صلوا كما رأيتموني أصلي) زما په شان لمونځ کوي، دواړو ته شامل دی او دا د ابراهيم نخعی وينا هم ده، چې ويلې يې دي: بنځه به داسې لمونځ کوي،

لکه چې سړی يې کوي

صفة صلاة النبي صلى الله عليه وسلم - الألباني (۱ / ۱۸۹)

صفة صلاة النبي للالباني (ص: ۲۰۷)

اتم دليل:

امام ابن حزم ﷺ ليکي

وَأَمَّا الْمَرْأَةُ - فَلَوْ كَانَ لَهَا حُكْمٌ بِخِلَافِ ذَلِكَ لَمَا أَغْفَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بَيَانَ ذَلِكَ

المحلى بالآثار (۳ / ۳۹)

ژباړه:

که د بنځې لپاره جلا حکم وای؛ نو نبي کریم ﷺ به د هغې له بیانه نه وای غافله شوی.

المحلى: (۳۹ | ۳) صفة الركوع والسجود المطلوبة شرعاً.

۹- د امام ابوحنيفة او امام مالک مذهب

علامه عینی حنفي په عمدة القاری شرح صحیح البخاری کې د دې

روایت لاندې، چې (ام درء به په لمانځه کې د سړو په شان کېناسته،

ليکي

قَدْ هَذَا عَلَى أَنَّ الْمُسْتَحَبَّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَجْلِسَ فِي التَّشَهُدِ كَمَا يَجْلِسُ الرَّجُلُ،

وَهُوَ أَنْ يَنْصِبَ الْيُمْنَى وَيَفْتَرِشَ الْيُسْرَى، وَبِهِ قَالَ النَّخَعِيُّ وَأَبُو حَنِيفَةَ وَمَالِكٌ.

عمدة القاري شرح صحيح البخاري (۶ / ۱۰۱)

ژباړه:

دا حديث پر دې دليل شو، چې د بنځې لپاره ښه داده، چې په تشهد کې

به د سړي په څېر کېښي او هغه دا، چې ښی پښه به ودروي او چپه پښه به

وغوروي او پردې نخعي، ابوحنيفة او امام مالک قول کړي دي
(عمدة القارى شرح صحيح البخارى للعيني: ۱۰۱۶، وحاشية على البخارى
: ۱۴۴۱، للشيخ احمد على السهارنفورى)

۱۰. دغه شان په فتاوى الدين الخالص ۸۷۱۴، ۸۴، کې

۱۱. شيخ ابوالحسن مبشراحمدرى باني په خپل کتاب (آب كے مسائل
اوران كاحل ۱۹۵۱، ۱۸۸، کې

۱۲. حافظ محمد ابراهيم سلفى رحمته الله په خپله رساله کې، چې پر دې
موضوع باندې يې ليکې ده، چې د سړي او د نسخې په لمانځه کې هيڅ
تويير نشته، هم دا خبره واضحه کړې ده.

د حنفيانو د مذهب تجزيه

حنفيان علماء، چې په سجده، قعده، تکبير تحریمه کې د په لاس
او چنولو کې او پر سينه باندې لاس تړلو کې د سړيو او نسخو ترمينځ تويير
کوي؛ نو دوى په دليل کې قياس پېش کوي، چې دا د نسخې لپاره ډېره د
پردې خبره ده.

د دې خواب دادى، چې که چېرته د رسول الله صلى الله عليه وسلم لمونځ د نسخو د ستر
او پردې خلاف وي؛ نو بيا نبى صلى الله عليه وسلم ولې نسخو ته دا نه ويل، چې تاسې زما په
خبر لمونځ مه کوئ؟ ځکه زما په لمانځه کې د نسخو لپاره ډېره پرده نشته
والعياذ بالله؛ خو که دوى ووايي، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم؛ خو نسخو ته ويلي دي،
چې تاسې سجده جوخته کوئ او لاسونه تر اوږو پورې پورته کوئ، لکه دا
روايت بيهقي: ۲۲۲۱۲، مجمع الزوائد ۱۰۳۱۲، مصنف عبدالرزاق
۱۳۸۱۳، ۱۳۷، ابن ابى شيبه: ۲۷۰۱۱، کې ذکر دي همدغه راز ځينى
نورو روايتونه، چې حنفيانوپه دې اړه وړاندي کړي دي د دې ټولو خواب
دادى، چې حنفيانو کوم روايتونه وړاندي کړي دي هغه ټول کمزوري دي په

هغې کې يو هم صحيح حديث نشته او که چېرته په دې اړه صحيح حديث او
اثرونه راغلي وای؛ نو اهل الحديث والسنة؛ خو بيا له هرچاڅه پردې د
عمل کولو ډېر حقداروو، چې لومړى دوى پر دې عمل کړى وای
که څوک د حنفيانو د دليلونو د ضعف وجه معلومول غواړي؛ نو هغه
دې فتاوى الدين الخالص (۸۵۱۴، ۸۴) ته مراجعه وکړي

فائده:

تاسې وکتل د امام ابوحنيفة مذهب هم دا دی، چې نسخو ته به د سړي په
خبر قعده کوي؛ خو ځان ته د ابوحنيفة مقلدين ويونکي دا نه مني (قالى الله
المشكى هذا وبالله التوفيق).

اوومه مسئله: نسخو ته د نسخې د امامت کولو حکم

بله مسئله دا ده چې ايا نسخې په نسخو ته امامتي کولای شي او که نه
؟ هوا کولای يې شي او دا يو مستحب عمل دی، که څه هم د حنفي د فقهي
په ځيني کتابونو کې دي، چې نسخې به يواځې خپل مينځ کې د جمعې
لمونځ نه کوي او دا کار د دوى لپاره مکروه دی؛ خو دغه خبره ناسمه ده او
بې دليله ده او د نسخو لپاره په خپل مينځ کې په جمع سره لمونځ کول، چې
يوه نسخو امامه شي او نورې نسخې د هغې مقتديانې شي، په دې طريقه د
نسخو لپاره جمع کول مستحب دي او څوک، چې خپل مينځ کې د نسخو جمع
کول مکروه گڼي؛ نو دا خبره يې خطا ده په دې اړه له هغوى سره هيڅ صريح
دليل نشته، چې پردې دلالت وکړي، نسخې په خپلو منځو کې جمع يانې د
جمعې لمونځ نشي کولای، بلکې هغوى د صريح او صحيح روايتونو په
مقابله کې پر متشابهاتو باندې استدلال کوي، لکه دا خبره علامه ابن قيم
رحمته الله عليه په اعلام الموقعين (۳۷۲۸۲) کې هم بيان کړې ده

پردي خبره، چې د بنحو لپاره په جمعې سره لمونځ کول په غير له کراهت څخه جائز دی، بلکه مستحب دي، چې په دې اړه د لامل دا دي
 اول دليل: سنن ابی داود (۸۷۱)، رقم ۵۹۱، کې دي:

بَابُ إِمَامَةِ النِّسَاءِ

عَنْ أُمِّ وَرَقَةَ بِنْتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَوْفَلٍ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا غَزَا بَدْرًا، قَالَتْ: قُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُنذَنُ لِي فِي الْعَزْوِ مَعَكَ أَمْ رَضُ مَرْضَاكُمُ، لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَنِي شَهَادَةً، قَالَ: «قَرِّي فِي بَيْتِكَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَرْزُقُكَ الشَّهَادَةَ»، قَالَ: فَكَانَتْ تُسَمَّى الشَّهِيدَةَ، قَالَ: وَكَانَتْ قَدْ قَرَأَتْ الْقُرْآنَ فَاسْتَأْذَنَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَتَّخِذَ فِي دَارِهَا مُؤَدَّنًا، فَأُذِنَ لَهَا. سنن ابی داود (۱/۱۶۱)

[حکم الألبانی]: حسن

ژباړه:

د ورقه له مور څخه، چې د نوفل لورده روایت دی، چې نبی کریم ﷺ کله د بدر غزا وکړه، دا وايي: ما ورته وويل: ای د الله رسوله ﷺ ماته د جهاد کولو اجازه راکړه، چې ستاسې د ناروغانو خدمت به کوم، کېدای شي الله ﷻ ماته شهادت را په برخه کړي، نبی کریم ﷺ ورته وفرمایيل: په کور کې کېنه الله ﷻ به تاته شهادت درکړي، راوی وايي: نو دا شهیده وه راوی وايي دې قرآن لوستلی وه؛ نو له نبی ﷺ څخه یې په کور کې د یوه مؤذن نیولو اجازه وغوښته: نو اجازه یې ورته وکړه. حدیث تر پایه ولوله.

او د دې حدیث سند حسن دی (انظر صحیح ابی داود: ۱۱۸۱۱، رقم ۵۹۱)

د ابوداود په بل روایت کې داهم دي، چې:

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزُورُهَا فِي بَيْتِهَا وَجَعَلَ لَهَا مُؤَدَّنًا يُؤَدِّنُ لَهَا، وَأَمَرَهَا أَنْ تُوَمَّ أَهْلَ دَارِهَا، قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: فَأَنَا رَأَيْتُ مُؤَدَّنَهَا شَيْخًا كَبِيرًا. سنن ابی داود (۱/۱۶۲)

[حکم الألبانی]: حسن

و سنده حسن کما فی صحیح ابی داود: ۵۹۲، ارواء الغلیل: ۳۱۲، للالبانی ژباړه:

نبی کریم ﷺ به د دې زبانه ملاقات لپاره کورته ورته او دې لره یې مؤذن هم مقرر کړ، چې دې ته به یې اذان کاوه او دایې ورته حکم وکړ، چې خپل کور والاته امامت کوه او عبدالرحمن بن خلاد وايي: ما د هغې مؤذن وليده، چې ډېر بوډاوه.

دا حدیث په نور وکتا بونو د حدیث کې هم شته او گوره:

المنتقى لابن الجارود ص: ۱۲۲، رقم: ۳۳۳، دارقطنی مع التعليق المغنی: ۴۰۳۱، السنن الكبرى للبيهقي: ۱۳۰/۳، والحاكم: ۴۰۳۱، واحمد: ۴۰۵۱۶، وابوعلي الصواف في حديثه: ۸۹، و محمد بن نصر المروزي في قيام الليل ص: ۱۶۲، و نصب الراية: ۳۱، ۳۲۱۲، و غيرهم)

علامه شمس الحق عظیم آبادی ﷻ د دې حدیث په شرح کې لیکي له دې حدیث څخه دامستله معلومه شوه، چې بنحو ته د بنحو امامتي کول او د دوی جمع کول صحیح او ثابت دي په امر در رسول الله ﷺ باندي

او گوره عون المعبو، شرح سنن ابی داود

۴: عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا كَانَتْ «تُؤَدِّنُ» وَتُقِيمُ، وَتُوَمُّ النِّسَاءَ، وَتَقُومُ

وَسَطَّهِنَّ»

المستدرک علی الصحیحین للحاکم (۱/۳۲۰)

(أخرجه الحاكم: ٢٠٣١١، وله طريق آخر رواه عبدالرزاق في مصنفه: ١٤١١٣، وفي المحلى: ١٣٦١٣، والبيهقي: ١٣١١٣)

ثبارة

عطاء له عائشي رضي الله عنه حُخه روایت کوي، چې دې به اذان کاوه او بنحو ته به يې امامتي کوله؛ نو په مینخ کې به يې ودرېده.

عن ربيعة الحنفية أن عائشة أمتهن وقامت بينهن في صلاة مكتوبة
مصنف عبد الرزاق - (٣ / ١٤١)

(قال النووي في الخلاصة وسنده صحيح التعليق المغني: ٤٠٤١١)

ثبارة

له ربيطه حُخه روایت دی، چې عائشي رضي الله عنه به دوی ته به يې د فرضي لمانخه امامتي کوله او په مینخ کې به يې ودرېده (يانې د سريو په خبر به له نورو بنحو نه مخکې نه ودرېده، بلکې د لومړي صف په منخ کې به ودرېده).

او په همدې روایت کې دا هم راغلي دي، چې امامتي به يې کوله: نو د دوی سره به ودرېده.

وله طريق آخر رواه ابن حزم في المحلى: ١٣٦١١

عَنْ تَيْمِمَةَ بِنْتِ سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ: أَنَّهَا أَمَّتِ النِّسَاءَ فِي صَلَاةِ الْمَغْرِبِ فَقَامَتْ وَسَطَهُنَّ وَجَهَرَتْ بِالْقِرَاءَةِ
قَالَ عَلِيُّ: هِيَ خَيْرَةٌ ثِقَةٌ الثَّقَاتِ، وَهَذَا إِسْنَادٌ كَالذَّهَبِ.

المحلى بالآثار (٣ / ١٣٦)

ثبارة

له تميمه حُخه روایت دی، چې عائشي رضي الله عنه به دوی ته د ماښام د لمانخه

امامتي کوله: نو په مینخ کې به يې ودرېده او په زوره به يې قرائت کاوه. په بل هغه روایت کې دي، چې امام محمد په کتاب الآثار کې نقل کړی دی، چې له ابراهيم نخعي حُخه روایت دی. عائشي رضي الله عنها به بنحو ته امامتي کوله، د رمضان مياشتې په مینخ کې

فأئده:

د ام المؤمنین عائشي رضي الله عنها په دې حديث کې دا خبره په ډاگه شوه، چې بنخه د نورو بنخولپاره امامتي کولای شي او د فرض لمانخه امامتي هم کولای شي

اتمه مسئله د لمانخه نیت

پر لمانخه تر ودرېدو له مخه په ژبه کوم اذکار یا دعاګانې ویل نشته، دا به نه کوي، چې نیت مې کړی زړه د اخلاصه... یا نویت... او یا ځینې خلک د نیت په موخه دا آیت لولي:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ رضي الله عنه

(الانعام: ١٧٩)

او دا بدعتونه دي، چې دې خلکو له خانه جوړ کړي دي، په دين کې يې له سره هيڅ نښه او څرک نشي تر سترگو کېدای؛ نو له دې کارونو نه ځان ساتل پکار دي، بس يواځې د الله تعالى د رضا کولو نیت پکار دی يانې په دې فکر لمانخه ته ودرېدل پکار دي

البته په صف کې د ودرېدو پر مهال دا دعا راغلي:

اللَّهُمَّ آتِنِي أَفْضَلَ مَا تُؤْتِي عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ

تخریج الأحاديث المرفوعة المسندة في كتاب التاريخ الكبير للبخاري (١ /

ژباړه

ای الله ﷻ ما ته هغه غوره څه راکړه. چې ته یې خپلو نېکانو بنده گانوته ورکوي.

که څه هم ددې روایت په سند کې لږ غوندي خبرې شته؛ خو سړی یې د فضائلو په درجه کې ویلای شي؛ خو له لمانځه نه مخکې څه اذکار یا څه دعاگانې نه دي راغلې.

د لمانځه لپاره نیت کول فرض دي «باني لمونځ کونکی به ارومرو له خپل خان سره د لمانځه د کولو اراده کوي»

پر دې خبره دا حدیث دلیل دی

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (۲/۱)

ژباړه:

اعمال په نیتونو پورې اړه لري

د لمانځه لپاره په ژبه دا ویل، چې نیت مې کړی او نیت کوم، چې دومره رکعت لمانځه کوم په دې ډول لمونځ کول بدعت دي، دلیل پرې دا دی، چې د الله له رسول څخه نه دي ثابت، ځکه رسول الله ډېر زیات لمونځونه کړي دي او د هیڅ لمونځ لپاره یې په ژبه هیڅ ډول الفاظ نه دي ویلي، بلکې په زړه کې به یې د لمانځه لپاره نیت کاوه.

دغه راز له صحابه کرامو څخه هم په ژبه د نیت ویل نه دي نقل او نه د دې امت له سلفو علماوو څخه چېرته نقل دي، چې هغوی په ژبه د لمانځه لپاره نیت ویلی وي

که چیرې په ژبه نیت کول مستحب یا غوره عمل وای؛ نور رسول الله صلی الله علیه وسلم، صحابه کرامو او د دین مشرانو، نورو سلفو علماوو

ولې په دې مستحب باندې عمل نه کاوه؟

لکه فتح القدير شرح الهدايه (۲۳۲/۱)، مرقات د ملا علي قاري (۹۵/۱)، کې دي.

قَالَ بَعْضُ الْحُقَّاطِ : لَمْ يَثْبُتْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِطَرِيقٍ صَحِيحٍ وَلَا ضَعِيفٍ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْإِفْتِتَاحِ أَصَلِّيْ كَذَا، وَلَا عَنْ أَحَدٍ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ، بَلْ الْمُنْقُولُ أَنَّهُ كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ كَبَّرَ وَهَذِهِ بَدْعَةٌ

فتح القدير لكمال بن الهمام - (۷/۲)

ژباړه

ځينو حديثپوهانو ویلي دي، چې له نبي ﷺ څخه نه په صحيح او نه په ضعيف سند سره داسې نقل دي، چې هغه دي د لمانځه په پیل کې په ژبه داسې ویلي وي، چې دومره رکعتونه لمونځ کوم او همداشان نه له صحابه وو او تابعینو څخه په دې اړه څه نقل شته، چې گوندې هغوی دې داسې کار کړی وي، بلکې داسې ترې نقل دي، چې کله به لمانځه ته پاڅېدل؛ نو الله اکبر به یې وایه او دا نور لفظونه ویل بدعت دي.

دا چې په ژبه د نیت ویل نشته، ځکه له رسول الله ﷺ څخه نه دي ثابت او نه یې پرې حکم کړی دی دغه شان له صحابه کرامو او تابعینو څخه هم نه دي ثابت؛ نو بیا څوک څه حق لري، چې دې ته مستحب، یا غوره عمل وایي.

پر دې خبره د ټولو علماوو اتفاق دی، لکه څنگه چې پرموږ باندې د رسول الله ﷺ په فعل کې تابعداري فرض ده؛ نو دغه راز پر موږ باندې د یوه کار په نه کولو کې هم د رسول الله ﷺ فرض ده.

ددې لپاره، چې دا خبره ښه روښانه شي په دې اړه د علماوو عبارتونو ته خیر شی

امام ابن قیم رحمه الله اعلام الموقعین ۳۹۰ کې لیکلي دي

والثاني عدم نقلهم لما لو فعله لتوفرت همهم ودواعيهم أو أكثرهم أو واحد منهم على نقله فحيث لم ينقله واحد منهم البتة ولا حدث به في مجمع أبدا علم أنه لم يكن وهذا كتركه التلفظ بالنية عند دخوله في الصلاة

إعلام الموقعين - (٢ / ٣٩٠)

مطلب دا، چې عدم نقل دليل دی ځکه که دا کار رسول الله عليه السلام کړی وی نوموړته به دهغه نه نقل شوی وی سره له دې نه چې صحابه کرامو هر فعل او قول ته ښه متوجه وو او دستوبه يې زيات اهتمام کوه

ملاعلي قاري په مرقات (١ / ٩٥)، کې فرمايلي دي

وَقِيلَ: لَا يَجُوزُ التَّلْفُظُ بِالنِّيَّةِ فَإِنَّهُ يَدْعُهُ، وَالْمُتَابَعَةُ كَمَا تَكُونُ فِي الْفِعْلِ تَكُونُ فِي التَّرْكِ أَيْضًا.

مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح (١ / ٤٢)

ژباړه

پر ژبه د نیت ویل روا نه دي، ځکه دا بدعت دی او لکه چې د رسول الله ﷺ تابعداري په کولو کې وي؛ نو په نه کولو کې يې هم وي

شیخ عبدالحق دهلوي فرمایي

والاتباع كما يكون في الفعل وجب كذا في الترك

د رسول الله ﷺ خبره منل، لکه چې په کولو کې وي؛ نو په نه کولو کې هم

وي

مطلب دا چې د یو کار تعبد یا بانی د عبادت لپاره نه وي کړی پر موږ هم

دا فرض نه ده، چې هغه کار به نه کوو وگوره للمعات ١٣٧١ / الردالمختار ١٢٧٩ / کې هم دي

محدثین وایي په ژبه د نیت ویل له رسول الله ﷺ څخه نه په صحیح سند او نه په ضعیف سند سره ثابت دي

سوچ او فکر کول پکار دي، چې کله د یوه شی نقل له رسول الله ﷺ څخه نه په صحیح سند سره او نه په ضعیف سند سره ثابت وي، همدا شان نه له صحابه کرامو او نه له تابعینو څخه ثابت وي؛ نو داسې کار کله مستحب کېدای شي؟

بلکې حقیقت دادی، چې د لمانځه لپاره په ژبه د نیت ویل یقیني

بدعت دي د لاد پر تفصیل لپاره د لاندینو کتابونو مطالعه کول پکار دي

الدرالسنیة ٤ / ٢٧٥ کې دی، چې څوک تلفظ په نیت باندې مستحب

گڼي د دوی قول خطا او د ناپوهۍ پر بنسټ دی

دغه راز - اغائة اللفان للامام ابن القيم (١ / ١٦٣) زادالمعاد (١ / ١٩٤) یا

(١ / ٦٩) اعلام الموقعین (٢ / ٣٩٠) (٢ / ٣٧٠) فتاوی ثنائیه لمولانا ابوالوفا ثناء الله

امر تسري (١ / ١٧٨) تلیس ابلیس ص (٢٥٣، ١٣٨) السنن والمبتدعات ص (٥٣)

للسقيري فتح القدير شرح الهدایه (١ / ٢٣٢) مرقات (شرح مشکوة (١ / ٩٦، ٩٤)

الامر بالاتباع والنهي عن الابتداع ص (٢٩٥) للسيوطي فتاوی الدين الخالص

(١ / ٤٥٩) تفصیلا مجموعة الفتاوی لشيخ الاسلام (١٨ / ٢٦٢) (٢٢ / ٧٦٣، ٢٣٧)

عمدة الرعايه حاشیه شرح الوقایه (١ / ١٥٩) معجم البدع ص (٣١٣) للشيخ

رائد صبري بن ابي علفه.

په دغو ټولو کتابونو کې دي، چې پر خوله باندې د لمانځه لپاره نیت

ویل نشته او دا له رسول الله ﷺ، صحابه کرامو او تابعینو څخه ثابت نه دي

دغه رازمولوي محمدحسن صديقي ناننوي حنفي د کنز په حاشيه کې (٢١/١)، ليکلي دي. چې «بل هي بدعة»، ياني دابدعت دي او څوک چې په ژبه د نيت ويل لازم گني؛ نو دهغوی دا خبره د منلو وړ نه ده

همداشان مجدد الف ثاني صاحب هم وييلي دي، چې په ژبه نيت ويل نه له رسول الله ﷺ نه ثابت دي، نه له صحابه کرامو ﷺ او نه له تابعينو څخه نقل دي، بلکې دا کار بدعت دی

مکتوبات ص ٧٣ مکتوب نمبر ١٨٢، درېيمه برخه دغه شان علامه ابوالحسن مبشراحمدریاني حفظه الله هم دې ته بدعت وايي

په دې اړه وگوره اېکې مسائل اور..... «ستاسې مسائل او د هغې حل د قرآن اوسنت په رڼا کې» ص (١١٢)، ٢٩ رجب ١٤٢٤هـ

نهمه مسئله: لمانځه ته ودرېدل

لمانځه ته د ودرېدو طريقه داده، چې ټول بدن به قبلې ته مخامخ کړي. لکه چې د مسيې الصلاة په حديث کي راځي

فَأَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ

قبلې ته ځان مخامخ کړه، يا ټول په ټوله متوجه شه چې سينه او پښې دې دواړه متوجه وي. ځکه که پښې لږې کړې وي؛ نو صف هم نه سمېږي او د دې حکم خلاف هم راځي چې

فَأَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ

نېې ﷺ فرمايي، قبلې ته مخ واړوه، يا ټول بدن واړوه

فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

ټول مخونه د کعبې لور ته واړوي

لسمه مسئله په صف کې جوخت ودرېدل

په لمانځه کې به کور نه ودرېږي او چې پښې دې سمې کړې؛ نو ټول صف به سم شي که په جمع کې وي؛ نو جوخت جوخت ودرېږي، ځکه چې دا د نبی ﷺ امر او د علماوو تر منځ اتفاقي مسئله ده، چې داسې جوخت به ودرېږي

(كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُومٌ ۝ (رُضُوا صُفُوفَكُمْ)

ژباړه:

صفونه داسي جوخت کړي، لکه چې قله يې پرې لگول شوي وي په منځ کې فرجه نه وي، لکه چې نبی ﷺ فرمايي

وَلَا تَدْرُوا فُرَجَاتٍ لِلشَّيْطَانِ

سنن أبي داود (١/١٧٩)

ژباړه:

ياني د شيطان لپاره پکې تش ځايونه مه پرېږدي

دا اتفاقي مسئله وه؛ خو زموږ دې متاخرينو دا حسدونه د دين په جامه کي راننويستل او دا يې داهلحدیثو مسئله کړه، چې اهلحدیث جوخت جوخت ودرېږي؛ نو موږ به وړاندې وړاندې ودرېږو او پدې مناظرې کول دا د ځينو خلکو عادت جوړشوی دی، سره له دې چې دا اتفاقي مسئله ده، فقه حنفي، شافعي، مالکي، په ټولو کې شته، دبېلگې په ډول د حنفي فقهې په نوموتي کتاب شامي کې يې ليکلي دي، چې په صف کې جلا جلا ودرېدل مکروه تحريمي دي، ځکه د الله نبی ﷺ فرمايي

وَمَنْ قَطَعَ صَفًّا قَطَعَهُ اللَّهُ

سنن أبي داود (١/١٧٩)

ژباړه

او چا چې صف پرې کړه؛ نو الله به ده لره پرې کړي ایا نې الله ﷻ به یې له خپل رحمت څخه جلا کړي!

وايي

داسې وعیدونه یواځې د واجبو د پرېښودو په اړه وي. له دې وجې نه جوخت ودرېدل واجب دي او ((رُضُوا صُفُوفَكُمْ، لَا تَذَرُوا فُرَجَاتٍ لِلشَّيْطَانِ)) دا ټول احادیث ددې پر وجوب گواه دي.

انس بن مالک په خپل دور کې خپګان کړی دی. په هغه دور کې وایي گوره د نبی ﷺ په زمانه کې به مور سره جوخت جوخت ودرېدو (کنانلرزق الكعب بالكعب والقدم بالقدم) د ابوداود په روایت کې دي (والركبة بالركبة) او دغه مخکنی د بخاری روایت دی قدم له قدم سره یوځای کول. پرکي له پرکي سره یوځای کول او زنگون له زنگانه سره یوځای کول؛ نو هغه وایي اوس د نبی ﷺ تر وفات وروسته خلکو په صفونو کې نقصان پیدا کړه (ولومددت الی احدهم رجلک لئفرکما ینفرا البغل الشموس) که ته دا پښه یوکس ته ورنږدې کړې؛ نو داسې به در څخه وتښتي، لکه چې متکبر پښې (لتي) وهونکی قچر تښتي

چې ته وروړاندې شي. هغه به لته ووهي، چې وړاندې شه هلکه گرمي

ده

دا روایت یې په التعلیق المغني کې (چې د دارقطني حاشیه ده) نقل کړی دی او ابن حجر په فتح الباری کې هم راوړی دی او عظیم ابادي ورسره لیکلي دي دا خو د هغه زمانې خبره وه، زموږ زمانې ته راشه، چې پښه دې وروړاندې کړه لئفرکما ینفرا الحمر الوحشية (د وحشي خړه په څېر به درنه

منډه کړي) هغه پکې دا ویلي دي؛ نو له خان نه وحشي خړه جوړول نه دي پکار. دامسلمانان زموږ وروڼه دي، که زموږ په تخرګ کې ودرېږي هم خیر دی؛ خو د دې مطلب دا نه دی. چې سړی له ډېر تکلف څخه کار واخلي، ځکه ځینې ملګري په دې مسئله کې غلو فی الدین والا شي، بیا د سړي د پښې د پاسه پښه ږدي، یا په صف کې دومره تنګ ودرېږي، چې په ټول صف کې، بیا پرېشان ولاړ وي او خشوع یې نه را جوړېږي، داسې هم مه کوی. بلکې په صف کې داسې جوخت؛ خو خپلې اندازې سره ودرېږه، ان شاء الله نه به په تکلیف کېږي او فائده به هم درسېږي او دا څه اختلافي مسئله نه ده، بلکې اختلاف یواځې په دې کې دی، چې نږدې او جوخت ودرېدل په صف کې واجب دي او که سنت؟ نو د ځینو علماوو نظر دادی، چې په صف کې جوخت ودرېدل سنت دي او د محققینو علماوو قول دادی، چې نه په صف کې جوخت ودرېدل (یا نې پښه له پښې او اوږه له اوږې سره لگول) واجب دي او دا قول راجح دی او په دې مسئله دلائل دادی

اول دلیل امیر المؤمنین فی الحدیث رئیس المحدثین امام بخاری په خپل صحیح کې باب راوړی دی (باب الرِّاقِ الْمُنْکِبِ بِالْمُنْکِبِ وَالْقَدَمِ بِالْقَدَمِ فِي الصَّفِّ). یو له بل سره د اوږو او پرکو پیوسته کولو باب بیایي وروسته د انس حدیث راوړی دی، چې فرمایي

عن النبي صلى الله عليه وسلم قَالَ: « أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وَتَرَاضُوا، فَإِنِّي أَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي ». قَالَ فَلَقَدْ رَأَيْتُ الرَّجُلَ يُلْزِقُ مَنْكِبَهُ بِمَنْكِبِ أَخِيهِ إِذَا قَامَ فِي الصَّلَاةِ .

ژباړه

له نبي ﷺ څخه روايت دی، چې نبي عليه السلام فرمايلي دي: خپل صفونه سم جوړ کړئ او جوخت جوخت ودرېږئ، ځکه زه مو له شاخه وينم. انس بن مالک ﷺ فرمايي، چې موږ به اوږې له اوږو سره او پينې به مو له پښو سره لگولې.

السنن الكبرى للبيهقي وفي ذيله الجوهر النقي - (۲/ ۲۱)

امام ابن حزم په المحلي [۲/ ۱۳۷۵] کې فرمايي: پر دې خبره د صحابه کرامو اجماع ده.

دويم دليل

وَقَالَ التُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ رَأَيْتُ الرَّجُلَ مَنَّا يُلْزِقُ كَعْبَهُ بِكَعْبِ صَاحِبِهِ.
ژباړه:

نعمان بن بشير وايي ما به خپل ټول ملګري ليدل، چې خپل پرکي به يې د ملګرو له پرکو سره لګول.

صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (۱/ ۱۸۵)

دا حديث امام ابوداود په صحيح سند سره داسې نقل کړی دی:

قَالَ سَمِعْتُ التُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- عَلَى النَّاسِ بِوَجْهِهِ فَقَالَ « أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ ». ثَلَاثًا « وَاللَّهِ لَتُقِيمَنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لِيُخَالِقَنَّ اللَّهُ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ ». قَالَ فَرَأَيْتُ الرَّجُلَ يُلْزِقُ مَنكِبَهُ بِمَنكِبِ صَاحِبِهِ وَرُكْبَتَهُ بِرُكْبَةِ صَاحِبِهِ وَكَعْبَهُ بِكَعْبِهِ

ژباړه:

له نعمان بن بشير څخه روايت دی، چې رسول الله ﷺ صحابه کرامو طرفته مخ راوگرځولو او ارشاد يې وفرمايه: خپل صفونه برابر وئ او يا به الله تعالی ستاسې د زړونو تر مينځه اختلاف (او پرېشانې) روالي. نعمان بن

بشير فرمايي: ما به صحابه کرام ليدل، چې خپله اوږه به يې د بل ملګري داوګې سره او خپله ګوډه به يې د ملګري له زنگون سره او خپل پرکي به يې د ملګري د پرکي سره پيوسته کاوه.

سنن أبي داود - محقق وبتعليق الألباني - (۱/ ۲۴۹)

دا حديث د دې عمل پر وجوب دليل دی، ځکه چې د نبي ﷺ په امر سره شوی دی او د هغه په مخکې ټولو صحابه وو په سخته پابندی سره تر سره کړی دی. حديث الفاظونه په پوره پاملرنې انصاف او اخلاص سره سوچ وکړئ.

بله دا، چې صحابه وو دغه عمل د نبي ﷺ له امر (أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ) څخه معلوم کړی او عملي کړی او نبي ﷺ پرې تقرير کړی (ياني غلې پر ي پاتي شوی دی).

۳ - دريم دليل

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « أَلَا تَصُفُّونَ كَمَا تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهِمْ حَلَّ وَعَزَّ ». فَلْنَا وَكَيْفَ تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ « يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْمُقَدَّمَةَ وَيَتَرَاصُونَ فِي الصَّفِّ »

سنن أبي داود - محقق وبتعليق الألباني - (۱/ ۲۴۹)

ژباړه:

جابر بن سمرة وايي، چې نبي عليه السلام فرمايلي دي: تاسې ولې داسې صفونه نه جوړوئ، لکه چې ملائک يې د الله پر وړاندې جوړوي موږ وويل، چې ملائک څنگه صفونه جوړوي: نووه يې ويل چې لومړی صف پوره کوي او په صف کې سره جوخت ودرېږي.

د تراصي ماناده تلاصق له يو بل سره داسې جوخت ودرېدل، لکه چې

د بوال باندې قلايي لگېدلي وي

او گوږه النهايه في غريب الاثر لابن الاثير: ۱۲۲۷/۲

خلورم دليل

عن عبدالله بن عمر رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-

قَالَ:

« أَقِيمُوا الصُّفُوفَ، وَحَاذُوا بَيْنَ الْمَنَاقِبِ، وَسُدُّوا الْخَلَلَ، وَلِيُنُوا بِأَيْدِي إِخْوَانِكُمْ، وَلَا تَذَرُوا فُرْجَاتِ لِلشَّيْطَانِ. وَمَنْ وَصَلَ صَفًّا وَصَلَهُ اللَّهُ، وَمَنْ قَطَعَ صَفًّا قَطَعَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ».

رواه ابوداود بسند صحيح: ۹۷/۱، رقم: ۶۶۶

ژباړه:

له عبدالله بن عمر رض خخه روايت دی چې نبي عليه السلام فرمايلي دي خپل صفونه برابر کړئ او اوډاوگو تر مينځ برابر والی راولئ او خالي ځايونه بند کړئ او دخپلو ورونو لاسونو ته نرم شی او شيطان لره خالي ځايونه مه پرېږدئ، او چې چاصف پيوسته کړ الله به يې دخپل رحمت سره پيوسته کړي او چې چاصف پرېکړه نوالله به يې دخپل رحمت نه پرېکړي

دې حديث ته څير کېدل پکار دي، چې دوصل صفا و قطع صفاڅه حقيقت دی؟ او بيا درسول الله عليه السلام ښېروته هم څير کېدل پکار دي، چې الله تعالی به ده لره (پرېکړي) نو تاته به پته و لگي، چې په صف کې جوخت ودرېدل واجب دي ځکه دا قسم وعيدونه ډېر د واجب په پرېښودل باندې وي،

دا ټول حديثونه پر دې مسئله باندې دليل دی، چې په لمانځه کې صف په داسې طريقه جوړول واجب دي، چې د مقتديانو په ديوبل سره اوگې

اوبښې لگېدلي وي، څوک، چې په لمانځه کې اوگې اوڅپې نه لگوي دهغوی نه واجب پاتي دي او د دې خلاف هيڅ يو داسې صحيح حديث يا د يوه صحابي عمل نه دی راغلی، چې مقتديان به پښې او اوږې نه لگوي، بلکې امام ابن حزم خو په صف کې د جوخت ودرېدو په اړه د صحابه کرامو اجماع نقل کړې ده

ددې مسئلې تفصيل په المحلي: ۳۷۹/۱ [مصنف عبدالرزاق ۱۵۷/۲ اعون المعبود: ۲۵۰/۱] سلسله الاحاديث الصحيحة: ۳۸/۱، رقم ۳۲ [فتح الباري: ۱۲۷/۲] فتاوى الدين الخالص: ۲۴۹/۵ [المجموع شرح المذهب: ۲۲۲/۴، ۲۲۵] الدر المختار: ۱۳۸۲/۱ کې اوگوږه،

علامه ابن حجر مکی په کتاب الزاجر: ۱۴۲/۱ کې ليکي چې صف نه برابرول او جوخت نژدي نه او درېدل گناه کبيره ده، ځکه ډېرزيات وعيدونه په کې راغلي دي نوله دي امله ټولو مسلمانانو له پکار دي، چې په دې باندې د عمل کولو کوښښ وکړي

يولسمه مسئله: د لومړي تکبير پر مهال د لاسونو اوچتول

په صف کې تر ودرېدو وروسته د لاسونو اوچتولو مسئله ده، د لاسونو اوچتول په ډېرو صحيحو احاديثو کې تراوږو پورې هم راغلي دي او تر غوږونو پورې هم راغلي دي: نو کله يې تر اوږو پورې اوچتوه او کله يې تر غوږو پورې، چې دې ته تنوع فی العبادت وايي

په تکبير تحریمه کې د لاسونو په پورته کولو د علماوو اجماع ده، په دې کې څوک هم اختلاف نلري، لکه ددې تفصيل په المجموع للنووي (۳۰۵۱۳)، کتاب الاجماع لابن المنذر (ص ۲۹)، فتاوى الدين الخالص (۲۹۱۴)، کې ذکر دی

کومو علماوو، چې په دې کې مذهبه جوړ کړي دي، چې زموږ په

مذهب کې تر غوږونو پورې د لاسونو اوچتول دي او د بل په مذهب کې تر اوږو پورې موږ به پر هغې عمل نه کوو او هغوی دې پردې عمل نه کوي: نو دا په دین کې تفریقې او ډله ډلبازي جوړول دي، بلکې موږ به دې ته گورو که چېرته په سنت کې راغلي وي: نو پر دواړو طریقو به عمل ولې نه کوو؟ دا تفرقه پکې ولې پیدا کړو، چې دا زموږ مذهب او دا ستا مذهب دی، بلکې چې په سنت کې ثابت شو: نو دغه ټولې طریقې بیا زموږ مذهب دی، کله به پر یوه طریقو عمل کوو او کله به پر بله، ځکه چې دا د الله د نبي طریقو ده او د اسلام په مذهب کې بیا دغه ټولې طریقې خپلول پکار دي: خو هله چې له محمدرسول الله ﷺ نه په صحیح سند سره ثابت شي او کله چې په صحیح سند سره ثابت شي: نو بیا پکې نورو مذهبونو جوړولو ته اړتیا نشته یواځې همدغه د اسلام مذهب بس دی کله، چې امام یې پخپله محمدرسول الله ﷺ دی

په بخاري او مسلم کې پر دې اړه ښه قوي حدیثونه راغلي دي، چې لاس تر غوږونو پورې اوچتول نبي ﷺ ((إلی فُرُوعِ أَدْنِيهِ)) گوتې اوچتې کړې

همداشان اکثر احادیث په دې اړه دي، چې ((بَابُ: إلی أَيْنَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ؟)) کوم ځای پورې یې راوړي دي، چې رسول الله ﷺ گوتې اولاسونه اوچت کړه الی منکبیه تر اوږو پورې یې لاس اوچت کړه

په دې کې دریمه طریقو هم روا ده، هغه دا چې د یخنی په وخت کې، چې څادر سړي پر ځان غوړولی وي: نو په داسې وخت کې ترسینې پورې د لاس اوچتول هم شته، د ابوداود روایت دی، چې وائل بن حجر د یخنی په وخت کې لاس تر دغه ځایه اوچت کړی دی او د رفع الیدین دا طریقو غلطه ده، چې ځینې خلک لاس تر سینې هم لاندې پورې اوچتوي، دا غلطه ده،

بلکې ساز په ادب سره لاس اوچت کړه، ځکه دا: خو **الدَّيْنُ** (c) ketabton.com: The Digital Library کوو د لمانځه دې هر حرکت اوسکت کې بلا ډېر حکمتونه دي، که دا حکمتونه بیانول پیل کړو: نو ټول کال پرې لږېږي، دومره تفصیلي او ضروري احکام یې دي؛ خو هغه اوس نه بیانوو: نو له دې امله د دې لاس اوچتولو ډېر حکمتونه دي لاندې حکمت یې دادی، چې دا د الله ﷻ د نبي طریقو ده، د الله بندگي ده، هغه ته عاجزي ده؛ نو دا عاجزي په عاجزی طریقې سره کول پکار دي، په ادب سره لاس اوچت کړه د دنیا شاته غورځول الله ﷻ ته توجه پیدا کول دا پکې ستر حکمتونه دي؛ خو دغه خبرې پرېږده: نو لاس به تر دغه ځایه اوچتوې کله تر اوږو او کله تر غوږونو پورې، لاس به هم قبلې ته مخامخ کوې، لکه په یوه کمزوري روایت کې راغلي دي او دغه صحیح حدیث پکې دی

دولسمه مسئله: لاس پر نامه که پر سینه کېښودل پکار دي؟

لاس، چې دې اوچت کړ: نو تر اوچتولو وروسته به یې همداسې سینې ته راکوزوې او که سړی یې یو ځل زوړند کړي، بیا یې را اوچت کړي دا دواړه طریقې روا دي؛ خو ځینې خلک تر زوړندولو وروسته لاس بیا راپورته کول سنت گني؛ خو دا سنت نه ده، همداسې له غوږ نه سینې ته لاس رانښکته کړه دا بالکل صحیح دی، لکه چې له سنت نه معلومېږي دغه طریقو به وکړې لاس به کېږدې صحیح حدیثو ته چې سړی رجوع وکړي، عناد او تعصب له ځانه لرې کړي، ځکه له عناد او تعصب سره زموږ څه کار دی؟ که د الله نبي راته وایې چې پر زنگونو یې کېږده: نو هلته به یې ږدو او که راته وایې، چې پر نامه یې کېږده: نو هلته به یې ږدو زموږ له تعصب سره کار نشته، بلکې زموږ له حق سره کار دی، چې په حقیقت کې څنگه وي هسې به یې کوو او چې کله په هغې کې موږ و پلټل: نو تر نامه لاندې

لاس ایښودل په احادیثو کې نه دي راغلي دوه حدیثونه پکې راغلي دي، چې هغه هم کمزوري روایتونه دي، یو د علي رضی الله عنه اثر دی ابوداود راوړی دی په نسخه د ابن الاعرابي کې دي. سره له دې چې په هره نسخه کې هم نشته هغه وايي:

«مِنَ السُّنَّةِ وَضَعُ الْكُفِّ عَلَى الْكُفِّ فِي الصَّلَاةِ تَحْتَ السُّرَّةِ»

سنن أبي داود (۲۰۱/۱)

[حكم الألباني]: ضعيف

ژباړه:

په لمانځه کې سنت داده، چې لاس پر لاس کېښودل شي تر نامه لاندې. دا حدیث که ثابت وای؛ نو په سر، سترگو به موږ او تاسې منلی، ځکه چې د الله د نبي طريقه به وای؛ خو دا حدیث له ډېرو وجهو له امله ثابت نه دی او منکر روایت دی، ځکه په سند کې یې زیاد بن زائد مجهول راوي دی او عبدالرحمن بن اسحق الواسطي راوي پکې دی، چې دا متروک الحدیث دی؛ نو دا حدیث غورځېدلی دی او له علي رضی الله عنه نه نقل نه دی که له هغه نه نقل وای؛ نو موږ ته په سر، سترگو قبول و، دویم روایت چې هغه ځینې خلک د دې لپاره وړاندې کوي، چې تر نامه لاندې د لاسونو کېښودل ترې ثابت کړي، هغه په ابن ابی شیبې کې راغلی د وائل بن حجر روایت دی، هغه وایي چې ما نبي صلی الله علیه و آله ولیده چې ښی لاس یې پر چپ لاس تر نامه لاندې کېښود، د کومو علماوو، چې تحقیق لږ کم دی، هغوی پر دې نه دي پوه شوي، چې دا روایت صحیح دی؛ خو دا ((تَحْتَ السُّرَّةِ)) ټکی پکې ثابت نه دی، ځکه چې دابن ابی شیبې صحیح نسخې، چې په بېروت او مدینه کې چاپ شوي دي، ما خپله وکتلي، په هغې کې دا د ((تَحْتَ السُّرَّةِ)) ټکی

نشته، بلکې دا ټکی د کراچۍ په هغه چاپ کې دی، چې دائرة المعارف چاپ کړی دی، یانې دا کراچيوال حدیث دی، نبوی حدیث نه دی، له دې امله د اثار السنن لیکوال ویلي دي، سره له دې، چې هغه ښه متعصب سړی دی؛ خو بیا هم وایي صحیح خبره داده، چې دا ((تَحْتَ السُّرَّةِ)) ټکی من بعض النساخ یا من بعض المطابع تېروتنه شوې ده. دا له نبي صلی الله علیه و آله څخه نقل نه دی، ځکه دا حدیث کټ مټ په مسلم کې راغلی دی او دارقطني هم راخیستی دی تاسې ورته لږ څیر شی:

«وَضَعُ الْكُفِّ عَلَى الْكُفِّ فِي الصَّلَاةِ مِنَ السُّنَّةِ»

سنن الدارقطني (۳۲/۲)

ژباړه:

په لمانځه کې سنت داده چې لاس پر لاس کېښودل شي. دا هم کټ مټ هماغه روایت دی خو دغه ټکی ورسره نشته؛ نو دا دلیل دی د دې روایت پر خرابوالي؛ نو دا حدیث صحیح دی خو دا جمله پکې ناسمه ده. له دې امله تر نامه لاندې د لاس کېښودو په اړه صحیح حدیث نشته یانې په لمانځه کې تر نامه لاندې لاس کېښودل په احادیثو کې نه دي نقل، بلکې پر دوو ځایونو به په لمانځه کې لاسونه کېښودل کېږي، ځکه په صحیحو احادیثو کې دوه ځایونه راغلي دي، یو دا دی چې تر سینې نه لږ لاندې او له نامه نه لږ بره پر دغه ځای یې کېږده.

ځینې خلک وایي پر دغه ځای د لاس کېښودو په اړه هېڅ صحیح حدیث نشته، د دوی دا خبره غلطه ده، ځکه په دې اړه تاسې صحیحو حدیثونو ته څیر شی، بخاري حدیث نقل کړی دی په [۱۰۲] مخ کې، امام مالک رضی الله عنه په مؤطا کې نقل کړی دی له سهل بن سعد الساعدي حدیث دی

هغه وايي:

«كَانَ النَّاسُ يُؤْمَرُونَ أَنْ يَضَعَ الرَّجُلُ يَدَ الْيُمْنَى عَلَى ذِرَاعِهِ الْيُسْرَى فِي الصَّلَاةِ»

صحيح البخاري (١/ ١٤٩)

ژباړه:

صحابه وو ته به حکم کېده، چې په لمانځه کې دې سرې ښې لاس پر لېچي باندې کېږدي.

دا امر به چا کاوه؟ نبی ﷺ! خلک څوک ول؟ صحابه! يانې صحابه وو ته دا حکم شوی دی، له دې امله لاس کېښودل له واجباتو څخه دي، که چا لاسونه زورېند کړه دا بدعت دی، دا په سنت کې چېرته نه دي راغلي، څوک چې يې سنت گڼي هغوی تېروتي دي، ځکه دا چېرته سنت کې نشته، لاس کېښودل ضروري دي، دا د بخاري روايت دی، ښه صحيح دی، د دې حديث مانا په نسايبې کې راغلې ده، د وائل بن حجر حديث دی هغه داسې وايي، چې ما ښې ﷺ وليده، ښې لاس يې پر چپ باندې کېښود.

عَلَى الْكَفِّ وَالرُّسْغِ وَالسَّاعِدِ

ژباړه:

پر ورغوي مړوند او مټ باندې يې لاس کېښوده.

يانې درېواړه په يوه ځل مراد دي دا حديث او د بخاري حديث دواړه يوه مانا لري: خو الفاظ يې بېلا بېل دي اوس، چې ته لاس پر دغه طريقه کېږدي او بې تکلفه ودرېږي؛ نو لاسونه تر نامه نه ښکته کېږي؛ نو صحيح حديث هم په لاس راغی او د لاس ايښودو ځای هم معلوم شه

(دويم نمبر) حسن حديث درې څلور روايته دي، چې په مجموعي طريقو

سره حسن ته رسېږي، چې دغه بحث به د حديثو د اصولو په لړ کې سرې کوي، دلته يې اوس نه شو کولای؛ خو ان شاء الله حسن حديث دی همداشان د قبيصة بن هلب روايت، چې مسند احمد راوړی دی

عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ هَلْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْصَرِفُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ، وَرَأَيْتُهُ، قَالَ، يَضَعُ هَذِهِ عَلَى صَدْرِهِ" وَصَفَّ يَحْيَى الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى فَوْقَ الْمِفْصَلِ.

مسند أحمد ط الرسالة (٣٦ / ٢٩٩)

ژباړه:

«له قبيصه بن هلب له خپل پلار نه روايت کوي، هغه وايي، ما نبی ﷺ وليد، چې له نبی او کين لوري به راگرځېده، همداشان وايي، چې ما نبی ﷺ وليد، چې لاسونه به يې پر سينه کېښودل او يحيى ښې لاس پر کين لاس د مړوند د پاسه کېښوده.»

په دې کې دادي، چې نبی ﷺ به ښې لاس پر چپ لاس باندې کېښوده ((الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى فَوْقَ الْمِفْصَلِ)) د جوړ د پاسه ((عَلَى صَدْرِهِ)) دا روايت مسند احمد راوړی دی او رجال يې ټول ثقات او باوري دي، امام احمد پکې دی خپله راغلی دی، يحيى بن سعيد القطان پکې دی، سفیان پکې دی سماک بن حرب پکې دی، چې دا ټول ثقات خلک دي بل دا چې سماک بن حرب استاد قبيصة بن هلب صحابي دی هغه پکې دی قبيصة پکې دی دا تابعي دی د صحابي زوی دی او يا يې شاگرد دی او دوه علماء کرامو د هغه توثيق کړی دی او د دې حديث نور شواهد هم شته؛ نو دا حسن حديث دی او له دې امله که پر مړوند باندې چېرته لاس کېږدي؛ نو ((عَلَى صَدْرِهِ)) هم راغلی دی بالکل په مری کې يې کېښودل هم غلوفی الدين ده ((لَا تَغْلُوا

فِي دِينِكُمْ)) يانې اى مومنانو په دين کې غلومه كوي
او دا دلايل ناسم دي، چې وايي:

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

راغلی دی؛ نو د ((وَانْحَرْ)) مانا دانه ده «ضع يدك على النحر» (پرمړی لاس کېږده)، دا د قرآن کریم د آیت تفسیرنه دی، عبداللہ بن عباس ته د دې تفسیر اسناد شوی دی؛ خو سند یې ضعیف جداً دی کمزوری روایت دی، دا هغه نه دي ویلي، بلکې د ((وَانْحَرْ)) مانا ذبح کول دي او د قرآن ناسم تفسیر کول نه دي پکار، اللہ رب العزة پر دې امر نه دی کړی، چې لاسونه پر مړی کېږدی دا د قرآن مطلب نه دی؛ نو دا په مړی د لاسونو کېښودل تکلف دی او ظاهره دا ده، چې دا د خشوع خلاف هم ده، پکار داده چې سپری پرسینه لاس کېږدي، په دې کې لږ ډېر ادب هم راځي او یا لږ ډېر د سینې پر ابتدا باندې کېږدي بلا تکلفه، یانې مه یې ډېر لاندې ږده او مه یې ډېر بره، پدغه ځای کې

پر سینه د لاسونو کېښودو په اړه حدیثونه.

لومړی حدیث:

عن وائل بن حجر قال: صليت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ووضع يده اليمنى على يده اليسرى على صدره

صحيح ابن خزيمة - موافق للمطبوع - (۱/ ۲۴۳)

ژباړه:

له وائل بن حجر څخه روایت دی، چې له نبي عليه السلام سره مې لمونځ وکړه؛ نو یې لاس یې پر چپ د پاسه پرسېته کېښود.

والزبيلي في نصب الراية: (۱/ ۳۱۴) والبيهقي في سننه: (۲/ ۳۰) من طريقين عنه

يقوى احدهما الآخر كما قال الالباني في كتاب الجنائز ص: (۱۱۸)

دې حدیث شریف کې دا مسئله معلومه شوه، چې په لمانځه کې لاسونه پر سینه باندې تړل سنت طریقه ده او دا صحیح حدیث دی، امام الباني په صفة صلاة النبي صلى الله عليه وسلم ص ۸۸، کې دا حدیث صحیح کړی دی، دغه شان په کتاب الجنائز ص ۱۱۸، کې د دې حدیث لپاره نور شواهد هم ذکر کړي، چې یو شاهد یې بیهقي (۲/ ۳۰)، چې په دوو طریقو سره راغلی الباني صاحب فرمایي یو د بل تقویه کوي، دویم شاهد امام احمد په خپل مسند کې مرفوع حدیث رواړی دی، چې په هغې کې هم دا ذکر دي، راویان یې ټول ثقه دي، یواځې په قبیصه راوي کې یې اختلاف دی، چې ابن حبان او عجلي او نسائي ورته مجهول ویلي دي، امام الباني فرمایي:

فمثله حديثه حسن في الشواهد. داسې حدیث په شواهدو کې حسن وي کتاب الجنائز ۱۸۸، دغه شان له وائل بن حجر نه په بل سند سره هم نقل دي، لکه دا حدیث طبراني (۲۲/ ۵۰)، ابن عدي (۲/ ۲۱۶۲)، بزاز رقم (۲۶۸)، راوړي دي؛ نو دا حدیث د وائل بن حجر د دې شواهدو په بنا باندې صحیح دی،

او د وائل بن حجر روایت ته نورو محدثینو هم صحیح ویلي دي، لکه هغه حوالې په لاندې ډول دي:

۱. امام الباني، لکه دده عبارت مخکې ذکر شو.

۲. القول المقبول في شرح و تعليق صلاة الرسول ص (۳۳۹)، کې شیخ ابو عبدالسلام عبدالرؤوف ليکلي دي، چې دا د وائل بن حجر حدیث صحیح دی.

۳. په تسهيل الوصول الى تخريج صلوة الرسول ص (۲۰۰)، کې شیخ ابو طاهر حافظ زبير علي زى حفظه الله، چې دا په جرح او تعديل کې

مهارة لري، ليكلي دي، چې د وائل بن حجر حديث صحيح دي
دغه راز حافظ زبير علي زي ليكلي

د هلب روايت هم صحيح دي هغه روايت دا دي

عَنْ قَبِيصَةَ بِنِ هَلْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يُنْصَرِفُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ، وَرَأَيْتُهُ، قَالَ، يَضَعُ هَذِهِ عَلَى صَدْرِهِ

مسند أحمد موافقا لثلاث طبعات - (۲۲۶ / ۵)

ژباړه

قبيصه له خپل پلار هلب نه روايت کوي، چې ما نبي وليده، چې له نبي
او کين لوري به راگرځېده او هلب وايي، چې (نبي) مې وليده، چې پر سينه
يې لاسونه کېښودل.

دغه شان وائل بن حجر رض حديث، چې طبراني روايت کړی دی، هغه
هم صحيح دی، د هلب روايت د آثار السنن مصنف هم حسن کړی دی سره له
دې نه، چې هغه متعصب حنفي دی.

۴ نيل المرام حديث کې شيخ ابو عمر نورستاني ليکي

دا حديث (حديث د وائل بن حجر) صحيح لغيره دی، د شواهد له امله.

نيل المرام شرح بلوغ المرام (۲۱۷/۱)

۵ په توضيح الاحکام من بلوغ المرام (۳۰/۲) کې عبدالله بن

عبدالرحمن البسام ليکلي دي، چې د وائل بن حجر حديث صحيح دی او
ليکي، چې دا حديث

۶ ابن خزيمه هم صحيح کړی دی

۷ امام ابن حبان هم صحيح کړی دی

۸ امام نووی هم په المجموع کې صحيح کړی دی

۹ ابن القيم ښه زاد المعاد کې صحيح کړی دی

۱۰ شيخ مبارکفوري په تحفة الاحوذی (۲۱۵/۱) کې فرمايي دا حديث

صحيح دی

۱۱ ابن حجر هم صحيح کړی دی او گوره تحفة الاحوذی (۲۱۲/۱)

۱۲ شيخ محمد حیات سندی حنفي هم ورته صحيح وييلي دي وگوره

الدرة في اظهار غش نقد الصرة ص (۲۷)، دغه شان ابن اميرالحاج، چې
احنافو ورته ابن الهمام ثاني وايي او صاحب د بحر الرائق له خبرو نه

معلومېږي، چې هغوی هم دې ته صحيح وييلي دي وگوره

تحفة الاحوذی (۲۱۵/۱) ايکار المنن ص (۱۰۷)

۱۳ مولانا ابوالوفاء ثناء الله امرتسري ليکلي دي، چې په سينه باندي د

لاس تړلو حديث ابن خزيمه په خپل صحيح کې راوړي دي او هغه ورته
صحيح وييلي دي دغه شان مسند احمد کې د قبيصه بن هلب روايت هم شته،

چې هغه حسن حديث دی فتاوی ثنائيه (۴۵۷/۱)

۱۴ په عين الهدايه شرح هدايه کې دي (۴۵۰/۱)، چې په سينه باندي

د لاس تړلو حديث قوي دی،

دويم حديث

أَنَّ وَائِلَ بْنَ حُجْرٍ أَخْبَرَهُ قَالَ: "قُلْتُ لَأَنْظُرَنَّ إِلَى صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْفَ يُصَلِّي، فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ فَقَامَ فَكَبَّرَ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى حَادَتَا بِأُذُنَيْهِ،

ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ الثَّمَنِي عَلَى كَفِّهِ الْيُسْرَى وَالرُّسْغَ وَالسَّاعِدِ الْحَدِيثِ-----

سنن النسائي (۱۲۶/۲)

[حكم الألباني] صحيح

رواه ابوداود، والنسائي، و سنده صحيح انظر صحيح ابى داود: ۱۴۰/۱

ژباړه:

له طاووس نه نقل دي، چې نبي ﷺ به ښي لاس پر کيڼي لاس باندې کېښوده او بيا به يې پرسينه باندې کېښودل او دا به په لمانځه کې و. دا حديث ابوداود رقم (۷۵۹)، صحيح ابی داود للالباني کې، دغه شان ابوداود نسخه الاعرابي کې دي، چې دغه شان امام بیهقي په کتاب المعرفة والآثار کې هم دی. دا حديث ولوکه مرسل دی لیکن دلته د ټولو علماوو په نزد دليل او حجت دی، ځکه دا حديث په بل سند سره متصل هم راغلی دی، لکه ارواء الغلیل (۷۰/۲) کې ذکر دي --- او د احنافو په مذهب کې: خو مرسل حديث دليل گڼل کېږي.

فلامفرهم عن هذا الحديث، نو له دې حديث نه يې تېښته نشته. وگوره تحفة الاحوذی (۲۱۲/۲)، فتاویٰ الدين الخالص (۱۰۱/۴، ۹۴)، تفصیلا.

د مسنلي لنډيز دا دی، چې په لمانځه کې په سينه باندې لاسونه تړل په صحيح حديثونو کې ثابت دي، لکه د دې تفصيل ذکر شو.

پرسينه باندې د لاس کېښودو په اړه د علماوو ويناوي

۱ د پيران پيرشيخ عبدالقادر جيلاني قول ((وضعوا اليمين على الشمال فوق السرة))

ای زما مريدانو! ښي لاس په کيڼي لاس باندې دنامه د پاسه په سينه کېږدئ. غنية الطالبين (۴/۱)

۲ علامه صنعاني په سبل السلام (۲۵۹/۱) کې فرمايي:

والحديث (حديث وائل بن حجر) دليل على مشروعية الوضع المذكور في الصلاة، ومحلّه على الصدر كما أفاد هذا الحديث

والنسائي: (۱۹۴/۱)

ژباړه:

له وائل بن حجر څخه روايت دی، هغه وايي، ماوغوښتل چې د نبي ﷺ لمونځ وڅارم، چې څنگه لمونځ کوي؛ نو ما ورته کتل، چې پاڅېده، الله اکبر يې وکړه، لاسونه يې اوچت کړه تردې چې له غوږونو سره يې برابر کړه بيا يې ښي لاس پر کيڼي ورغوي، مړوند او مت باندې کېښوده..... ترپايه له دې حديث نه ښکاره معلومېږي، چې لاسونه پرسينه باندې کېښودل سنت طريقه ده، ځکه هرکس دې بغير له تعصب او ضد کولو نه تجربه وکړي، چې يوکس ښي لاس دکيڼ لاس پر مړوند باندې کېږدي نو وبه گوري، چې لاسونه يې پر کوم ځای راځي!

ددې حديث په شان حديث په صحيح بخاري (۱۰۲/۱) او موطا (۱۴۳/۱) کې (هم راغلي دي د ابوداود، نسائي، بخاري او د موطا په احاديثو کې ولوکه د سينې لفظ نشته لیکن دا؛ خو ضرور شته، چې دکيڼ لاس پر ورغوي مړوند او مت باندې لاس کېږدې؛ نو لاس خپله پر سينه باندې راځي او مخکېني حديث کې هم دا ذکر شوه، چې رسول الله ﷺ به پر سينه باندې لاسونه کېښودل

۳ دريم حديث په ابوداود کې له طاووس نه په صحيح سند سره نقل دي، چې:

عَنْ طَاوُسٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «يَضَعُ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى يَدِهِ الْيُسْرَى، ثُمَّ يَشُدُّ بَيْنَهُمَا عَلَى صَدْرِهِ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ»

سنن أبي داود (۲۰۱/۱)

[حكم الألباني]: صحيح

سبيل السلام (۱/۲۵۲)

ژباړه:

د وائل بن حجر حديث په لمانځه کې د لاس پر کېښودلو باندې دليل دی او ځای يې سينه ده، چې له دې حديث نه څرگندېږي.

۳: مولانا گوهر رحمن په تفهيم المسائل (۴/۲۹۷) کې ليکي

پر سينه باندې لاس تړل، تر سينې لاندې لاس تړل او د نامه لاندې لاس تړل درې واره په روايتونو کې موجود دي؛ خو بهتر دا ده، چې په لمانځه کې تر نامه بره او له سينې نه لږ لاندې وتړل شي؛ خو په سينه باندې لاس تړل يا تر نامه لاندې لاس تړل هم گناه نه ده.

۴: مولانا ابوالحسن مبشر احمد رباني ليکي:

په لمانځه کې لاسونه د سينې له پاسه کېښودل پکار دي، چې له صحيح حديثونو نه (د اطرقيه) ثابت نه او تر سينې نه لاندې لاس تړلو والا حديثونه نهايي کمزوري دي او گوره آپ کې مسائل اوران کاحل قران وسنت کې روشني مي: (۱/۱۲۷، ۱۲۶)

۵: علامه ابوالوفاء ثناء الله امرتسري په فتاوی ثنائيه (۱/۴۵۷،

۴۴۳) کې ليکي

چې په سينه باندې د لاس تړلو حديثونه په صحيح ابن خزيمة کې هم شته، چې هغې کې هم داشته، چې نبي کریم ﷺ په لمانځه کې پر سينه باندې لاسونه تړل او د مسند احمد روايت هم حسن دی.

يادونه:

که څوک ووايي، چې په بخاري او مسلم کې؛ خو د سينې لفظ نشته دی؛ نو څنگه مولانا ابوالوفاء صاحب وايي، چې دا په بخاري او مسلم کې

دي

خواب

دا دی، چې په بخاري او مسلم کې اگر که د سينې لفظ نشته؛ خو په هغې کې دا دی، چې په څنگل باندې لاس تړل سنت دي؛ خو چې په دې طريقه باندې يانې لاس پر څنگل کېږدي؛ نو خپله لاس پر سينه راځي، کنه نو تاسې خپله پرې تجربه کولای شئ، فلا اشکال.

۶: مشهور صوفي ميرزا مظهر جان جانان شهيد حنفي په معمولاتو کې

دي، چې

دوست را برسيمی بستد و فرمودند که روايت راجح است از روايت زير ناف.

يانې هغه به په لمانځه کې لاسونه د سينې په برابر تړل او هغه به فرمايل، چې پر سينه باندې د تړلو باريه کې، چې کوم روايتونه راغلي دي دا راجح دي له هغه روايتونو نه، چې تر نامه لاندې تړلو باندې دي.

بحواله فتاوی رشديه ص (۳۰۹) د

۷: دغه شان په دستور المفتي ص (۹۷) للشيخ يونس دهلوي

۸: شيخ خالد گرجا کهي په صلوة النبي کې ص (۱۵۷)

۹: علامه الباني رحمه الله په ارواء الغليل کې (۲) کې هم ويلي دي، چې

پر سينه باندې لاس تړل پکار دي

د احنافو دلائل او د هغې تجزيه

احناف يو استدلال په حديث د وائل بن حجر کوي، چې مصنف ابن ابي

شيبه (۱/۳۹۰) کې دي

«رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضَعَ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ فِي الصَّلَاةِ تَحْتَ

الشَّرَّةِ»

مصنف ابن أبي شيبة (۱ / ۳۴۳)

ژباړه:

ما نبي ﷺ ولېده چې نسی لاس یې پر کین باندي د نامه د لاندې کېښوده
د دې حدیث درجه (۱) د مولانا تقی عثمانی نه واوره.
هغه په درس ترمذي (۲۳/۲) کې وایي:

چې د احنافو د ټولو نه ورومبې دلیل د وائل بن حجر دا روایت دی، چې
ابن ابی شیبې راوړی دی، هغه وایي: لیکن د احقر «تقی عثمانی» په نظر له
دې روایت نه استدلال کمزوری دی، ځکه اول؛ خو د تحت السرة لفظ د ابن
ابی په مطبوعه نسخو کې نشته دی او که چېرته څوک د ځینو نسخو حواله
ورکوي، چې د ابن ابی شیبې په ځینو نسخو کې دا لفظ شته؛ نو بیا هم، چې
دغه زیادت په ځینو نشته؛ نو دا لفظ ((تَحْتِ السَّرَّةِ)) ضرور مشکوک
جوړوي، دغه شان له وائل بن حجر نه روایت دی مضطرب المتن دی، ځکه
ځینو نسخو کې (علی صدره)، په ځینو کې ((عند صدره)) په ځینو کې ((تَحْتِ
السَّرَّةِ)) الفاظ روایت دي؛ نو د دغه سخت اضطراب په وخت کې د هیچا
لپاره هم له دې حدیث نه استدلال کول مناسب نه دي

۲. دغه شان د دې حدیث درجه شیخ محمد حیات سندي حنفي داسې
لیکي:

چې زموږ احناف په دې حدیث د وائل بن حجر باندي استدلال کوي؛ خو
دې حدیث کې ډېر کلام دی او بیا یې د دې ډېر لاملونه بیان کړي، چې د
هغې حاصل دا دی، چې په دې کې د ((تَحْتِ السَّرَّةِ)) یانې لاسونه تر نامه
لاندې کېښودلو لفظ نشته دی، ځکه که چېرته دا لفظ په دې حدیث کې
موجود وای؛ نو بیا پخوانیو احنافو د دې حدیث نه ولې استدلال نه کاوه؟

دغه شان حدیث د وائل بن حجر ډېرو کتابونو کې ذکر شوی دی او په یوه کې
هم د ((تَحْتِ السَّرَّةِ)) لفظ نشته

او گوږه: الدرّة في اظهار غش نقد الصرة (ص: ۹۹، ۲۷) د محمد
حیات سندي حنفي

لنډيز:

دا چې د وائل بن حجر په حدیث کې د تحت السرة لفظ نه دی ثابت او
په دې باندي خپله احناف علماء هم اقرار کوي، چې د دې روایت نور
تفصیل کتلای شی په ابکار المنن للمبارکفوري ص (۱۱۷) کې دغه شان
تعلیق اثار السنن ص (۹۰) کې وغیره کې کتلای شی

۲ د احنافو دویم دلیل:

«مِنَ السُّنَّةِ وَضَعُ الْكَفِّ عَلَى الْكَفِّ فِي الصَّلَاةِ تَحْتِ السَّرَّةِ»

سنن أبي داود (۱ / ۲۰۱)

[حكم الألباني]: ضعيف

اخرجه ابوداود: ۱۱۷/۱، والبيهقي: ۳۱/۲، وابن ابی شیبې: ۳۹۱/۱، والدارقطني:

۲۸۶/۱

درجه الحديث

دا حدیث ضعیف جدا (سخت ضعیف دی) او د دې حدیث ضعیف کېدو

څلور لاملونه دي

۱. لومړی لامل:

په دې کې عبدالرحمن بن اسحق الواسطي راوي دی او دا په اتفاق

محدثینو سره ضعیف دی

امام احمد او امام ابو حاتم فرمایي: دا منکر الحدیث دی

امام ابن معین فرمایي: ليس بشيء (هیچ شیء نه دی)

امام بخاری فرمایي: فيه نظر (په ده کې خبرې شته)

امام بیهقي فرمایي: هو متروك (دا پرېښودل شوی دی)

۲. دویمه وجهه د ضعف دا ده: چې ددې حدیث په سند کې زیادین زید

السوائي دی او د ده باره کې راځي

هو لایعرف یاني دا معلوم نه دی. وگوره التعليق المغني علی سنن

الدارقطني (۲۸۶/۱)، الدرایه علی هامش الهدایه (۱۰۱/۱)، الارواء (۹۲/۲)

رقم (۳۵۳)

۳. دریمه وجهه د ضعف دا ده، چې ددې حدیث په سند کې اضطراب دی

پریشاني، ده او کله د نعمان بن سعد نه او هغه د علي رض نه روایت کوي

او کله د سیار ابي الحکم نه او هغه د ابووائل نه روایت کوي

وگوره: ابوداود (۱۱۷/۱)، ارواء الغلیل تفصیلا (۷۰/۲، ۲۹)

للشیخ الالباني

۴. څلورمه وجهه د ضعف داده، چې د علي ؑ نه ددې روایت په خلاف

بل روایت هم راغلی دی او هغه داسې، چې د علي ؑ نه روایت دی، چې

هغه به د نامه نه پورته لاسونه نه تړل

لکه، دا حدیث امام بیهقي (۳۲/۱) کې راوړی دی او حسن کړی یې دی

امام بخاری (۱۵۹/۱)، معلق راوړی دغه شان امام ابوداود (۱۱۷/۱)، نسخه

الاعرابي، امام نووي دمسلم په شرح (۱۷۳/۱) کې ددې حدیث په اړه

فرمایي:

وهو حدیث متفق علی تضعیفه

ژباړه:

د دې حدیث په کمزوري کېدو اتفاق دی

او دا خبره یې په المجموع (۳۱۳/۳) کې هم لیکلې ده

همداشان امام بیهقي وايي:

قَالَ الْبَيْهَقِيُّ فِي الْمَعْرِفَةِ: لَا يَثْبُتُ إِسْنَادُهُ، تَفَرَّدَ بِهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْحَاقَ

الْوَاسِطِيُّ، وَهُوَ مَتْرُوكٌ.

نصب الراية (۱/ ۳۱۴)

ژباړه:

امام بیهقي په معرفه کې وايي، چې ددې حدیث سند ثابت نه دی او دا

یواځې عبدالرحمن بن اسحق روایت کړی دی او دا متروک راوي دی، په

دې اړه نصب الراية للزيلعي (۱/ ۳۱۴) وگوره!

حافظ ابن حجر په فتح الباري (۲/ ۱۸۲) کې په دې اړه فرمایي:

وهو حدیث ضعيف

ژباړه:

د علي ؑ دا حدیث ضعيف دی.

په دې اړه امام الباني لیکي:

د علي ؑ دغه روایت ضعيف دی

(ارواء العلیل (۲/ ۶۹))

د احنافو دریم دلیل

د ابو مجلز او ابراهیم نخعي اثر ذکر کوي، چې هغوی به تر نامه لاندې

لاسونه کېښودل، لکه په ابن ابي شیبه (۱/ ۳۹۱) کې دا روایتونه دي:

ددې استدلال درجه او ځواب:

لومړی:

دا د علماوو عمل دی او د علماوو عمل څوک په دلیل کې نشي

وړاندې کولای او نه د هغوی عمل دلیل کېدای شي

دویم

له ابو مجلز نه خو پر سینه باندې هم د لاسونو کېښودل ثابت دي او دا چې د هغه له عمل نه تر نامه لاندې د لاسونو په کېښود استدلال کوي؛ نو پر سینه باندې د لاسونو کېښودو استدلال هم ترې وکړه، ځکه دواړه له هغه نه ثابت دي، دا چې له هغه نه دواړه ثابت دي له دې امله د احنافو دا استدلال هم ناسم دی، په دې اړه اباکار المنن ص: ۱۲۳، وگوره.

همداشان له ابراهیم نخعی نه، چې په کوم سند سره دا عمل نقل دی په هغې کې ربیع بن صبیح او هغه سى الحفظ راوي يانې حافظه یې بې کاره ده او ضعیف دی، په دې اړه التقريب لابن حجر، و اباکار المنن ص: ۱۲۳، امام ابن حبان فرمایي:

كان ربیع بن صبیح من عباد أهل البصرة وزهادهم، وكان يشبه بيته بالليل بيت النحل بكثرة التهجد الا ان الحديث لم يكن من صناعته، فكان بهم فيما يروى كثيراً حتى وقع في حديثه منا كبر من حيث لا يشعر، لا يعجبني الاحتجاج به إذا انفرد.

ژباړه:

ربیع بن صبیح د بصري په عابدانو او زاهدانو کې شمار و، د ده کور په د شپې د تهجدو د ډېروالي له امله به شاتو د مچيو په څېر و؛ خو حديث یې مسلک نه و يانې په حديثو کې یې مهارت نه درلود؛ نو له دې امله به ده په خپلو ډېرو روایتونو کې وهم پېښېده يانې ډېر به پکې تېروته، ان تر دې، چې په ناشعوري توگه به منکر روایتو نه ترې رامنځته کېدل او کله، چې دا یواځې روایت وکړي؛ نو زه له هغې نه دلیل نیول نه خوښوم، په دې اړه

وگورئ

(الثقات لابن حبان: ۲۹۹/۶)

همداشان امام يحيى بن معين رحمته الله او امام نسائي دا ضعیف بللی دی

(المغني في الضفاء: ۳۴۷/۱، شم ی ره ۲۰۹۶)

له دې نه ثابتېږي، چې د ابراهیم نخعی تابعي له اثر نه هم د احنافو استدلال ضعیف دی، احناف پر دې سربېره په دې اړه ځینې نور اثار وړاندې کوي؛ خو هغه هم ضعیف دي او ځینې خو یې لاله سره بې بنسټه دي، چې ددې خبرې تفصیل د امام الباني له خولې واورئ هغه فرمایي:

تنبيه:

وضعهما على الصدر هو الذي ثبت في السنة.

ژباړه:

په لمانځه کې دواړه لاسونه پر سینه کېښودل په سنتو کې ثابت دي بیا لیکي:

و خلافة اما ضعیف او لا اصل له.

ژباړه:

او ددې طریقې خلاف یا کمزوري او یا بې بنسټه دي

(صفة الصلاة النبي ص: ۸۸)

علامه بدر الدين عيني حنفي رحمته الله د صحيح البخاري شارح لیکي:

ويستدل علماءنا الحنفية بدلائل غير وثيقة.

ژباړه:

زموږ احناف علماء تر نامه لاندې د لاسونو کېښودو په اړه له بې باورو

روایتونو څخه استدلال کوي.

(ابکار المنن: ص: ۱۱۸)

همداشان ابن امیر الحاج د منیة المصلی شارح او ابن نجیم د بحر الرایق لیکوال فرمایي:

أَنَّ الثَّابِتَ مِنَ السُّنَّةِ وَضَعُ الِیْمِینِ عَلَی السَّمَالِ وَلَمْ یُثَبِّتْ حَدِيثُ یُوجِبُ تَعْمِینَ الْمَحَلِّ الَّذِي یَكُونُ فِيهِ الْوَضْعُ مِنَ الْبَدَنِ إِلَّا حَدِيثٌ وَائِلِ الْمَذْكَورِ الْبَحْرُ الرَّائِقُ شَرَحَ كَنْزَ الدَّقَائِقِ وَمَنْحَةَ الْخَالِقِ وَتَكْمِلَةَ الطُّورِيِّ (۱/ ۳۲۰)

ژباړه:

په سنتو کې بنی لاس پر کین لاس کېښودل ثابت دي او د ځای ټاکلو په اړه (چې لاس به پر کوم ځای ږدي) د وائل بن حجر له دغه ذکر شوي روایت پرته بل کوم روایت ثابت نه دی.

البحر الرائق: ۳۰۳/۱، ابکار المنن ص (۱۱۹) د پیغمبر لمونځ (۱۹۵)

دې باره کې نور تفصیل په فتاوی الدین الخالص (۱۰۱/۴، ۹۴) کې کتل پکار دي

دغه شان ابکار المنن للمبارکفوري تفصیلا ارواء الغلیل (۲/ ۲۹) احکام الجنائز للشیخ الالباني ص (۱۱۷) و صفة صلاة النبي ص (۸۸) آپ کی مسائل اور ان کا حل قران اور سنت کی روشنی مین (۱/ ۱۲۵)، لمولانا ابوالحسن مبشر احمد رباني حفظه الله: ۱۱۰، شعبان ۱۴۲۴هـ

دیار لسمه مسئله: په لمانځه کې کوم ځای ته کتل روا او پکار دي.

بیا چې دې لاس کېښود؛ نو ستا لپاره دوو ځایونو ته کتل روا دي یو خپلې مخې ته کتل، یانې امام کتل، چې هغه ته گوري او دا په ډېرو حدیثونو کې راغلي دي، چې امام ته کتل یانې خپلې مخې ته کتل روا دي؛ خو غوره او افضله طریقه داده چې د سجدي ځای ته گوري، لکه پر دې

اړه لاتدیني حدیث گواه دی، چې نبی ﷺ انس رضی الله عنه ته فرمایي:

«يَا اَنَسُ اجْعَلْ بَصْرَكَ حَيْثُ تَسْجُدُ»

السنن الكبرى للبيهقي (۲/ ۴۰۳)

ژباړه:

ای انس! د سجدي ځای ته گوره.

یانې د سجدي ځای ته ښکته گوره، په دې کې خشوع هم ډېره ده او د

سړي ادب هم پدې سره ډېر برابرېږي ((فِي صَلَاتِهِمْ خُشُوعٌ)) کې علماوو یوه مانا دا کړې ده، چې اخواد پخوا نه گوري، ښکته ځمکې ته گوري؛ نو په دې طریقه به ستا لمونځ پیل شي.

دا خبره له یاده مه باسي، چې په لمانځه کې یو افعال دي او بل افعال،

چې په لمانځه ودرېږي؛ نو بیا به کارونه کوي او اذکار به وايي، ذکر او فعل باندې به ستا لمونځ روان وي.

څوار لسمه مسئله: له فاتحې نه مخکې بېلابېل ذکرونه او دعاگانې.

په دې ځای کې شپږ اوه ذکرونه راغلي دي د دې جمع کول روا نه دي، ځکه د الله نبي په دې ځای کې دغه ذکرونه نه دي راجمع کړي؛ نو کله یو وایه او کله بل، په ډېرو اذکارو یادولو کې دا فائده وي، چې د سړي توجه ښه جوړېږي، چې یواځې یو ذکر دې راټینګ کړي وي او هماغه د تل لپاره وایي؛ نو ورسره به عادت شي او د عادت له امله توجه ډرې وړې کېږي.

لومړی ذکر

«سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ»

هم نبی ﷺ ویلی ده، په صحیح حدیث کې راغلي دي، همداشان

عمر بن الخطاب رضی الله عنه په فرض لمانځه کې په جهر سره دا دعا لوستې ده، لکه

دې روایت ته خیر شی

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، قَالَ كَانَ عَمْرٌ، إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ رَفَعَ صَوْتَهُ يُسَمِعُنَا «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ»

مصنف ابن أبي شيبة (۱ / ۲۱۰)

ژباړه

ابوبکر مودې ته حديث بيان کړی دی. هغه وايي، چې معاويه مودې ته له اعمش نه، هغه يې له ابراهيم نه او هغه يې له اسود نه، اسود وايي، چې عمر رضي الله عنه به کله لمونځ پيل لاه، نو په لورې غږ به يې مودې ته «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ» را اوروله

پر دې سربېره په مسلم کې روايت دی، چې عمر بن الخطاب په فرض لمانځه کې په جهر دا ذکر وکړه يانې خلکو ته يې تعليم ورکاوه چې گورئ په لمانځه کې ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ...)) شته، کوم خلک چې وايي ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ)) په ضعيف حديث کې دي او يا وايي، چې دا ذکر ثابت نه دی: نو د هغوی دا خبره غلطه ده او د پوهې د نشتوالي پر بنسټ يې کوي

يانې دا دعا شته او په فرضو کې، چې يې وايي: نو داسې به وايي «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ» او په تهجدو کې همدغه ذکر په لږ تغير سره په لاندې ډول دی

دویم ذکر

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ، اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
خکه چې په تهجدو کې به نبي صلى الله عليه وسلم ورسره دا الفاظ زياتول

دا ذکر امام ابوحنيفه رضي الله عنه امام احمد رضي الله عنه غوره کړی هم دی او وايي، چې دا په لمانځه کې ډېر ويل پکار دي، ولي؟ خکه په دې کې د الله تعالى صفات ډېر دي، مودې وايو غوره کول يې هم صحيح دي، خکه چې په سنت کې نقل دي، ويل يې پکار دي: خو د غوره کولو مانا دانه ده، چې همدا يو ذکر به وايي او نور به شاته غورځوي، دا زمونږ د عوامو مسلمانانو نقصان دی، چې نور ذکر ونه ورته نه دي زده او همدا يو ذکر يې راکلک کړی وي، سره له دې، چې دلته نور اذکار هم شته، هغه هم ويل پکار دي، چې هغه تر دې ډېر غوره دي

درېيم ډول

د صحيحين په قوي حديث کې دي هغه دادی، ابوهريرة رضي الله عنه وايي
يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِسْكَاتُكَ بَيْنَ التَّكْبِيرِ وَالْقِرَاءَةِ مَا تَقُولُ؟

صحيح البخاري (۱ / ۱۴۹)

ژباړه

ای د الله تعالى رسوله! ته چې الله اکبر وکړې او الحمد دې نه وي پيل کړې او په دې وخت کې ته غلی کېږې (په دې غلي کېدو کې، ته څه وايي؟ هغه صلى الله عليه وسلم وفرمايل زه پکې دا وایم

اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ، كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّى الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالطَّلَجِ وَالْبَرْدِ.

دا ډېره بهترينه او خوره دعا ده او د الله نبي صلى الله عليه وسلم څه گڼهکار نه وه: خو مودې ته يې تعليم را کړی دی او ډېره گټوره دعا يې راښوولې ده او که د دې دعا د گټو بيانول پيل کړو: نو درې ورځې به هغه ونيسي

خلورم ذکر:

تر دې بله لنډه دعا هم راغلي ده، که له سړي سره وخت لږ وي؛ نو کولای شي، چې دا لنډه ((الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ)) دعا ووايي او دا دعا په دريو ځايو کې ويل کېدای شي.

لومړی مقام: تر فاتحې له مخه يانې د سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ... پرخای

لکه انس رضي الله عنه وايي، چې يوصحابي راغی او نبی صلى الله عليه وسلم په جمع ولاړ و، دغه صحابي په چټکۍ سره راغی او سا لنډی پرې لگېدلی و (څوک چې په چټکۍ راشي؛ نو ساه يې بنده بنده کېږي)؛ نو له خولې څخه يې دا ذکر په زوره غېر اختياري راووت، هغه الله اکبر وکړ او داسې يې وويل:

(الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ....)

ترپايه پر جهر باندې؛ نو نبی صلى الله عليه وسلم واورېده، چې کله يې سلام وگرځاوه؛ نو ويې پوښتل، چې:

أَيْكُمُ الْمُتَكَلِّمُ بِالْكَلِمَاتِ؟

دا خبرې چاکولې؟ خلک ټول چپ شول، ووبريدل بيا يې وفرمايل دا خبرې چاکولې؟ درې ځله يې دا خبره وکړه؛ نو هغه صحابي وويل، چې يارسول الله ما کولې ((جِئْتُ وَقَدْ حَفَرْتَنِي النَّفْسُ)) ساه لنډی راباندې لگيدلی و، تادې مې وه؛ نو دا زماله خولې څخه ووتل، نبی صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل:

«لَقَدْ رَأَيْتُ اثْنَيْ عَشَرَ مَلَكًا يَتَنَدَّرُونَهَا أَنَّهُمْ يَرْفَعُهَا»

صحيح مسلم (۱/ ۱۹۱)

ژباړه:

مادولس ملائک وليدل چې وه يې ليکي او بره يې وڅېړوي يوه ويل،

چې زه دا کلمات څېړوم او بل ويل زه يې څېړوم

د دې حکمت د حدیثو په کتابونو کې مود وایو، چې داملائک ولې پسې را منډه وهي او ليکي يې، د دې مطلب دادی، چې دا ملائک هم الله تعالى خوشحالوي، ملائک هم د الله تعالى مخلوق دی، د الله تعالى د خوشحالولو کونښن کوي او دا کلمات د الله تعالى ډېر خوښ دي؛ نو دوی دا کلمات وړي، چې يا الله ستا فلانې بنده دغسې کلمات ويلي دي؛ نو الله تعالى له دغه ملائک څخه خوشحاليږي، چې تا داسې خوږې کلمې ماته راوړې؛ نو ځکه په هغې پسې منډه وهي، داملائک په منځ کې واسطه ده، چې له هغه نه الله تعالى دومره خوشحاليږي؛ نو له تا نه به څومره خوشحاليږي؟

دويم مقام: تر رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ وروسته حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ وويل

په دې ځای کې ددې کلماتو د ويلو د مخکې په پرته ډېر فضيلت دی، لکه يوه صحابي تر سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ وروسته رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ وويل او تر دې وروسته يې دا وويله:

حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ

نبی صلى الله عليه وسلم تر سلام ستنولو وروسته وپوښتل، چې «مَنِ الْمُتَكَلِّمُ» دا خبرې چاکولې؟ خلک چپ شول؛ نو بيا يې وپوښتل، چې دا خبرې چاکولې، بيا يې وويله چاکولې دوه درې ځله يې پوښتنه وکړه، هغه صحابي وويل، چې ای د الله تعالى رسوله! دغه خبرې ما کولې؛ نو نبی صلى الله عليه وسلم وفرمايل:

«رَأَيْتُ بِضْعَةَ ثَلَاثِينَ مَلَكًا يَتَنَدَّرُونَهَا أَنَّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلَ»

صحيح البخاري (۱/ ۱۵۹)

ژباړه:

ما څه دپاسه دېرش ملائک وليدل، چې په دې هڅه کې ول، چې څوک

به دا کلمات لومړی لیکي

نو پدغه مقام کې دومره راغلي دي يانې څه د پاسه دېرشتو ملائکو کونښن کاوه، چې کوم يو به لومړی دغه کلمات لیکي، اوس زمونږ لمونځونو ته گوره، بس د ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)) له ويلو سره سم له واره ((اللَّهُ اكْبَرُ)) کوو، داڅه لمونځ دی؟ نه پکې ((رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)) وي او ((حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ)) خو له سره پېژني نه؛ نو له څومره گټې نه سرې بې برخې کېږي، نه يې امامان وايي او نه يې مقتديان، اکثر امامان هم په دې ځای کې دامام ابوحنيفه رضي الله عنه پر يوه مرجوح قول باندې عمل کوي، چې ((رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)) د امام لپاره نشته بس يواځې ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)) ووايي، بيا غلی ولاړ وي؛ نو درز الله اکبر کوي، دا څومره لوی تاوان دی، چې زمونږ دغه وروڼه پکې ښکېل دي

دریم مقام: په لمانځه کې د پرنجې پرمهال هم دا دعا لوستل کېږي

د رفاعة بن رافع حديث دی

صَلَّيْتُ حَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَطَسْتُ، فَقُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، مُبَارَكًا عَلَيْهِ، كَمَا يُحِبُّ رَبُّنَا وَيَرْضَى، فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْصَرَفَ، فَقَالَ: «مَنْ الْمُتَكَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ؟»، فَلَمْ يَتَكَلَّمْ أَحَدٌ، ثُمَّ قَالَتْهَا الثَّانِيَةَ: «مَنْ الْمُتَكَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ؟»، فَلَمْ يَتَكَلَّمْ أَحَدٌ، ثُمَّ قَالَتْهَا الثَّالِثَةَ: «مَنْ الْمُتَكَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ؟» فَقَالَ رِفَاعَةُ بْنُ رَافِعٍ ابْنُ عَفْرَاءَ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «كَيْفَ قُلْتِ؟»، قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ مُبَارَكًا عَلَيْهِ، كَمَا يُحِبُّ رَبُّنَا وَيَرْضَى، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَقَدْ ابْتَدَرَهَا بِضَعَّةٍ وَثَلَاثُونَ مَلَكًا، أَيُّهُمْ يَضَعُدُ بِهَا»

سنن الترمذي ت شاكر (۲/ ۲۵۵)

ژباړه

«په رسول الله صلى الله عليه وسلم پسې مې لمونځ کاوه، پرنجې مې وکړ؛ نو دغه پورتنی الفاظ مې وويل، نبی صلى الله عليه وسلم چې له لمانځه اوزگار شو، مخ يې راواړاوه او ويې فرمايل، په لمانځه کې دا خبرې چاکولې، خلک غلي شول، تر دې چې دا خبره يې درې ځلې تکرار کړه؛ نو رفاعة بن رافع ابن عفراء وويل، چې ای د الله رسوله! دا خبرې ما کولې، نبی صلى الله عليه وسلم وپوښته، چې څنگه دې ويل، ما ورته دغه کلمات وويل؛ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل، چې په هغه ذات مې دې قسم وي، چې ساه د هغه په لاس کې ده، په دغو کلماتو پسې څه د پاسه دېرشت ملائک په منډه راغلل، چې کوم يو به يې بره وزي»

په دې کې دا الفاظ زيات دي، ځينې علما هغه حديث او دا يوکوي؛ خو ظاهر دا ده، لکه چې له احاديثو نه معلومېږي، چې دا جلا جلا پېښې دي، رسول الله صلى الله عليه وسلم چې سلام واړوه وه يې ويل دا خبرې چاکولې؟ ټول چپ شول چاشيطانه هم نه کوله دوه درې ځله يې بيا هغه صحابي خپله وويل، چې ما کولې، نبی صلى الله عليه وسلم وويل چې څه د پاسه دېرشت ملائک ما وليدل چې دا ذکر يې بره اوچتاوه، له دې حديث نه دا معلومېږي، چې د پرنجې پرمهال هم دې دعا لوستل راغلي دي او په فرض لمانځه کې هم ((الْحَمْدُ لِلَّهِ)) ويل کېږي؛ خو بل څوک به ځواب نه ورکوي، په لمانځه کې به چاته ځواب نه ورکوي، چې ((يرحمك الله)) او له لمانځه نه بهر دا ځواب له واجباتو څخه دی؛ نو په دې درېيو مقاماتو کې دا ذکر راغلی دی، چې يو د ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ)) پر ځای لنډ ذکر ((الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ)) چې دا په تراويحوکې ډېر په کار راځي بل د تادی پرمهال، د سهر په سنتو کې هم پکار راځي، کله چې وخت لږ وي؛ نو لنډ ذکر وکړي او فائده پکې ډېره ده

خلورم ذکر : د سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ بِرَحْمَةِ

اللَّهِ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

ژباړه:

الله ښه لوی دی او ډېر د کمال صفتونه لري او الله ښه لره پاکي ده سبا او بېگا.

دا اکثر په تهجدو او نوافلو کې راغلی دی؛ خو فرائضو کې، چې کوم ذکر دی هغه په لاندې ډول دي:

پنځم ذکر:

جابر بن عبدالله وايي نبي ﷺ به چې کله لمونځ پيل او؛ نو تر الله اکبر وروسته به يې لاندیني کلمات ويل:

«إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ. اللَّهُمَّ اهْدِنِي لَأَحْسَنِ الْأَعْمَالِ وَأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَقَبِي سَيِّئِ الْأَعْمَالِ وَسَيِّئِ الْأَخْلَاقِ لَا يَقِي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ»

سنن النسائي (۱۲۹ / ۲)

شپږم ذکر:

«وَجْهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي، فَاعْفُرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ، لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْفِ عَنِّي سَيِّئَهَا، لَا

يَصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، آمَنْتُ بِكَ، تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ»

سنن الترمذي ت شاكر (۵ / ۴۸۵)

دا ډېره اوږده دعا ده دا په مشکوه کې راغلي ده په صحيح حديث کې او د فرض لمانځه په اړه ده که چېرته درته زده وي؛ نو دا پکې وايه؛ نو دې مقام کې تقريباً شپږ اوه ذکر ه راغلي دي او په نوافلو کې؛ خو ډېر زيات دي، په ځانگړي ډول په تهجدو کې:

ابن عباس رضی الله عنهما وايي، نبي ﷺ، چې به کله د شپې پر تهجدو ودرېده؛ نو لاندیني کلمات به يې پکې ويل:

«اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ لَكَ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبِّتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفُرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ - أَوْ: لَا إِلَهَ غَيْرُكَ -»

صحيح البخاري (۲ / ۴۸)

دا دومره خوږه دعا ده، چې سرې په لمانځه ودرېږي، دا شروع کړي او په توجه سره يې وايي؛ نو لمونځ به ډېره خوندي درکوي، دا بيا په تهجدو کې ويل شوې ده، ځينې اذکار په تهجدو کې راغلي دي او ځينې په فرض لمونځونو کې لنده دا، چې په دې ځايونو کې ډېر ذکر ونه راغلي دي، هغه وايه، له هغې نه، چې اوزگار شوې، بيا به اعوذ بالله ووايي:

پنځلسمه مسئله د تعوذ يانې ((أَعُوذُ بِاللَّهِ)) بېلابېلې کلمې

د ((أَعُوذُ بِاللَّهِ)) درې څلور کلمې دي؛ خو غوره يې دا ده «أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، مِنْ هَمِّهِ وَنَفْسِهِ وَنَفْسِهِ» دا پکې کامله کلمه ده او پر دې سربېره نورې کلمې جائز دي. لکه يواځې «أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» يا «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، وَنَفْسِهِ وَنَفْسِهِ وَهَمِّهِ» چې ((السَّمِيعِ الْعَلِيمِ)) ترې لرې کړې. يا دواړه جمع کړه ورسره. يا دواړه ترې لرې کړه او يا دا يو ترې لرې کړه يا دا بل اولنډ داهم راغلي دي. چې «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» ځکه دا هم په يوه مرسل روايت کې راغلي دي او په مصنف د عبدالرزاق کې په دې اړه مرفوع حديث هم راغلی دی: نوله دې امله دا هم ويلای شي: خو هغه د لومړني ذکر په اړه راغلی حديث ډېر قوي دی او الفاظ يې هم جامع دي

شپاړلسمه مسئله په هر رکعت کې تعوذ لوستل څنگه دي؟

د اعوذ بالله په اړه دوه نظرونه دي، ځينې وايي، چې دا په هر رکعت کې تر فاتحې له مخه يې لوستل اړين دي او نور وايي، چې دا په هر رکعت کې لوستل اړين نه دي، بلکې يواځې په لومړي رکعت کې يې لوستل اړين دي د لومړي نظر پلويان امام شافعي ؒ او بيهقي له ابن سيرين ؒ څخه هم نقل کړي، چې ده به په هر رکعت کې تر فاتحې له مخه اعوذ بالله لوسته

(سنن کبری: ۳۶۱۲)

همداشان شيخ الباني، امام ابن حزم او امام نووي هم همدغه نظر غوره

بللی

(المجموع: ۳۲۶۱۳)

خو امام عطا ؒ، ثوري ؒ، او امام ابوحنيفه ؒ بيا داسې نظر لري، چې

نه يواځې په لومړي رکعت کې به تعوذ وايي او په هر رکعت کې يې لوستل نشته او دوی دا دليل وړاندې کوي، چې په حديث کې راځي:

وَإِذَا نَهَضَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ لَمْ يَسْكُتْ، وَقَالَ: {الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ}

يانې نبی ﷺ به په دويم رکعت کې نه غلی کېده، بلکې له واره به يې

فاتحه شروع کوله

خو شيخ الباني په تمام المنه (۱۷۲)، کې له دې حديث نه داسې خواب کړی دی، چې په دې کې تاويل دی او هغه داچې له سکتې نه موخه د لومړي رکعت معلومه سکتې ده، يانې د لومړي رکعت په څېر اوږده سکتې به يې نه کوله او ددې دا مانا نه ده، چې گوندې تعوذ به يې نه لوسته خو دغه تاويل د حديث د ظاهر خلاف دی، ځکه که له سکتې نه موخه هغه معهوده يانې معلومه سکتې واخيستل شي؛ نو بيا په دې حديث کې څه ستره فائده نه راوځي، ځکه بيا: خو پکار وه، چې داسې يې ويلی وای (لم يدع بدعاء الاستفتاح، بلکې دلته راوي عموم بيانوي، چې له سره به نه غلی کېده پرته له بسم الله نه.

او شيخ الباني دا دليل ويلی دی، چې د الله ﷻ دا عامه وينا:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ۝

پر دې دليل دی، چې په هر رکعت کې د اعوذ بالله لوستل پکار دي؛ خو دا استدلال بعيد دی، ځکه دا په عموم سره د ځانگړي عبادت ثابتول دي او له عموم نه ځانگړی عبادت نه ثابتېږي او دا ډول استدلال ناسم وي، ځکه له دې نه ډېر بدعتونه رامنځته کېږي، بل دا چې نبی ﷺ پر قرآن بڼه پوهېده او له هغه نه په هر رکعت کې تعوذ نه دی ثابت؛ نو د دې خبرې اړتيا نشته، چې موږ له عمومياتو نه په زوره په دغه ځای کې تعوذ ثابت کړو، بل دا چې مثلاً د څلور رکعتيز لمانځه څلور واره رکعتونه د يو قرءت

په منزله دي، چې په يو ركعت كې تعوذ وويل شو؛ نو دا كافي دي او پر قرآن عمل وشو.

همداشان كه مور دغه عموم واخلو؛ نو بيا كه څوك قرآني دعاگانې لولي؛ نو بيا خو هغه هم دا حكم متوجه دي، چې تعوذ ووايه؛ نو هلته به هم تعوذ وايي؟ كه دغه خبره ومنو؛ نو بيا خو له هرې قرآني دعا نه مخكې بايد اعوذ بالله ولوستل شي، سره له دې چې د قرآني دعاگانو نه مخكې له رسول الله ﷺ نه تعوذ نه دی ثابت.

د سنت تابعداري دا ده، چې تعوذ يواځې په لومړي ركعت پورې خاص شي، له همدې امله علامه شوکاني ﷺ د دې مانا داسې کوي:

لم يسکت ای للثناء و دعاء الاستفتاح والتعوذ (نقله في المراجعة (۱۰۱۳) او همدغه شان تحقيق حافظ ابن القيم ﷺ په زاد المعاد (۲۳۴۱)، كې ذكر كړی دی، هغه فرمايي:

په دويم ركعت كې د تعوذ ويلو په اړه دوه قوله دي او دا دوه روايته له امام احمد ﷺ نه هم او حنابله وو دا دواړه پر دې بناء كړي دي، چې د لمانځه قراءت يو قراءت كې، چې يوه استعاذه پكې بسيا شي او كه نه د هر ركعت بهل قراءت دی؟؛ نو پر دې خبره خو اتفاق دی، چې استفتاح؛ خو د ټول لمانځه لپاره ده؛ نو همدغه شان دې تعوذ هم د ټول لمانځه لپاره شي او دا ظاهره ده او بيا يې دغه حديث د ابو هريرة ؓ ((لم يسکت)) د دليل په توگه وړاندې كړی او ويلي يې دي، چې يوه استعاذه ځكه بس ده، ځكه چې د دواړو قراءتونو تر منځ سكوت يانې چوپتيا نه ده راغلې، بلكې ذكر پكې راغلی دی؛ نو دا په منزله د يوه قراءت شو، چې د هغې په منځ كې تسبيح، تحميد، تهليل او پر نبي ﷺ درود راغلی دی، بيا فرمايي:

والاكتفاء باستعاذه واحدة اظهر او همدغه ډول خبره په فقه السنه (۱۳۳۱)، كې سيد سابق هم ذكر كړې ده، والله اعلم، په دې اړه وگورئ فتوى الدين الخالص (۱۱۲۴)،

اوولسمه مسئله: په امام پسي د فاتحې لوستل

تر تعوذ ((أَعُوذُ بِاللَّهِ...)) وروسته ((بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)) او تر بِسْمِ اللَّهِ بيا فاتحه ويل كېږي.

دا ((أَعُوذُ بِاللَّهِ او بِسْمِ اللَّهِ)) به امام او مقتدي دواړه فاتحه وايي او په ځانله لمانځه كې به يې هم وايي، ځكه چې د فاتحې ويل پر ټولو ضروري دي؛ نو ټول به يې وايي او ((أَعُوذُ بِاللَّهِ)) له فاتحې سره تړاوي.

فاتحه د عامو علماوو په اند فرض او د احنافو په اند واجب ده او واجب هم فرضو ته نږدې شی دی؛ نو له دې امله فاتحه به هر ورو وایي ایا يې باتفاق العلماء فاتحه شته، اختلاف يواځې په دې كې دی، چې په امام پسي يې به وايي كه نه؟ په لنډون سره به يې ووايم، چې په دې اړه د علماوو درې نظرونه دي.

لومړی نظر په امام پسي د فاتحې د نه لوستو په اړه

ددې نظر پلويان وايي، چې په امام پسي ولاړ يې؛ نو له سره فاتحه مه وايه، ځكه الله ﷻ په قرآن كريم كې فرمايلي دي چې:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا

ژباړه:

كله چې قرآن لوستل كېږي، غوږ ورته كېږدئ.

همداشان د جابر ؓ حسن روايت دی، چې رسول الله ﷺ فرمايي:

«مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ، فَقِرَاءَةُ الْإِمَامِ لَهُ قِرَاءَةٌ»

سنن ابن ماجه (۱ / ۲۷۷)

ژباړه

د چا چې امام وي (يانې په امام پسې ولاړ وي)؛ نو د ده لپاره د امام قراءت بس دی

او عبدالله بن عمر، زيد بن ثابت (رضي الله عنهما) او حينو نورو صحابه وو ويلي دي، چې

«لَا قِرَاءَةَ مَعَ الْإِمَامِ فِي شَيْءٍ»

سنن النسائي (۲ / ۱۶۰)

ژباړه

له امام سره يوځای قراءت نشته.

نو د دې علماء کرامو ذهن دغې لور ته تللی دی، چې فاتحه هم نشته نه به يې وايي؛ نو دغه علماء په دغه درجه کې معذور دي. لکه وروسته دا خبره لږ تفصيلي وړاندې کوو، چې فائده وشي.

دويم نظر

بل نظر دا دی، چې په جهري لمونځونو کې به يې نه وايي او په سري لمونځونو کې به يې وايي او په جهري کې به امام ته غوږ ږدي او په پټ لمانځه کې يې خپله وايه، لکه دا امام مالک ته منسوب نظر دی او هم امام احمد ته يې نسبت دی، شيخ الاسلام ابن تيمية په خپله فتاوی کې دا نظر غوره کړی دی او همداشان البانی په خپل کتاب (صفة الصلاة) کې همدا غوره گڼلی دی او دا لاندینی حديث يې د دليل په توگه وړاندې کړی دی، چې

گوره صحابه وويه جهري لمونځونو کې قراءت پرېښی دی.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْصَرَفَ مِنْ صَلَاةٍ جَهَرَ

فِيهَا بِالْقِرَاءَةِ فَقَالَ: «هَلْ قَرَأَ مَعِيَ أَحَدٌ مِنْكُمْ أَنْفَاءً؟» قَالَ رَجُلٌ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «إِنِّي أَقُولُ مَا لِي أَنْزَعُ الْقُرْآنَ» قَالَ: فَانْتَهَى النَّاسُ عَنِ الْقِرَاءَةِ فِيمَا جَهَرَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْقِرَاءَةِ مِنَ الصَّلَاةِ حِينَ سَمِعُوا ذَلِكَ.

سنن النسائي (۲ / ۱۴۰)

ژباړه

«له ابو هريره ؓ نه روايت دی، چې نبی ﷺ له يوه جهري لمانځه نه راوگرځېده او فرمايل، چې ايا په تاسې کې چا له ماسره اوس قرائت وکړه، يوه کس وويل، چې هو! ای د الله ﷻ رسوله! نو نبی ﷺ وويل، چې زه وایم کنه، چې له ماسره ولې په قرآن کې جگړه کېږي، راوي وايي، چې تر دې خبرې اورېدو وروسته خلک په جهري لمانځه کې خلک له قرائت نه منع شول.»

درېيم نظر

درېيم او حق نظر دا دی، چې جهري او سري دواړو لمونځونو کې به په امام پسې فاتحه لولې او پر دې باندې عمل پکاړدی، ځکه چې په دې کې احتياط هم دی او هيڅ صحيح حديث يې په خلاف کې نه دی راغلی او د دنيا پر مخ هيڅ صحيح مرفوع حديث ددې خلاف نشته.

پر دې اړه دليل او بيا د هغې ملاتړ واوره، دليل دا دی، چې رسول الله ﷺ يو جهري لمونځ وکړه، چې د سهر، ماينام او يا د ماسختن لمونځ و، کله چې له لمانځه څخه راوگرځېده؛ نو ويې فرمايل: «لَعَلَّكُمْ تَقْرَءُونَ خَلْفَ إِمَامِكُمْ؟» شايد تاسې په امام پسې وروسته قراءت کوئ (قُلْنَا: نَعَمْ) په بل روايت کې داسې الفاظ دي (قُلْنَا: أَجَلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ) مونږه قراءت کوو، رسول الله وفرمايل زه وایم چې: «مَا لِي أَنْزَعُ الْقُرْآنَ؟» له ماسره د قرآن

په لوستلوکې ولې جگړه کېږي، چې زه قران وایم او پکې خطا کېږم دا ولې؟ نو دا ستاسې د شور له امله.

د **أَنْزَعُ الْقُرْآنَ** مقصد دا دی، چې تاسې شور کوئ؛ نو قرآن زما ذهن ته نه راځي (فلا تَقْرُؤُوا بَشِيئًا) تاسو قرائت مه کوئ هېڅ شی مه وایئ (الا بام القرآن) یواځې فاتحه لولئ؛ نو دا به مستحبه وي؟ نه

« فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِهَا »

دهغه چالمونځ نه کېږي، چې فاتحه ونه لولي.

دا بالکل صریح نص دی، بل لفظ داسې دی.

فَلَا تَقْرُؤُوا بِشِيءٍ مِنَ الْقُرْآنِ إِذَا جَهَرْتُمْ إِلَّا بِأَمِّ الْقُرْآنِ.

سنن أبي داود (۱ / ۲۱۸)

ژباړه:

په ما پسې له فاتحې پرته نور قرائت مه کوئ، چې کله زه جهر کوم.

د ((فَلَا تَقْرُؤُوا، إِذَا جَهَرْتُمْ)) مقصد دا دی، چې په جهري لمونځ کې به

یواځې فاتحه وایئ او سورت به ورسره نه لولئ او په سري لمونځ کې سورت

هم ورسره لوستلی شی، ځکه په دې اړه درې حدیث راغلي دي، چې په

سري لمانځه کې به سورت هم ورسره لولئ او په جهري لمانځه کې به په

امام پسې یواځې فاتحه لولئ، دا حدیث بالکل صحیح دی، درې

څلورسنده لري اوروغ دي دا چې چاضعیف کړی دی؛ نو هغوی هسې د

تعصب له امله دې ته ضعیف ویی دی او تعصبونه نه دي پکار او په دې

مانا نږدې (۱۶)، حدیث راغلي دي او دا قول غوره دی ولې؟ ځکه چې:

۱: یو څو په دې کې احتیاط دی، بل صحیح صریح حدیث پکې دی او

د دې په مقابل کې صریح مرفوع حدیث نشته.

۲: علامه عبدالحی په التعلیق الممجد کې لیکلي دي، چې فاتحه

ځکه ویل پکار دي که چا فاتحه په امام پسې ولوسته؛ نو ټول علماء وایي،

چې لمونځ یې صحیح دی یانې باجماع المسلمین د ده لمونځ وشه او هېڅ

یو عالم هم داسې نه وایي چې دداسې کس لمونځ فاسد شه او که په امام

پسې دې فاتحه ونه لوسته؛ نو ډېر علماء داسې وایي، چې لمونځ دې ونه

شه، لکه امام شافعی رحمه الله وایي، چې په امام پسې بې فاتحې لمونځ فاسد

شه، امام بخاری رحمه الله یې هم فاسد بولي او امام احمد رحمه الله وایي دا لمونځ نه

کېږي، ډېر حدیثپوهان وایي، چې دا لمونځ نه کېږي؛ نو له دې امله پر هغه

قول عمل وکړه، چې ټول امت پرې فتوی درکوي، چې لمونځ دې وشه او په

هغه قول عمل مه کوه، چې ډېر امت درته وایي، چې لمونځ دې ونه شه دا

ډېره سود مننه خبره ده.

۳: د دې په مقابل کې هېڅ داسې قوي روایت نشته او دا روایت، چې

«مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ، فَقَرَأَهُ الْإِمَامُ لَهُ قِرَاءَةً»

دی نو لومړی؛ خو دا حدیث کمزوری دی او که ثابت شي؛ نو د قرائت

په اړه دی، چې په امام پسې به قرائت نه کوئ؛ نو په دې روایت کې د

فاتحې له لوستونه؛ خو څه منع نه ده راغلي او فاتحه رسول الله ﷺ له

قرائت نه ویستلې ده.

اتلسمه مسئله: په امام پسي د سورت فاتحې لوستو حکم

په امام پسي د مقتدي لپاره په سرې اوجهرې لمونځونوکې فاتحه لوستل فرض دي په دې خبره دلائل دادې:

۱: عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ.. وفي رواية « لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِأَمِّ الْقُرْآنِ »

صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (۱/ ۱۹۲)

صحيح مسلم - مشكول وموافق للمطبوع - (۲/ ۹)

اخرجه البخاري: (۱/ ۱۰۴) ومع

الفتح: ۲۳۶/۲، و مسلم: ۳۹۴/۱، ۱۶۹، و ابوداود رقم: ۸۲۲، والنسائي:

۱۳۸/۲، ۱۳، ۷، و ابن خزيمة: ۴۸۸، والترمذي: ۲۴۷، وابن ماجه: ۸۳۷، واحمد:

۳۱۴/۵، والحميدي: ۳۸۶، والبيهقي: ۱۶۴/۲، ۳۸، و ابن ابي شيبة: ۳۶۰/۱، والشافعي

في المسند: ۵۷/۱، والبغوي في شرح السنة: ۲/ ۲۰۰.

ژباړه:

له عبادت بن صامت څخه روايت دی، چې نبي ﷺ فرمايلي دي

د هغه چا لمونځ نه کېږي، چې سوره فاتحه پکې ونه وايي، په بل

روايت کې راغلي دي د هغه چا لمونځ نه کېږي، چې ام القرآن په کې ونه

وايي، دا حديث عام دی په دې کې دهیچا دلمانځه تخصیص نشته دی،

امام وي که مقتدي وي او که یواځي لمونځ کونکی وي دا ټول په دې حديث

کې داخل دي، البته که چېرته صحيح او صريح حديث راشي، چې مقتدي

به فاتحه خلف الامام نه وايي؛ نو بيا به مقتدي له دې څخه مستثنی وي؛

خو داسې هيڅ صحيح او صريح حديث نشته دی، چې هغې کې دا وي، چې

مقتدي به سورت فاتحه نه لولي امام پسي

له دې امله دا حديث عام دی په دې کې امام او مقتدي دواړه داخل دي گڼو علماوودا حديث ددې لپاره ذکر کړی، چې مقتدي به هم قرائت خلف الامام کوي، لکه ددې تفصيل دادې چې:

۱: امام الفقهاء والمحدثين امير المؤمنين في الحديث امام بخاري په

خپل الجامع الصحيح کې (۱/ ۱۰۴) په دې حديث باندې داسې باب لگولی

دی:

باب وجوب القراءة للإمام والمأموم في الصلوات كلها في الحضر والسفر وما

يجهر فيها وما يخافت.

يانې په دې باب کې دا بيان دی، چې فاتحه لوستل په امام او مقتدي

دواړو باندې په ټولو لمونځونو کې سفر وي، که حضر، جهري وي که خفيه

په ټولو کې فرض ده - تر دې باب وروسته امام بخاري دا حديث ذکر کړی

دی، چې

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

د هغه چا لمونځ نه کېږي، چې په لمانځه کې سورت فاتحه ونه لولي

صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (۱/ ۱۹۲)

۲: امام ترمذي پردې حديث داسې باب لگولی دی:

باب [ما جاء] في القراءة خلف الإمام

په دې باب کې هغه حديثونه بيانېږي، چې په امام پسي دمقتدي

دقرائت باره کې راغلي دي

۳: ابن ماجه: (۱/ ۱۴۰) کې هم دا باب تړلی دی: باب القرائة خلف الامام

ددې باب تړلونه وروسته يې دا حديث ذکر کړی دی، چې

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

دغه شان نورو محدثينو هم دا حديث د دې لپاره ذکر کړی، چې مقتدي به په امام پسي سورت فاتحه ضرور لولي:

دغه شان علامه قسطلاني د مذکور حديث په شرح کې ليکي: اي في كل ركعة منفردا او اماما او مأموما سواء اسر الامام او جهر. ژباړه:

ياني په هر رکعت کې به يې لولي ځانله وي که امام وي که مقتدي وي او امام په جهر قرائت کوي او که په پټه

قسطلاني شرح البخاري (۴۳۹/۲)

دغه شان علامه کرمانی د بخاري په شرح (۴۳۹/۵) کې ليکي:

وفي الحديث دليل على ان قراءة الفاتحة واجب على الامام والمأموم في

الصلوات كلها
ژباړه:

حديث په دې مسئله باندې دليل دی، چې فاتحه لوستل پر امام او مقتدي باندې په ټولولمونځونو کې فرض ده،

د محدثينو او د هغوی د شارحينو د ويناوونه جوتنه شوه، چې دا حاديي

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

امام او مقتدي دواړوته شامل دی،

نو يو کس دې دانه وايي، چې دې حديث کې خود مقتدي ذکر نشته نو تاسې دا حديث څنگه د دې لپاره دليل کې پيش کوي، چې امام پسي به مقتدي هم قرأت لولي، ځکه بل روايت کې تصريح راغلي ده په دې باندې.

عن عبادة بن الصامت قال: قال رسول الله ﷺ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ خلف الامام (اخرجه البيهقي في كتاب القراءة خلف الامام ص: ۵۶،

رقم: ۱۳۴) و اسناده صحيح كما قاله انور شاه كشميري في فص الختام ص: ۱۴۷ ژباړه:

له عبادة بن صامت څخه روايت دی، چې نبي ﷺ فرمايلي دي:

د هغه چا لمونځ نه کېږي، چې په امام پسي فاتحه ونه لولي.

نودې حديث نه دامسئله بنکاره معلومه شوه، چې مقتدي به امام پسي

سورت فاتحه ضرور لولي، که يې ونه لولي؛ نو لمونځ يې نه کېږي.

۲ دويم دليل:

عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِأَصْحَابِهِ،

فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ: «اتَّقِرُّوْنَ فِي صَلَاتِكُمْ خَلْفَ الْإِمَامِ

وَالْإِمَامُ يَقْرَأُ؟» فَسَكَتُوا، فَقَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَقَالَ قَائِلٌ - أَوْ قَالَ قَائِلُونَ - إِنَّا

لَتَفْعَلُ، قَالَ: «فَلَا تَفْعَلُوا لِيَقْرَأَ أَحَدُكُمْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فِي نَفْسِهِ»

[حکم حسين سليم أسد]: اسناده جيد

اخرجه البخاري في جزء القراءة ص (۵۵) والبيهقي في كتاب القراءة ص

(۵۸) وفي السنن (۱۶۶/۲) قال الهيثمي في المجمع (۱۱۰/۳) رواه الطبراني وابويعلی

وراوه ابن حبان في صحيحه (۱۶۲/۵) رقم: ۱۱۴۴ و ۱۸۵۲) والطبراني في

الاوسط (۲۶۸۰) واخرجه الدارقطني (۳۳۳/۱) رقم: ۱۲۷۳ والخطيب في

تاريخه (۱۷۶/۱۳، ۱۵۷) وقال الهيثمي رجاله ثقات وصححه الشيخ شيب

الارناووط في صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان (۱۵۳/۵)

ژباړه:

له انس ﷺ څخه روايت دی، چې نبي ﷺ يو ځل خپلو ملگرو ته لمونځ

کاوه: نو چې کله يې لمونځ پوره کړه: نو مخ يې رااړوه او و يې فرمايل:

اي تاسې په لمانځه کې به امام پسي قرائت کوئ؟ درې ځل يې دا خبره وکړه:

نو یوه کس و ویل، چې هوا موږ دا کار کوو: و یې فرمایل دا کار مه کوی او هر یو کس دې فاتحه له ځان سره لولي،

يادونه

د((في نفسه)) مانا ملا علي قاري ؒ کوي، چې سرأ غیر جهر (باني په پټه به يې وايي نه په بنکاره،

دغه شان امام بيهقي په کتاب القرائة ص(۱۷) کې ليکي

ان يتلفظ بهاسرادون الجهر بها.

باني تلفظ به پرې کوي په پټه جهره پکې نه کوي وگوره

المرعات: (۱۱۲/۳)

۳: عَنْ عَمْرٍو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَقْرَأُونَ خَلْفِي؟» قَالُوا: نَعَمْ إِنَّا لَنَهْتَدُ هَذَا قَالَ: «فَلَا تَفْعَلُوا إِلَّا بِأَمِّ الْقُرْآنِ»

القرائة خلف الإمام للبخاري (۱ / ۱۸)

ژباړه:

عمرو بن شعيب دخپل نيکه په واسطه له نبي عليه السلام څخه نقل کوي، چې نبي عليه السلام وفرمايل: تاسې له ما نه وروسته قرائت کوي؟ نو موږ وويل هوا يا رسول الله په تلوار تلوار قرائت کوو؛ نو هغه وفرمايل دا کار مه کوي صرف سورت فاتحه لولي.

اخرجه البخاري في جزء القرائة ص(۱۸) رقم: ۳۴، والبيهقي في كتاب القرائة خلف الامام ص (۱۶۷) والدارقطني (۳۱۸/۱) والبخاري في شرح السنة (۸۲)

د انس ؓ دروايت په شان دا رنگ د عمرو بن شعيب د روايت په شان روايت له ابوقتادة او نور صحابه کرامو نه هم نقل دی، وگوره کتاب القرائة للبيهقي ص (۶۲) مسند احمد (۸۱/۵) کنز العمال رقم: ۲۲۹۶۸، مجمع الزوائد (۱۱۱/۲)

يادونه

د انس، عمرو بن شعيب او ابوقتادة ؓ له روايت څخه دا معلومه شوه په کومو حديثونو کې، چې له قرائت نه منع راغلي ده، له هغې نه مراد د سورت فاتحې نه علاوه بل سورت ويل دي، او هر چې سورت فاتحه ده نوددې لوستل په امام پسې په ټولولمونځونو کې ضروري دي، هغه جهري وي که سري، يواځې په جهري لمونځ کې دسورت فاتحې نه علاوه بل سورت لوستل منع دي ليکن سورت فاتحه به په جهري کې هم لولي.

څلورم دليل

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الصُّبْحِ، فَثَقُلْتُ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «إِنِّي لَأَرَاكُمْ تَقْرَأُونَ وَرَاءَ إِمَامِكُمْ؟» قَالَ: قُلْنَا: أَجَلٌ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا قَالَ: «فَلَا تَفْعَلُوا إِلَّا بِأَمِّ الْكِتَابِ؛ فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِهَا»

صحيح ابن خزيمة (۳ / ۳۶)

اخرجه احمد: (۳۲۲، ۳۱۲) والبيهقي في كتاب القرائة ص(۴۴) وابن حبان في صحيحه (۱۵۶/۵، ۹۵، ۸۶) رقم: ۱۸۴۸، ۱۷۹۴، ۱۷۸۵) والحاكم في المستدرک (۲۳۸/۱) والبخاري في جزء القرائة ص (۲۵۸، ۶۴) و ابوداود (۸۲۳/۱، ۱۲۷) والترمذي (۶۹/۱) رقم: ۳۱۱، وابن حزم في المحلى (۲۳۶/۳) وقال الشيخ شعيب الارناووط في تعليقه وتحقيقه علي ابن حبان (۱۵۶/۵، ۹۵، ۸۶) اسناده قوي وقال الدارقطني والترمذي اسناده حسن وصححه ابن خزيمة وابن حبان ژباړه:

له عبادة بن صامت ؓ څخه روايت دی چې يوځل موږ ته نبي ؐ د سهار لمونځ کاوه؛ نو قرائت ورباندې دروند شه، کله چې له لمانځه نه

راوستون شه وه يبي فرمايل

زما په گومان تاسې په امام پسرې قرائت کوي؟ مور وويل هوا ای دالله رسوله! په تادی قرائت کوو، هغه ﷺ فرمايل دا مه کوي، بلکې يواځې سورة فاتحه لولي، ځکه دهغه چا لمونځ نه کېږي، چې دا ونه لولي

دا حديث صحيح دي او شيخ شعيب الارناووط هم ورته قوي ويلي دي، چې ددې تفصيل په صحيح ابن حبان (۸۲/۵) کې وگوره.

دغه شان دا حديث امام نسائي په السنن الكبرى: رقم: ۹۰۲، سنن النسائي (۱۴۱/۲)، امام بخاري په خلق افعال العباد کې ص (۶۷)،

جزء القرائة (۲۵)، دارقطني (۳۱۸/۱)، رقم: ۱۲۰۷، المسند الجامع (۲۱/۸)، رقم (۵۵۴۴)، طحاوي په معاني الآثار کې راوړی دی وگوره امام الکلام

لعبدالحی لکهنوي تفصيلا له دې حديث نه دا مسئله معلومه شوه، چې مقتدي به هم په جهري لمونځونو کې په امام پسرې سورت فاتحه لولي، د

عبادة بن صامت حديث په دې باره کې امام خطابي فرمايي: هذالحديث صريح بان قراءة الفاتحة واجبة على من خلف الامام سواء

جهربالقراءة اوخافت بهاواسناده جيد لاطعن فيه

(عون المعبود: ۳۲/۳)

ژباړه

دا حديث په دې مسئله باندې دليل دی، چې دفاتحې لوستل فرض دي په مقتديانو باندې که اما جهركوي اوکه په پته قرائت کوي، اوسندي يې

عيبه دی،

دعبادة بن صامت دروايت په اړه عبدالحی لکهنوي ليکي

ان حديث عبادة صحيح او حسن عند جماعة من المحدثين، الخ

د عبادة حديث د محدثينو په اند صحيح دی او يا حسن، په دې اړه وگوره غيث الغمام حاشية امام الکلام للعلامة عبدالحی لکهنوي، ورسائل اللکهنوي (۲۲۲/۳)، وعمدة الرعاية (۱۷۴/۱)، او څوک، چې وايي د عبادة حديث منسوخ دی د هغوی وينا خطا ده، لکه ملا عبدالحی صاحب له ملاعلي قاري نه نقل کوي

قال القاري ولعل هذا هو الناسخ لما تقدم الخ

کېدای شي دا د مخکې لپاره ناسخ وي

ددې نه وروسته علامه عبدالحی صاحب ليکي

وفيه نظر ظاهر اما او لا فلان النسخ لا يثبت بالا احتمال.

په دې کې ښکاره کمزوري ده، ځکه نسخ په کېدای شي نه ثابتېږي

بل ځای ليکي

ان دعوى كون حديث عبادة منسوخا بحديث (و اذا قرء فانصتوا) مردود

لعدم علم بالتاريخ وللخصم ان يدعي العكس فصار دعوى منعكسة.

ژباړه

د عبادة د حديث د منسوخ والي دعوه كول په (و اذا قرء فانصتوا) والا

روايت سره دا نه منل کېږي، ځکه د تاريخ تعين نشته او کېدای شي مقابل

لوری داسې ووايي، چې دغه حديث منسوخ دی؛ نو بيا به دعوى بدله شي،

وگوره: امام الکلام، مجموعه رسائل اللکهنوي (۲۲۲/۳)

۵: پنجم دليل

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ

فِيهَا بِأَمِّ الْقُرْآنِ فَعِي خِدَاجٌ» ثَلَاثًا غَيْرَ تَمَامٍ. فَقِيلَ لِأَبِي هُرَيْرَةَ: إِنَّا نَكُونُ وَرَاءَ

الْإِمَامِ؟ فَقَالَ: «أَقْرَأُ بِهَا فِي نَفْسِكَ»؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يَقُولُ: " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نَضْفَيْنِ، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ....."

صحیح مسلم (۱/۲۹۶)

ژباړه:

له ابوهریره څخه روایت دی، چې نبی علیه السلام فرمایلي دي: څوک چې داسې لمونځ وکړي، چې فاتحه په کې ونه لولي نو د انیمګری وي پوره نه وي۔ درې کرته یې دا خبره وکړه؛ نو ابوهریره ته وویل شول: موږ څو کله په امام پسي ولاړیوهغه ورته وویل دخان سره یې پته وایه ځکه ماله رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوربدلي دي، چې الله تعالی فرمایلي دي: ما لمونځ زما او د بنده ترمینځ وپشلی دی، حدیث تر اخره ولوله

حافظ عبدالبر په خپل کتاب الاستذکار کې لیکي:

وفي حديث ابى هريرة هذامن الفقهه ايجاب القراءة بالفاتحة في كل صلاة وان الصلاة اذا لم يقرأ فيها بفاتحة الكتاب فهي خداج والحداج النقصان والفساد ومن ذلك قولهم أخذجت الناقة اذا ولدت قبل تمام وقتها وقبل تمام الخلقة وذلك نتاج فسادها

ژباړه:

د ابوهریره په حدیث کې له فقهي مسائلو څخه یوه مسئله داده، چې په هرلمانځه کې دسورت فاتحې لوستل واجب دي او کله چې سورت فاتحه ونه لوستل شي نو دا خداج وي او خداج نیمګړتیا او خرابتیا ته ویلی شي له همدې مانې نه دا ویناد عربوهم ده چې اخذجت الناقة او بڼه نقصاني شوه، چې کله له خپل وخت او اندامونو دپوره کېدوله مخه یچی راوړي او د انیمګری پېدا یښت وي

امام زرقاني په شرح دموطا (۱/۱۵۹)، کې لیکي:

فهو حجة قوية على وجوب قرائتها في كل صلاة

د ابوهریره حدیث په هرلمانځه کې دسورة فاتحې دلوستلویه فرضیت قوي او مضبوط دلیل دی همدغه راز له ابوهریره څخه روایت دی، چې

رسول الله ﷺ فرمایلي دي:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تُجْزِي صَلَاةً لَا يَقْرَأُ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ» قُلْتُ: فَإِنْ كُنْتُ خَلْفَ الْإِمَامِ، فَأَخَذَ بِيَدِي، وَقَالَ: أَقْرَأُ بِهَا فِي نَفْسِكَ يَا قَارِئِي؟

قال الأعظمي: إسناده صحيح

اخرجه ابن خزيمة (۱/۲۴۸) رقم: ۴۹۰، وابن حبان كفا في الموارد: ۱۲۶، رقم:

۴۵۷، قال الاعظمي واسناده صحيح وصححه النووي في شرح مسلم: ۱/۱۷۰،

وهو في ابن حبان (۳/۱۳۹)

ژباړه:

له ابوهریره څخه روایت دی، چې رسول الله فرمایلي دي هغه لمونځ نه کېږي، چې سورة فاتحه پکې ونه لوستل شي ما وویل: که ته امام پسي ولاړیې؟ راوي وايي: زما لاس یې ونيوه، راته یې وویل له خان سره یې وایه ای د فارس-ایران اوسېدونکي!

امام نووی په شرح دمسلم کې لیکي:

أَقْرَأُ بِهَا فِي نَفْسِكَ فَمَعْنَاهُ أَقْرَأَهَا سِرًّا بِحَيْثُ تُسْمِعُ نَفْسَكَ وَأَمَّا مَا حَمَلَهُ عَلَيْهِ بَعْضُ الْمَالِكِيَّةِ وَعَبَرَهُمْ أَنَّ الْمُرَادَ تَدْبِيرُ ذَلِكَ وَتَذَكُّرُهُ فَلَا يُقْبَلُ لِأَنَّ الْقِرَاءَةَ لَا تُنْطَلَقُ إِلَّا عَلَى حَرَكَةِ اللِّسَانِ بِحَيْثُ يَسْمَعُ نَفْسَهُ وَلِهَذَا اتَّفَقُوا عَلَى أَنَّ الْجُنُبَ لَوْ تَدَبَّرَ الْقُرْآنَ بِقَلْبِهِ مِنْ غَيْرِ حَرَكَةِ لِسَانِهِ لَا يَكُونُ قَارِئًا مُرْتَكِبًا لِقِرَاءَةِ الْجُنُبِ

ابن ابی شیبہ (۳۷۳/۱) وابن حزم فی المحلی (۲/۲۶۶) والحاکم فی المستدرک
(۱/۹۰۸، ۲۳۹) وصححه الذهبي

ژباړه

له یزید بن شریک څخه روایت دی، چې ده له عمر بن خطاب نه د فاتحې
خلف الامام باره کې ویوینستل هغه وویل: وایه یې: ماورته وویل که تاپسې
ولاړ یم؟ هغه وویل بیایې هم وایه ماورته وویل که ته جهړکوي هغه وویل
نوهم یې وایه

۲: عن حسان بن عطية ان ابالدرداء قال: لا تترك الفاتحة خلف الامام

جهراولم يجهر

اخرجه البيهقي في السنن الكبرى (۲/۱۷۰) وكتاب القراءة ص (۱۰۱) رقم: ۲۲۹.

ژباړه:

له حسان بن عطيه څخه روایت دی، چې ابوالدرداء فرمایلي دي: فاتحه
خلف الامام مه پرېږده که هغه په جهړقراوت کوي اوپه پټه

۳: عَنْ ثَابِتٍ , عَنْ أَنَسٍ , قَالَ: " كَانَ يَأْمُرُنَا بِالْقِرَاءَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ قَالَ: وَكُنْتُ
أَقُومُ إِلَى جَنْبِ أَنَسٍ فَيَقْرَأُ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةَ مِنَ الْمُفْصَلِ وَيُسْمِعُنَا قِرَاءَتَهُ
لَتَأْخُذَ عَنْهُ "

القراءة خلف الإمام للبيهقي (۱/۱۰۱)

كتاب القراءة خلف الامام ص (۱۰۱) رقم: ۲۳۱.

ژباړه:

ثابت له انس څخه روایت کوي، چې انس به موبړته په قراوت خلف الامام
امرکاوه، راوي وایي: زه به دانس څنگه ته ودرېدم نو هغه به فاتحه لوستله
اوبوسورته به یې ورسره دمفصلاتونه هم ملگری کاوه موبړته به یې خپل

شرح النووي على مسلم (۴/ ۱۰۳)

ژباړه:

په حدیث کې د (اقْرَأْ بِهَا فِي نَفْسِكَ) مانا دا ده، چې ځان سره یې په قلاړه
کراره وایه، چې پخپله یې اورې، اوبعض مالکیان، چې له دې څخه
تدبراختی دی، نو دا خبره نه شي قبلېدای، ځکه د قراوت اطلاق د ژبې په
خوځولو کېږي، چې خپله یې اورې، له همدې امله دوی اتفاق کړی، چې
جنب که په قران کې سوچ وکړه اوپه خوله یې ونه ویلونودا گناهگارنه دی،

ځکه ده هغه قراوت نه دی کړی، کوم چې پرده باندې حرام وه

ملاعلي قاري په المرقات (۲/۵۴۹)، کې لیکي:

اقْرَأْهَا فِي نَفْسِكَ أَيْ اقْرَأْهَا فِي نَفْسِكَ سِرًّا غَيْرَ جَهْرٍ.

له ځان سره یې په پټه وایه په زوره یې مه وایه

د قراوت خلف الامام په اړه د صحابه کرامو اثار

۱: عَنْ يَزِيدَ بْنِ شَرِيكٍ , أَنَّهُ سَأَلَ عُمَرَ عَنِ الْقِرَاءَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ فَقَالَ: «اقْرَأْ
بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ» , قُلْتُ: وَإِنْ كُنْتُ أَنْتَ؟ , قَالَ: «وَإِنْ كُنْتُ أَنَا» , قُلْتُ: وَإِنْ
جَهَرْتَ؟ , قَالَ: «وَإِنْ جَهَرْتَ» . رَوَاهُ كُتُبُهُمْ ثَقَاتٌ

سنن الدارقطني (۲/ ۹۶)

اخرجه البيهقي في كتاب القراءة ص (۱۷) وفي السنن الكبرى ((۲/۱۶۷)) و
في مختصر الخلافات (۱/۴۰۵) والدارقطني (۱/۳۱۷) قال الدارقطني رواه كلهم
ثقات وصححه معلقه ايضا رقم (۱۱۹۸) والسنعاني في مصنفه (۲/۱۳۱) واخرجه
البخاري في جزئه ص (۱۸) ثم رواه الدارقطني باسناد اخر وقال صحيح واخرجه

ص (۹۳) مختصر الخلافات (۱/۴۰۵) والدارقطني (۱/۳۲۲) رقم: ۱۲۱۶، وقال اسناده صحيح والحاكم في المستدرک (۱/۳۶۶، ۳۶۵) وصححه ووافقه الذهبي ژباره:

له على ابن ابوطالب ثخه روایت دی، چې ده به په لومړنيور کعتونو کې دفاتحې اود يوسورت په لوستلوپه امام پسي امر کاوه، اوپه وروستنيوکې به يې دفاتحې په لوستلو امر کاوه.

۱۳: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْهُدَيْلِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبِي بَنَ كَعْبٍ [ص: ۹۴] رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "أَقْرَأُ خَلْفَ الْإِمَامِ؟ قَالَ: نَعَمْ"

اخرجه البيهقي في مختصر الخلافات (۱/۴۰۶) وفي كتاب القراءة خلف الامام ص (۹۴، ۹۳) والدارقطني (۱۱۹۹)

ژباره له ابوالهذيل ثخه روایت دی، چې ده له ابي بن کعب ثخه ويوېستل: ايازه په امام پسي قرائت کوم؟ هغه وويل: هو! کوه يې بل روایت کې دي.

عن حسان بن عطية ان اباالدرداء قال: لا تترك فاتحة الكتاب خلف الامام جهرا ولم يجهر

رواه البيهقي في السنن الكبرى (۲/۱۷۰) وكتاب القراءة خلف الامام (۱۰۱)
۱۴: ابوهريرة هم دقرايت خلف الامام قائل او فاعل وه، لکه دهغه روایت مخکې ذکر شو.

۱۵: معاذ بن جبل رضى الله عنه

۱۶: عبد الله بن مغفل رضى الله عنه

۱۷: جابر بن عبد الله رضى الله عنه

۱۸: عبادة بن صامت رضى الله عنه

قرايت را اوراوه چې موربيې ترې ياد کړو.

۴: عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَقْرَأُ خَلْفَ الْإِمَامِ جَهْرًا أَوْ لَمْ يَجْهَرْ»

القراءة خلف الإمام للبيهقي (۱/۹۶)

كتاب القراءة للبيهقي (۹۶) رقم: ۲۱۰، ومثله في ابن ابي شيبة: (۱/۳۷۴) والطحاوي (۱/۲۰۶)

بل روایت کې دي کوم، چې حافظ ابن عبدالبر او پری دی (۲/۱۳۱)
تحقيق الكلام (۱/۱۰۲)
ژباره:

عطاء له ابن عباس ثخه روایت کوي، چې په امام پسي قرائت کوه که هغه په زوره قرائت کوي او که په پته.

دې باره کې نور حديثونه هم شته اود صحابه کرامواثرونه هم په کې ډېر دي لکه دبعض نومونه دادي،

۱۱: له ابن عمر ثخه روایت دی، چې هغه به امام پسي روسته قرائت کاوه.

جزء القراءة للبخاري ص (۳۵)، رقم: ۲۰، كتاب القراءة للبيهقي ص (۹۷)

۱۲: عن امير المؤمنين على ابن ابي طالب رضى الله عنه انه كان يامر ان يقرأ خلف الامام في الركعتين الاوليين بفاتحة الكتاب وسورة، وفي الاخرين بفاتحة الكتاب عَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ «كَانَ يَأْمُرُ أَنْ يُقْرَأَ خَلْفَ الْإِمَامِ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ وَفِي الْأُخْرَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ»

اخرجه البيهقي في السنن الكبرى (۲/۱۶۸) وفي القراءة خلف الامام

١٩: ابوسعيد الخدري رضى الله عنه

٢٠: عائشة ام المؤمنين رضى الله عنها

٢١: عبد الله بن مسعود رضى الله عنه

٢٢: عمران بن حصين رضى الله عنه

٢٣: عبد الله بن عمرو بن العاص رضى الله عنهما

٢٤: هشام بن عامر رضى الله عنه

٢٥: عبد الله بن عمر رضى الله عنه

ددې ټولو صحابه وو رضى الله عنهم څخه روايت دى، چې دوى په امام

پسې قرائت كاوه

د قرائت خلف الامام په اړه د تابعينو اثار

دغه شان د بې شمېره تابعينو نه نقل دي، چې دوى به امام پسې قرائت

كاوه، لكه اما بخارى فرمايي:

وقال الحسن، وسعيد بن جبیر، وميمون بن مهران، وما لا يحصى من التابعين

واهل العلم انه يقرأ خلف الامام وان جهرا، وكانت عائشة تقرأ بالقرائة خلف

الامام.

جزء القرائة ص: ٢٨، رقم: ٣٠، وكتاب القرائة خلف الامام للبيهقى ص: ٩٩،

رقم: ٢٢٢، والمجموع للنووى: ٣٦٥/٣، نو دا د بې شمېره تابعينو او نورو

علماءو مذهب دى.

اوڅوك، چې د صحابه كرامو او د تابعينو د اثارو نونو تفصيل په دې مسئله

كې غواړي؛ نو هغه لپاره دا كتابونه كتل پكار دي،

١/ جزء القرائة خلف الامام للبخارى: ٢/ كتاب القرائة للبيهقى، ٣/

خير الكلام فى وجوب الفاتحة خلف الامام للعلامة مولانا حافظ

محمد صاحب گوندلوى، ٤/ الكواكب الدرية فى وجوب الفاتحة خلف الامام

فى الجهرية للشيخ ابوطاهر زبير على زنى، ٥/ امام الكلام مع غيث الغمام للعلامة

عبدالحى لكهنوى، ٦/ تحقيق الكلام للعلامة المحدث المباركفورى، ٧/ السنن

الكبرى للبيهقى، ٨/ مختصر الخلافات

دامذكوره كتابونه مستقل په همدې موضوع باندې ليكل شوي دي

اوپه دې ټولو كتابونو كې دا ذكر دي، چې مقتدي به په جهري اوسري

دواړو لمونځونو كې سورت فاتحه لولي كه فرض وي كه نفل اما پسې وي كه

خانله.

د قرائت خلف الامام په اړه د علماءو ويناوي

١: د تابعينو قولونه؛ خومخكې ذكر شول، چې بې شمېره تابعين د قرائت

خلف الامام قائل وو او حواله هم وكړل شوه.

٢: امام بخارى لكه دوى په خپل صحيح كې باب لگولى دى: باب

وجوب القرائة فى الصلوات كلها فى الحضر والسفر وما يجهر فيها وما يخافت، دغه

شان په دې موضوع باندې يې مستقل كتاب ليكلى دى، چې دهغې نوم:

جزء القرائة خلف الامام دى

٣: امام بيهقى، ده هم په دې باره كې مستقل كتاب ليكلى دى كتاب

القرائة

٤: امام نووى په المجموع كې (٣٦٢/٢) او په شرح دمسلم كې (١٦٩/١)

٥: مولانا ذير حسين محدث دهلوى فتاوى نذيريه (٣٩٢/١)

٦: علامه ابوطيب صديق حسن خان په الروضة الندية (١٨٨/١) كې

٧: فتاوى اللجنة، چې دا د سعودي د (٧) اوو غټو علماءو و فتاوى ده

(٣٨٤/٢) كې داسې ليكلي دي

والصحيح من اقوال العلماء وجوب قراءة الفاتحة في الصلاة على المنفرد
والمأموم والامام في الصلاة الجهرية والسرية لصحة الادلة الدالة على ذلك
وخصوصها.

ژباړه:

سمه خبره د علماوودويناوونه داده، چې د فاتحې لوستل پر امام،
مقتدي او خاندله لمونځ كوكې باندي په جهري اوسري لمونځونوكې فرض
ده، ځكه كوم دلائل، چې پردي راغلي هغه صحيح او خاص دي.

۸: امام ابن حزم المحلي (۲۲۵/۲)

۹: مولانا حافظ محمد صاحب گوندلوی، په خيرالكلام في وجوب الفاتحة

خلف الامام كې

۱۰: حافظ زبير على زئي په الكواكب الدرية في وجوب القراءة خلف

الامام في الجهرية كې

۱۱: فتاوى الدين الخالص ۱۴۲/۴، ۱۲۴، كې يوه قيمتي رساله

ليكلې شوي ده: مسك الختام في القراءة خلف الامام

۱۳: الشيخ ابو الحسن مبشر احمد رباني په (آپ كے مسائل اور ان كا

حل: ۱۲۷/۱)

۱۴: علامه ابن باز په فتاوى هيئة كبار العلماء كې: ۲۰۰/۱، او فتاوى

اسلاميه: ۲۲۰/۱)

۱۵: مولانا ابو الوفاء ثناء الله امرتسرى په فتاوى ثنائيه: ۵۵۵/۱، كې

۱۶: شيخ صالح الفوزان په الملخص الفقهي كې: ۹۰/۱، كې

۱۷: ابو عبد السلام عبد الرؤوف په القول المقبول في شرح وتعليق صلاة

الرسول صلى الله عليه وسلم (۳۷۰) كې

۱۸: الشيخ عبيد الله المباركفوري په المرعاة: ۱۱۳/۳، ۱۰۳، كې

۲۰: علامه صنعاني په سبل السلام كې: ۲۲۱/۱، كې

۲۱: علامه عبدالحى لکنوی په امام الكلام مع غيث الغمام: ۲۲۷،

كې مجموعه رسائل اللکهنوی: ۲۲۷/۳، التعليق الممجدص: ۱۰۱، كې

۲۲: علامه ابوطيب محمد شمس الحق عظيم ابادي په عون

المعبود شرح سنن ابى داوود كې: ۳۲/۳، كې ليكي:

قلت القراءة خلف الامام فيما سر وفيما جهر هذا هو الحق، واليه ذهب

الشافعي واسحق والاوزاعي والليث بن سعد وابوثور، وبه قال عروة بن

الزبير وسعيد بن جبير والحسن البصري ومكحول

ژباړه:

زه وايم، چې په امام پسې په جهري اوسري لمونځونوكې قرائت حق

دى، او دا د امام شافعي، اسحق، اوزاعي، ليث، ابوثور، عروة بن زبير،

سعيد بن جبير، حسن بصري او مكحول رايه هم ده: (عون المعبود: ۳۲/۳،

للعظيم ابادي)

۲۳: الاما الجليل المحقق محمود محمد خطاب السبكي په المنهل

العذب المورود شرح سنن ابى داوود: ۲۴۵/۵، كې

۲۴: حافظ ابن حجر په فتح الباري كې: ۱۹۲/۱

۲۵: علامه ابن قدامة په المغنى كې: ۵۲۷/۱

۲۶: امام احمد بن عبد الرحمن البناء په بلوغ الامانى شرح الفتح

الربانى: ۲۰۰/۳، كې

۲۷: شاه ولي الله محدث دهلوي په حجة الله البالغة كې: ۹/۲

۲۸: شيخ ابو عمر عبد العزيز النورستاني د پيغمبر لمونځ كې: ۲۰۷

٢٩: شيخ حبيب الله سلفي به هداية الصلاة كې ٥٣

٣٠: امام زيد الدين ابو الفضل عبدالرحيم بن الحسين العراقي او د هغه زوی ابو زرعة په كتاب طرح التثريب في شرح التثريب ٢٦٩/٢، كې
٣١: شيخ ابو عبد الاحد عبدالرحيم مسلم دوست په كشف الابهام عن حقيقة قرآنة الفاتحة خلف الامام كې

٣٢: علامه شيخ ابو زكريا عبدالسلام الرستمي حفظه الله ورعاه په خپل كتاب (لمونخ په رناده احواديشوكي)

دي ټولو علما وويه دغه مذكوره كتابونو كې ليكلي دي، چې مقتدي به په امام پسي جهري اوسري دواړو لمونخونو كې سورت فاتحه لولي،

محققين احناف او فاتحه خلف الامام

محققين احناف هم په سري لمونخونو كې دفاتحي خلف الامام قائل دي لكه.

١: علامه عبدالحى لكهنوى په دې باندې مستقل كتاب ليكلى دى امام الكلام اونوموړى په جهري لمونخونو كې هم دفاتحي خلف الامام قائل دى، لكه مخكې يې ويناوې تېرې شوي

٢: امام محمدرحمه الله

٣: اما ابو حنيفة رحمه الله نه هم روايت دى، چې مقتدي په سري لمونخونو كې امام پسي قرات كولى شي وگوره عمدة الرعاية: ١٧٣/١، غيث الغمام ص: ٢١٢، ١٥٢

٤: ابو حفص كبير

٥: شيخ التسليم هروى

٦: ملاعلى قارى حنفي

٧: شاه عبدالعزيز صاحب امام الكلام لمولانا عبدالحى تفصيلا

٨: شيخ گوهر رحمن تفهيم المسائل: ٢٩٣/٤

٩: شاه اسمعيل شهيد صاحب تنوير العينين ص: ٥٤

١٠: شاه ولي الله صاحب حجة الله البالغة: ٩/٢

١١: علامه ابن ابى العزالحنفى، التنبيه على مشكلات الهداية

٥٩٦/٢

١٢: علامه عينى حنفي كما قال العلامة عبدالحى لكهنوى فى غيث

الغمام ص: ١٥٢

١٣: شاه عبدالرحيم د شاه ولي الله والد صاحب: غيث الغمام

١٤: ملا جيون حنفي تفسيرات احمدية ٢٢٧

د مقابل لوري دلائل او دهغي تجزيه

كوم خلق، چې امام پسي دسورت فاتحي دلوستلو قائل نه دي، نوصحيح او حقه خبره داده، چې د دوى لپاره هيڅ داسې دليل نشته، چې هغه د سورت فاتحي په نه لوستلو دلالت وكړي او كوم ته، چې دوى دلائل وايي؛ نوهغه ټول عمومات دي، چې څه: خو پكې صحيح نه دي او كوم، چې صحيح دي؛ نوهغه صريح نه دي او هيڅ داسې صحيح، صريح دليل له دوى سره نشته، چې هغه د سورت فاتحي په نه لوستلو دليل شي، اول دليل: يې دادى،

قران كريم كې دي، و اذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون كله، چې قران لوستل كېږي نو غوږ ورته كېږدى او چپ شى، دې لپاره، چې رحم درباندي وكړى شي

٢: په حديث كې دي مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ فَقِرَاءَةُ الْإِمَامِ لَهُ قِرَاءَةٌ.

سنن الدارقطني - تدقيق مكتب التحقيق - (١٠٧/٢)

د چا چې امام وي نو د امام قرائت ده لره قرائت دي
۳: په بل حديث کې دي.

«وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا»

سنن أبي داود - محقق وبتعليق الألباني - (۱ / ۱۳۵)

کله چې امام قرائت کوي نو تاسې چپ شئ.

۴: فَأَنْتَهَى النَّاسَ عَنِ الْقِرَاءَةِ

القراءة خلف الإمام للبخاري - مشکوٰۃ - (۱ / ۵۷)

خلک له قرائت څخه بند شول

او دغه شان نور حدیثونه ذکر کوي؛ نو دا ټول ګوماني دلائل یو هم په

منع د قرائت خلف الامام باندې دليل نشي جوړېدای، بلکې څوک، چې دا
په دليل کې ذکر کوي د هغوی استدلال ناسم دی، لکه دې باره کې ډېرو
علماوو دا خبره کړې ده.

مور يواځې د علامه عبدالحي لکهنوي حنفی ويناد ګواه ازخانه، په بناء
باندې ذکر کوم، علامه عبدالحي صاحب په التعليق الممجد على مؤطا
محمد ص: ۱۰۱، کې داسې ليکي:

لم يرد في حديث مرفوع صحيح: النهي عن قراءة الفاتحة خلف الامام. وكل
ما ذكروا فيه: امالا اصل له واما لا يصح

ژباړه:

په هيڅ يو صحيح مرفوع حديث کې په امام پسې د فاتحې له لوستلو منع

نه ده راغلي او کوم، چې دوی پيش کوي نو يا؛ څو بالکل شته نه او يا
صحيح نه دي

لنډيز:

په صحيح او صريح حدیثونو سره سورت فاتحه له قرات نه مستثنی ده
او په جهري لمونځونو کې امام پسې د سورت فاتحې نه علاوه بل سورت
لوستل منع دي او په امام پسې د سورت په لوستلو باندې امر راغلی دی
لکه د عبادة بن صامت په حديث کې دي، چې رسول الله صلى الله عليه
وسلم وفرمايل:

۱: فلا تقرأوا بشيء من القرآن اذا جهرت الابام القرآن.

ژباړه:

کله، چې زه په جهري قرائت کوم نو تاسې له سورت فاتحې پرته نور قرائت

مه کوئ

۲: فلا تفعلوا الابام القرآن، فانه لاصلاة لمن لم يقربها.

ژباړه:

صرف فاتحه لولي، ځکه دهغه چا لمونځ نه کېږي، چې دا ونه لولي

بل روايت کې دي

۳: لاصلاة لمن لم يقرب فاتحة الكتاب خلف الامام.

ژباړه:

د هغه چا لمونځ نه کېږي، چې امام پسې سورت فاتحه ونه لولي

۴: د ابوهريرة رضى الله عنه ويناده اقربها في نفسك

ژباړه:

له ځان سره يې وايه

۵: د عمر فاروق رضى الله عنه ارشاد دی

و ان جهرت (اگر که زه په جهري سره قرائت کوم خو ته ما پسې سورت

فاتحه وايه، چې ددې ټولو حدیثونو حوالی سره د تفصیل نه مخکې

نوڅوک، چې په دې حدیثونو عمل نه کوي او د دې پر خلاف د قرائت خلف الامام د منع لپاره دلیلونه وايي او استدلال ترې کوي؛ نو د هغوی خبره خطا ده لکه مخکې ذکرشو، چې په کومو حدیثونو کې، چې د قرائت نه منع راغلي ده هغه عام دي او په هغې کې د نفس قرائت څخه منع راغلي ده او د قرائت الفاتحه خلف الامام حدیثونه خاص دي او په سورت فاتحه ويلو باندې روستود امام نه امر راغلی دی، او دا د اصولو عامه قاعده ده، چې العام يقضى على العام خاص دليل عام دليل ختموي.

ياني کله، چې په مسئله کې خاص دليل راشي؛ نو بيا په عام دليل باندې استدلال کول غلط وي؛ نو له قرائت نه د منع و الاحدیثونو کې لفظ د قرائت راغلی دی، او دا عام لفظ دی، فاتحې او سورت د وارو ته شامل دی، لیکن رسول الله صلی الله علیه وسلم د اختصاص و فرمایلو، چې سورت فاتحه امام پسي لولئ او د دې نه پرته بل سورت، چې کله امام په جهر قرائت کوي مه لولئ

او دې مسئله کې صحیح او صریح حدیثونه او د صحابه کرامو ویناوې راغلي دي، چې د مقتدي لپاره قرائت الفاتحه خلف الامام ضروري ده، لکه ځينې له هغې نه مخکې ذکر شول؛ نو اوس هم، چې څوک د دې په مقابله کې په عموماتو او متشابهاتو باندې دليل نيسي او د سورت فاتحه قرائت په امام پسي منع کوي؛ نو يقينا، چې د دې خلکو دليل نيول ناسم او کمزوري دي

ځيني حنفیان صاحبان په دې مسئله کې د درواغو څخه کار اخلي او د دې په ذریعه سبب سره امام پسي د سورت فاتحې لوستلو څخه د خلکو د منع کولو کوښښ کوي، لکه

۱. حنفی مقلد ليکي:

دېرو صحابه کرامو به په امام پسي سورت فاتحه نه لوستله

۲. بيا په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې دروغ ترې اوليکي:

رسول الله امر کړی، چې مقتدي دې په امام پسي فاتحه پرېږدي

۳. بيا ليکي دا دېرو صحابه کرامو نه نقل دي او دېرو تابعينو وينا

ده، چې امام پسي به فاتحه نه لولي

۴. بيا ليکي د غير مقلدينو په اند د دغه صحابه کرامو لمونځ ونشو

تراخړه.

دمذکور حنفی د درواغو ځواب

۱. د ټولو نه اول؛ خو د (الفقه على المذاهب الاربعة: ۱/۲۳۰) په مصنف

باندې دروغ افتراء او غلط بياني وکړه، ځکه په دې کې د (فاتحې) لفظ

نشته دا خالص دروغ دي، لکه (الفقه على المذاهب الاربعة: ۱/۲۳۰) کې دي

وقد نقل منع الماموم من القراءة عن ثمانين نفران كبار الصحابة الخ

د قرائت نه د مقتدي منع کول له اتيا (۸۰)، غټو غټو صحابه وونه نقل

شوي دي؛ نو دلته منع د قرائت راغلي ده او د فاتحې نه ده راغلي.

او موږ مخکې وويل، چې د قرائت نه د منع په حدیثونو کې د (قرائت) لفظ نه

مراد د سورت فاتحې نه پرته په جهري لمونځونو کې بل سورت لوستل مراد

دي، له فاتحې څخه منع نه ده راغلي، بلکې له صحابه کرامو څخه؛ په

صحیح او صریح حدیثونو کې نقل دي، چې هغوی به فاتحه لوستله او په دې

باندې يې حکم کاوه، چې د دې تفصيل مخکې تیرشو، اوس د دغه صحابه

کرامو نومونه صرف یادوم او تفصيل يې مخکې تیرشوی دی

۱. عمر فاروق رضی الله عنه

۲. علی بن ابی طالب رضی الله عنه
۳. عبد الله بن مغفل رضی الله عنه
۴. جابر بن عبد الله رضی الله عنه
۵. عبادة بن صامت رضی الله عنه
۶. معاذ بن جبل رضی الله عنه
۷. ابی بن کعب رضی الله عنه
۸. ابو سعید الخدری رضی الله عنه
۹. عائشة ام المؤمنین رضی الله عنها
۱۰. عبد الله بن مسعود رضی الله عنه
۱۱. عمران بن حصین رضی الله عنه
۱۲. عبد الله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه
۱۳. هشام بن عامر رضی الله عنه
۱۴. عبد الله بن عمر رضی الله عنه
۱۵. ابو درداء رضی الله عنه
۱۶. عبد الله بن عباس رضی الله عنه
۱۷. انس رضی الله عنه

له دې ټولو صحابه ووخځه په صحيح او صريح الفاظو کې دانقل دي، چې دوى به سورت فاتحه لوستله يابه يې په سورت فاتحه لوستلر باندې امر کاوه ددې نه علاوه نورو صحابه کرام هم شته، چې هغه په (جزء القراءة للامام البخارى كتاب القراءة للبيهقي) کې تفصيلا ذکر دى؛ نو اوس، چې څوک ددې صحابه وويه دغو صريحو او خاصو او محکمو ويناوو باندې عمل نه کوي او ددې په مقابل کې په عموماتو او متشابها تو باندې عمل کوي او د قرائت خلف الامام نه خپله منع کېږي يا نور خلق منع کوي نو ايا دا د علم

او د عقل تقاضا ده؟ ايا دا په زيع (کوږ والي) کې داخل نه ده.

او که بالفرض ديوصحابي اثر دې باره کې راشي، چې فاتحه دمقتدي لپاره ويل نشته نو بيا بېرته خپل اصل او عامه اتفاقى قاعده باندې به عمل کولای شي، چې قول الصحابي حجة اذالم ينفه شئى اخر من السنة؛ د صحابي وينا دليل وي، چې کله يې بل مرفوع حديث نفى نه کړي، امام الکلام (۲۳۵) احياء السنن لاشرف على تهانوى (۳۹) مرقاة شرح مشکوة (۲/۲۳۴) اعلاء السنن (۱/۵۰۹، ۱۳۴، ۱۱۶) حکم الذکر بالجهر سرفرازخان صفدر (۱۰۵) ردالمختار (۱/۵۵۰)

دې ټولو کتابونو کې دي، چې کله مثلاً ديوصحابي قول درسول الله صلى الله عليه وسلم دويناسره خلاف راشي؛ نو د صحابي قول حجت نه وي، درسول الله صلى الله عليه وسلم د حديث په مقابل کې به دده قول نه اخستل کېږي تاسې ته ښه معلومه شوه، چې دلته خلاف راځي او که نه؟ ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: دمقتدي لپاره دفاتحې نه پرته لمونځ نه کېږي، بل حديث کې دي، چې امام پسې فاتحه وايه دفاتحې نه پرته قرائت مه کوه، اوس مثلاً ديوصحابي نه په صحيح صريح سند سره نقل شو، چې فاتحه مه وايه؛ نو دايمان او دمخکنى قاعدې تقاضاځه ده؟

بل دا، چې څه صحيح شو، چې ددې صحابي نه نقل شو، چې فاتحه مه وايئ، او دنورويې شمېره صحابه کرامونه نقل دي، چې فاتحه وايئ؛ نو، چې کله د ددو صحابه يادوه علماوو يادوه عوامو اختلاف راشي؛ نو الله تعالى مورته قران کې په څه خبره امر کوي؟

«فَإِنْ تَنَزَّعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ

الْآخِرِ [النساء: ۵۹]

ژباړه:

چې کله مو په يوشي کې جنگ راشي نو الله اورسول ته يې واپس کړي که پرالله واورت ايمان لرئ؛ نورسول الله صلى الله عليه وسلم خوفرايې، چې پرته دفاتحې نه لمونځ نه کېږي؛ نوپه همدې خبره به عمل وي.

۲: د دغه حنفی مقلد دويمه خبره داوه، چې:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي، چې مقتدي به په امام پسې فاتحه نه وايي،

خواب:

مقلد صاحب! دا حديث چېرته دی اوسند يې څنگه دی؟ دا په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندې درواغ تړل دي.

هو! دا شته، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي، چې دهغه کس لمونځ نه کېږي، چې امام پسې وروستو فاتحه ونه وايي (لکه مخکې ذکر شول).

دغه شان رسول الله دا هم فرمايلي دي، چې ما پسې وروسته قرائت مه کوئ، البته سورت فاتحه لولئ، ځکه د سورت فاتحې نه پرته لمونځ نه کېږي؛ نو د دغه حنفی مقلد څخه سوال دا دی، چې څنگه رسول الله د فاتحې نه منع کوي او بل مقام کې په همدغه فاتحې لوستلو باندې حکم کوي؟

حقيقت دادی، چې داسې صحيح اوصريح حديث نشته دی، چې په هغې کې امام پسې دفاتحې ويلونه منع راغلي وي، لکه مخکې دعلامه عبدالحی صاحب نه همدا خبره نقل کړې شوه. نومحکم پرېښودل اومتشابهاتو پسې ورپسې کېدل داهل زيغ کاروي.

۳: د دغه مقلد دريمه خبره داوه چې ډېر صحابه کرامو او تابعينو امام

پسې فاتحه پرېښي وه.

خواب:

د صحابه کرامو متعلق خومخکې ذکر شو، چې دهیخ يوصحابي نه داروايت نشته دی، چې هغه بعينه سورت فاتحه پرېښي وي او د تابعينو په باره کې داويل، چې ډېر و تابعينو په فاتحه خلف الامام نه ويله داهم ښکاره درواغ دي، ځکه امام بخاری په خپل کتاب جزء القرائة کې داسې ليکي:

وقال الحسن وسعيد بن جبير وميمون بن مهران ومالا يحصى من التابعين واهل العلم انه يقرأ خلف الامام وان جهرو كانت عائشة تامل بالقراءة خلف الامام.

ژباړه:

حسن بصری اوسعيد بن جبير وميمون بن مهران اوداسې گڼ شمير تابعين او علماء و ويلي دي، چې امام پسې به فاتحه لولي ولوکه امام په زوره قرائت کوي او عائشې به په قرائت خلف الامام امر فرمايلو.

جزء القرائة ص (۲۸)، رقم ۳۰، کتاب القرائة خلف الامام للبيهقي (۹۹) رقم ۲۲۲، والمجموع للنووي ۳/۳۲۵.

هو! د گڼو تابعينو نه به دا قول نقل وي، چې قرات مه کوئ، ليکن موږ بار بار وويل، چې فاتحه د قرائت نه مستثنی، او خاصه شوې ده، په نص در رسول الله صلى الله عليه وسلم سره.

۴: د حنفی مقلد د څلورمې خبرې خواب دا دی، چې دا خالص درواغ او افتراء ده، چې ځينې نا اهله احناف يې په غير مقلدينو پسې کوي، بلکې دې باره کې زموږ فتوی واوره:

د فاتحې پرېښودونکي يا د ټولو سنتو پرېښودونکي څلور ډوله دي.

هغه علماء چې اجتهاد یې کړی دی یا نې مجتهدین دي، ائمه دي خپل کونښن یې وکړه او ذهن یې دې ته ورسېده چې د فاتحې لوستل نشته یا نې په دې امت کې د ځینو علماوو ذهن دې ته رسېدلی دی؛ نو د هغوی لمونځ کېږي او الله ﷻ به ورته اجر هم ورکوي او د هغوی په اړه به موږ داسې وایو، چې مجتهد محظی فی هذه المسئلة عالم دی، اجتهاد یې کړی دی او په خپل اجتهاد تېروتي دي. الله به ورته یو اجر ورکوي او لمونځ یې هم شوی دی او د دوی په اړه به موږ نه وایو، چې لمونځ یې فاسد دی، ځکه د اسلام اصول داسې دي، نبی ﷺ فرمایي، که مجتهد په خپل اجتهاد کې خطا شي؛ نو الله ﷻ ورته یو اجر ورکوي.

دویم

هغه ناپوه کس، چې له هیڅ نه خبر نه دی او ملایانو ورته ویلي، چې د ((وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) نه به اخوا ته نور لمونځ نه وایي او هغه یې د نا خبر تیا له امله نه وایي، له دې مسئلې څخه بالکل خبر نه دی او چا نه دی خبر کړی، تنبیه یې نه ده ورکړې؛ نو دا د هغه جاهل کس لپاره عذر دی او د دې عذر له امله هغه هم معاف دی څه به ورته نه وایي، چې ستا لمونځ نه دی شوی؛ خو دا هله، چې دا مسئله ورته نه وي رسېدلې؛ نو جاهل دی معاف دی، لکه موږ ټول تر اوسه نه پوهېدو د ناپوهۍ له امله مو خلک هم منع کړي دي، چې په امام پسرې د ((لَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) نه اخوا لمونځ مه وایي؛ نو د جهالت له امله، چې چا تر اوسه پورې په امام پسرې تر ((لَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) پورې لمونځ لوستلی وي؛ نو هغه معاف دی او اوس که څوک ناپوه وي هغه هم معاف دی.

درېیم

هغه کس، چې تر ((وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) پورې لمونځ وایي او دا مسئله ورورسېده، چې په امام پسرې فاتحه لوستل پکار دي، پر دې اړه حدیث راغلي دي او هغه بیا هم بې باکي وکړه او هماغه خپله طریقه یې راتینګه کړې وه، چې پلار او نیکه څه ور ښوولي وه او پر دې مسئله پروانه کوي، داسې هم نه وایي، چې دا حدیث نه منم؛ خو بې پروا دی؛ نو داسې انسان په لویه خطر کې ټنګېل دی او داسې نه وایو، چې دا لمونځ یې فاسد شه؛ خو په غټ خطر کې پروت دی، ځکه چې په نبوي سنت یې له سره غوږ ونه ګراوه دا خو د بل چا کار دی، چې سړي ته دې دیني خبرې بیان شي او داپرې له سره غوږ نه ګروي. دا ډېره د سخت زړتوب او د زړه د مړ کېدو خبره ده، دا د بل چا کار دی؛ نو دا سړي فاسق دی او ددې وېره شته، چې الله ﷻ یې دغه لمونځ قبول نه کړي.

څلورم

هغه کس، چې ښه صحیح حدیث ورورسېدل او ښه پرې پوه شه، ترمذی، بخاری ابوداود ټول یې وکتل؛ نو دا لایه ضد کې راغی، چې زموږ د امام صاحب مذهب دا دی او فاتحه دې نه وایم او مناظره پرې کوم او ددې مقابلې کوم؛ نو ددې سړي د لمانځه غم مه کوه د ده د ایمان غم وکړی، چې دا کافر شوی دی که نه قرآن داسې وایي

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ

ژباړه:

ستا په رب مې دې قسم وي که دا خلک تر هغې مؤمنان وي چې ستا پرېکړه (فیصله) ونه مني

دا وایي ښه حدیث شته؛ خو زه دا نشم منلای، ځکه چې

مارقول ابو حنیفہ کافی است مارقال قال بخاریست.

زما لپاره دامام ابو حنیفہ قول بس دی او «قال قال» مې پکارنه دي دا کافر دی مسلمان نه دی او داسې مقلد کافر وي ټول مقلدین کافرنه دي. په دوی کې معذوره شته، ښه او دینداره خلک هم پکې شته: خو هغه څوک چې له نبوي سنتو سره ضد کوي د هغه دایمان غم وکړه او ورته ووايه، چې په الله ایمان راوړه، ځکه داسې کس له دین څخه وتلی دی او قاعده د دین په هره مسئله کې کارېږي، یانې یو څوک به یا د اجتهاد له امله تېروتنی وي؛ نو دا گنهگار نه دی، یابه دناپوهی له امله وي؛ نو داهم نه گنهگارېږي او که دې باکی له امله یې پرېږدي؛ نو دا کس فاسق دی او که دضدله امله یې پرېږدي؛ نو دا کافر دی.

نولسمه مسئله به فاتحه لوستلو کې سنت طریقه

په لمانځه کې دفاتحه سورة د لوستو سنت طریقه داده، چې پر هر آیت باندې وقف وشي، لکه الحمد لله رب العلمین (وقف وکړه)، الرحمن الرحیم (وقف وکړه)، ملک يوم الدين (وقف وکړه)، که څه هم په پرلپسې ډول یانې پر یوه ساه باندې د فاتحه لوستل روا دي؛ خو د سنت مطابق نه دي، د نبی ﷺ طریقه دا وه، چې پر هر آیت باندې به یې وقف کاوه او د قراءت په باب دهغه طریقه دا وه، چې مد به یې راښکته (کان یمد) په قرائت کې به هغه مدونه کول او په احادیثو کې د مد اصطلاح دې ته وایي، چې د (واو، الف، یا، حروف علت، چې کله راشي دې لره زور ورکړې یانې لږ اوږدوالی ورکړې، لکه الحمد لله رب العلمین او ژر ژر به یې نه لولي، ځکه ژر ژر لوستل یې ناسم دي

هر ایت باندې وقف کول، او قرائت کې مذکول، او د خپل وس مطابق بې تکلفه اواز خوږول.

«زَيْنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ، فَإِنَّ الصَّوْتِ الْحَسَنَ يَزِيدُ الْقُرْآنَ حُسْنًا»

المستدرک على الصحيحين للحاكم (۱ / ۷۶۸)

ژباړه:

قرآن پر خپلو غږونو ښکلی کړی، ځکه خوږ غږ لاسې دقران ښکلا

زیاتوي

یاني سست قران به نه وایې دادسست طریقه ده چې لنډه او زرقرائت وایي قرائت هله خوند کوي چې زړه ژوندي وي دزړه دژوند ښه داده چې قران په شوق سره وایي به مزه باندې وایي خوند ترې اخلي اوزړه چې کله مروي نوبیاخانه پوري کوي صرف یې دبرامان به تاسېگوري چې لمونځ کوي رکعت پوره کوي فقط چې یوڅه قرائت ووايي اورکعت پوره شي داغم ورسره نه وي چې له لمانځه څخه خوند اخستل پکار دي الله رضا کول پدې پکار دي دهغه پرې ادب پکار دی موږ به بل چار ددخپل خان لپاره کووچېموږ لره توجه پکار ده زړه کې ژوند پیدا کول ضروري دي زړه ژوندي کړه داسې قران وایه چې دلالت کوي ستاد زړه په ژوند باندې بې تکلفه شوق سره وایه ولوکه کله دې زړه هم نه کیده الله درلره شوق پیدا کوي قران په شوق او جذبې سره لوستل پکار دي

براء بن عازب وایي

سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ: «وَالَّذِينَ وَالرَّزِيَّةُونَ فِي الْعِشَاءِ، وَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ أَوْ قِرَاءَةً»

صحيح البخاري (۱ / ۱۵۳)

ژباړه

«ما له نبي څخه واورېدل د ماخوستن په لمانځه کې يې (والتين. والزيتون) سورة لوسته، ما له نبي پرته د بل چا دومره خوږ غږ نه و اورېدلی»

شلمه مسئله. په خفيه لمونځونو کې د مقتدي لپاره د فاتحي نه

علاوه د نورقرات کولو حکم

د مقتدي لپاره امام پسي په جهري لمونځونو کې له فاتحي نه پرته بل سورت ويل نه دي جائز، بلکې مقتدي به په جهري لمونځ کې امام پسي صرف سورت فاتحه وايي او کله، چې امام په قلاړه قرأت کوي يابه جهرسره قرأت کوي، ليکن مقتدي دامام نه لري وي اودامام اواز نه اوري؛ نوپه دې دواړو صورتونو کې دمقتدي لپاره دسورت فاتحي نه پرته بل يوسورت ويل غوره دي.

پر دې خبره دليل دادی

١: عن علي ابن ابى طالب انه كان يامر ويحج ان يقرأ خلف الامام في الظهر والعصر بفاتحة الكتاب وسورة وفي الاخرين بفاتحة الكتاب.

اخرجه الدارقطني: ٣٢٣/١، وقال اسناده صحيح واخرجه البخاري ونحوه في كتاب القراءة للبيهقي ص: ٩٣، رقم: ١٩٦، ١٩٥،

ژباړه:

له علي بن ابى طالب څخه روايت دى، چې ده به د ماسپنين او ماژديگرکي په لومړنور کعتونو کې امام پسي فاتحه او يوسورت لوستل خوښول او امر به يې هم پرې کاوه اوپه وروستونو کې صرف سورت فاتحه همداراز له په يوبل روايت کې ترې نقل دي. چې فرمايلي يې دي

اذالم يجهر الامام في الصلاة فاقرا بام الكتاب وسورة في الاولين من الظهر والعصر، وفي الاخرين من الظهر والعصر وفي الاخرة من المغرب وفي الاخرين من العشاء

(اخرجه الدارقطني: ٣٢٢/١، وهذا اسناد صحيح)

ژباړه:

کله، چې امام په جهر قرأته نه کوي؛ نو ته د ماسپنين او ماژديگر په لومړنيو دوه رکعتونو کې فاتحه او يوسورت وايه، همدغه شان په روستني رکعت د ماينام او په روستنيو دوه رکعتونو د ماسخوتن کې «سورت فاتحه او يوبل سورت وايه»

٢: عن جابر بن عبدالله (رضي الله عنه) قال: كنا نقرأ في الظهر والعصر خلف الامام في الركعتين الاوليين بفاتحة الكتاب وسورة وفي الاخرين بفاتحة الكتاب رواه ابن ماجه: ١٤٠١، رقم: ٨٤٣، كما في الارواء: ٢٨٨/٢، رقم: ٥٠٦، وصفة الصلاة للالباني ص (١٠٠) وصححه الشيخ في صحيح ابن ماجه والارواء

ژباړه:

له جابر څخه روايت دى، چې موربه په ماسپنين او ماژديگر په لومړنيو رکعتونو کې فاتحه او يوسورت لوسته اوپه وروستنيو کې به مو فاتحه لوستله

٣: عن عمر بن ابي سحيم قال: كان عبدالله بن مغفل المزني صاحب رسول الله صلى الله عليه وسلم يعلمنا ان نقرأ خلف الامام في الظهر والعصر في الركعتين الاوليين بفاتحة الكتاب وسورة وفي الاخرين بفاتحة الكتاب

اخرجه البيهقي في كتاب القراءة خلف الامام ص: ١٠٢، رقم: ٢٣٥، والبخاري

في جزء القراءة ص: ۳۵، رقم: ۶۱.

ژباړه:

له عمر بن ابی سحیم څخه روایت دی، چې عبداللہ بن مغفل د نبی علیه السلام ملګري، به موږ ته را ښودل، چې په ماسپښین او مازدیګر کې په امام پسرې په لومړنیو رکعتونو کې سورت فاتحه او یو سورت ووايو او په وروستنیو کې صرف سورت فاتحه ولولو.

۴: عن ثابت عن انس قال: كان يامرنا بالقراءة خلف الامام قال: وكنت اقوم الي جنب انس فيقرأ بفاتحة الكتاب وسورة من المفصل ويسمعنا قرائته لنا خذ عنه (كتاب القراءة) ص (۱۰۱) رقم: ۲۳۱،

ژباړه:

ثابت له انس څخه روایت کوي، چې موږ ته به يې په فاتحه خلف الامام باندې امر کاوه، ثابت وايي: زه به د انس خوا ته ودرېدم نو هغه به فاتحه او یو سورت د مفصلاتو نه لوسته او موږ ته به يې را اورولو، چې موږ يې ترې یاد کړو،

۵: عن عبادة بن صامت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لاصلاة لمن لم يقرأ بام القرآن وفي رواية فصاعدا - رواه مسلم: ۱۶۹/۱،

و في رواية فما زاد كما رواه البيهقي: ۵۹/۲، صفة صلاة النبي للالباني ص: ۷۳،

ژباړه:

له عبادة بن صامت څخه روایت دی، چې نبی علیه السلام فرمایلي دي: د هغه چا لمونځ نه کېږي، چې سورت فاتحه اوله دې نه زیات ونه وايي

فصاعدا لفظ ته ځیني علماء شاذ وايي، چې دامتکلم فيه دی خوراج داده، چې داصحیح روایت دی: خوفصاعدا لته صرف دجواز لپاره دی، لکه ددې تفصیل په المرعات دمبارکفوري، درس ترمذی اوداسې نورو کې کتلای شی:

ددې ذکر شویوروايتونونه؛ څویوه دامسئله معلومه شوه. چې مقتدي لپاره په امام پسرې دسورت فاتحې لوستلوسره سره یوبل سورت ویل مستحب دي بله مسئله ترې نه داهم ثابت شوه، چې سورت فاتحه لوستل منسوخ نه دې لکه څنگه، چې ځیني خلکو یولنډه شان ځواب زده کړی دی، چې کله د ده له مذهب یارایې خلاف یوحديث راشي نوسمدست وايي دامنسوخ دی نودلته څه ناسخ نشته، بل دا چې عمر بن ابی سحیم دغه شان ثابت وغیره تابعین دي او دوی ته عبداللہ بن مغفل دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم له وفات څخه وروسته وښودله ثابت له انس نه فاتحه خلف الامام سره دسورت نه اورېدلې ده،

د لاپر تفصیل لپاره فتاوی الدين الخالص ۱۸۲۸۴، وگوره هذا و بالله تعالی التوفیق

یوویشتمه مسئله تر ((وَلَا الضَّالِّينَ)) وروسته امین ویل او د هغې

اړوند مسئلې

تر ((وَلَا الضَّالِّينَ)) وروسته امین ویل پکار دي او په امین ویلو کې قاعده داده که پټ لمونځ وه په پټه به یې وايي، که جهري لمونځ و؛ نو جهري به کوي، ځکه امین د فاتحې تابع دی، که فاتحه په جهري وه دابه هم په جهري وي او که فاتحه په پټه وه دابه هم په پټه وي او دا هسې کمزورې مسئلې دي، چې ځیني خلک وايي امین دعا ده او دعا په پټه ویل پکار دي دا؛

خوقیاس دی دالله نبی ته رجوع وکړه، چې هغه څنگه کړي دي، هغه امین په جهر کړی دی، بل دا، چې دا فاتحه گڼي دعانه ده؟ دې ته سورة الدعایانې (د دعا سورة) وايي؛ نو بیا هغه څنگه په جهر وايي. دا چې هغه په جهر وايي؛ نو دې یوتکي څه گناه کړې ده، چې دا پټه وايي او د جهر خلاف یې کوي؛ دا ډېره کمزوري خبره ده چې ځینې خلک یې کوي او کېدای شي، چې هغوی ته دا حدیث نه وي رسېدلی، چې له دې امله هغوی د الله ﷻ په وړاندې معذوري ان شاء الله، خو که څوک سره له علمه د دې سنت خلاف کوي؛ نو هغه به معذور نه وي، ځکه موږ ته دامسئله رارسېدلې ده.

که څه هم ځیني کسان د ښکاره (په جهر) د امین ویلو ډېر مخالفت کوي او په پټه باندې دامین ویلو په باره کې څه فتوی هم راوړي، چې ځیني دلیلونه یې دادي،

۱: ادعوا ربکم تضرعاً وخفياً

۲: واذکر ربک فی نفسک تضرعاً وخفياً ودون الجهر من القول

۳: قال قد اجیبت دعوتکم اوقال عطا امین دعاء (بخاری: ۱۰۷۱)

۴: عن علقمة بن وائل عن ابيه ان النبي صلى الله عليه وسلم قرا غير المغضوب عليهم ولا الضالين فقال امين وخفض بهاصوته رواه الترمذي: ۵۸۱، والبيهقي: ۵۷۱۲.

۵: عن ابي وائل قال: كان عمرو علي لا يجهران بيسم الله الرحمن الرحيم ولا بالتعوذ ولا بالتأمين رواه الطحاوي: ۱۵۰۱، وابن جرير

۶: رويناعن عبدالرحمن بن ابي ليلى ان عمر بن الخطاب قال: يخفي الامام اربعاً: التعوذ، وبسم الله الرحمن الرحيم، وامين، وربنا لك الحمد. المحلي لابن

حزم

۷: عن علقمة والاسود عن ابن مسعود قال: يخفي الامام ثلاثاً: بسم الله الرحمن الرحيم، وامين، المحلي لابن حزم: ۲۰۶.

۸: عن الحسن ان سمرة بن جندب وعمران بن حصين تذاكرا فحدث سمرة بن جندب انه حفظ عن رسول الله صلى الله عليه وسلم سكتين سكتة اذا كبر وسكتة اذا فرغ من قراءة غير المغضوب عليهم ولا الضالين فحفظ سمرة وانكر عليه عمران بن حصين، فكتبا في ذلك المأبى بن كعب وكان في كتابه اليهما وفي رده عليهما ان سمرة قد حفظ راوه ابوداود: ۱۲۰۱، والترمذي: ۵۹۱۱.

خواب

د امین په اړه؛ خو علماوو مستقل کتابونه لیکلي دي، چې دهغې کتل پکار دي؛ خو زه دلته د پورتنیو هغو دلیلونولنډه تجزیه ذکر کوم، چې د پټه امین ویلو په لړ کې ذکر شوي دي

اجملا په دې خبره ځان پوهه کړئ، چې په هیڅ صحیح حدیث کې دانشته، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم امین په پټه ویلی وي اونه یې دا ویلي دي، چې امین په پټه باندې وایئ اونه له یوصحابي نه په صحیح سند سره د اثبات دي، چې هغه امین په پټه باندې ویلی وي لکه علامه عبدالرحمن مبارکفوري په تحفة الاحوذی (۲۰۹۱۱)، کې لیکي

ولم یثبت عن احد من الصحابة الاسرار بالتأمين بالسند الصحيح، ولم یثبت عن احد الانكار علی من جهر بالتأمين

ژباړه:

له هیڅ یوصحابي څخه په صحیح سند سره په پټه امین نه دی نقل اونه

دوائل بن حجر دامین بالجهردی روایت ته گڼو محدثینو صحیح ویلی دی، لکه دهغوی نومونه دادی:

[۱] امام بخاری، [۲] امام ابوزرعة رازی دې دواړو ویلي دي، چې دامین په زوره ویلودا حدیث دشعبه له حدیث نه کوم، چې دامین پتو ویلویباره کې راغلی دی ډېر صحیح دی (ترمذی ۸۵۱۱)، [۳] امام ترمذی وايي: دا حدیث حسن دی (ترمذی: ۵۷۱۱)، [۴] حافظ ابن حجر فرمایي: ددې حدیث سند صحیح دی (التلخیص الحبیر ۲۳۲۱)، [۵] محدث العصر علامه البانی دې حدیث ته صحیح ویلی دی، صحیح الترمذی، صحیح ابی داوود، مشکوة المصابیح، صحیح ابن ماجه، سلسله الاحادیث الصحیحة رقم: ۴۶۵، صفة صلاة النبي صلى الله عليه وسلم، للالبانی، ص ۱۰۱.

[۶] علامه عبيدالله رحمانی فرمایي: دا حدیث صحیح دی، مرعاة المفاتيح: ۱۱۹۱۳، [۷] شیخ عبدالحق محدث دهلوی کما فی تحفة الاحوذی: ۲۰۹۱۱، [۸] علامه عبدالحی لکهنوی التعلیق الممجد ص: ۱۰۱، [۹] علامه مبارکفوری تحفة الاحوذی: ۲۰۹۱۱، اباکار المنن ص: ۱۷۹، [۱۰] فتاوی الدین الخالص: ۱۵۲۱۴، [۱۱] شیخ شعيب الارناووط: د صحیح ابن حبان په تحقیق ۱۰۹۱۵، کې لیکي اسناده قوی دغه شان ددې نه علاوه نورو بې شمېره محدثینو دې حدیث د وائل بن حجر ته صحیح ویلي دي.

۲: دویم دلیل

عن ابی هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا امن الامام فامنوا، فانه من وافق تامينه تامين الملائكة غفرله ماتقدم من ذنبه

ترې په ښکاره ویلویدویل نقل دي،

موراول هغه دلیلونه ذکرکوو، چې امین بالجهرلپاره دلیل وي، او وروسته به دهغه دلیلونو حال اودرجه بیان کړو، چې دامین بالاخفاء لپاره دلیل وي

په جهر د امین ویلو دلیلونه

اول دلیل

عن سلمة بن كهيل عن حجر بن عنبس عن وائل -رضى الله عنه- قال: كان رسول الله اذا قلا ولا الضالين قال: امين ورفع بها صوته وفي لفظ: ومد بها صوته وفي رواية فجهر بآمين وفي رواية فسمعناها.

رواه الترمذی: ۵۸۱۱، وابوداود: ۱۳۴۱، رقم: ۹۳۲، وابن ماجه: ۱۴۲۱، رقم: ۶۹۶، واحمد: ۲۰۵۱۲، والدارقطني: ۳۳۴۱، والبيهقي: ۵۷۱۲، والبخاري في جزء القرائة ص: ۲۳۵، ۲۳۴، وابن عبد البر في التمهيد: ۱۴۱۷، وابن ابی شيبه ۴۲۵۱۲، والبغوي: ۵۸۶، ژباړه:

سلمة بن كهيل د حجر بن عنبس په واسطه له وائل نه روایت کوي، چې نبي عليه السلام به كله ولا الضالين وويلو نو امين به يې ويلواواو اوزه يې پرې اوچتوه، بل روایت کې دي، چې اوازه يې پرې راښکته، بل روایت کې دي، چې پرامین باندې يې جهروکړه، بل روایت کې دي، چې مورې واورېده، دا صحیح حدیث دی او په دې خبره دلیل دی، چې امین په زوره ویل پکار دي.

اود وائل بن حجرته، چې په پټه باندې امین ویلو کوم روایت راغلی دی نو هغه ضعیف دی، لکه ددې تحقیق به ان شاء الله روستوراشي،

(اخرجه البخاري: ۱۰۸/۱، ومسلم: ۱۷۶/۱، والترمذي: ۳۰/۱، رقم: ۲۵۰، والنسائي: ۱۴۷/۱، رقم: ۹۲۷، ۹۲۵، وابن ماجه رقم: ۸۵۱، ومالك: ۶۹/۱، واحمد: ۴۵۹/۲)

ژباړه:

له ابوهريره څخه روايت دى، چې نبى عليه السلام فرمايلي دي كله، چې امام امين ووايي نوتاسې هم امين ووايي، ځكه دچامين، چې دملانكودامين سره يوځاى شو؛ نومخكني گناهونه به يې وبنسل شي، دا حديث پردي دليل دى، چې امين په جهرسره دى، ځكه كه چيرته دامام جهربه امين سره نه وي؛ نومقتدي به دامام امين څنگه واوري او هغه سره به امين څنگه موافقت وكړي، او كه امام په پته امين ووايي؛ نومقتدي به څنگه دهغه سره امين ووايي؟

اودې حديث باندي امام بخاري، نسائي، ابن ماجه او نورو گڼو محدثينو په امين بالجهرسره دليل نيولى دى، صحيح ابن ماجه ۲۸۲۱ لكه علامه سندي حنفي دنسائي او ابن ماجه په حاشيه ليكي: اخذ منه المصنف الجهر عند تامينه اذ لو اسر الامام بآمين لما علم القوم بتامين الامام فلا يحسن الامراياهم بالتامين عند تامينه وهذا استنباط دقيق، مرجعه ماجاء من التصريح بالجهر وهذا هو الظاهر المتبادر، اه

حاشية السندی: ۱۴۷/۱، علی النسائي والمرعاة للعلامه المباركفوري: ۱۱۹/۱
ژباړه:

له دې حديث نه مصنف په جهرامين ويلو باندي دليل نيولى دى، ځكه كه امام په پته امين ووايي نو قوم دهغه پرامين نه پوهېږي؛ نوبيا مقتديانوته دا امر چې دايمان امين پسې امين وائي؛ مناسب نه دى، اودا ډېر برباريك

استنباط دى، چې مرجع يې هغه تصريح ده، چې په امين بالجهر باندي راغلي ده، او همداله دې لفظ نه په ډاگه معلومېږي،

علامه خطابي په معالم السنن: ۲۲۳۱۱. كې ليكي

وفيه دليل علي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يجهر بامين ولولا جهره به لم يكن لمن يتحري متابعه في التامين على سبيل المداركة طريق الى معرفته، فدل انه كان يجهر به جهرا يسمعه من ورائه
ژباړه

دا حديث پردي مسئله دليل دى، چې نبى عليه السلام به امين په زوره ويلواو كه دانه وي نو كومو خلكو، چې پسې اقتدا كوله دهغه امين ويل به يې نه پېژندلای؛ دا حديث دا لارښوونه كوي، چې نبى عليه السلام به امين په زوره ويلواو وروسته خلكوبه اورېدلو،

حافظ ابن القيم په اعلام الموقعين (۳۵۷۱۲) كې فرمايي

ولولا جهر بالتامين لمامكن المامون ان يؤمن معه ويوافقوه في التامين، كه امين په زوره ويل نه وي نومقتدي نه شي كولاى، چې دامام سره يوځاى امين وكړي.
علامه عبدالرؤف مناوي فرمايي:

وفيه نذب التامين للامام خلافا للمالك ورفع صوته به اذلولم يجهر لماعلم تامينه الماموم.

په دې كې دامين ويلو مستحب والى دامام لپاره ذكر دى صرف امام مالك خلاف كړى دى، او په زوره ويل يې هم ذكر دى، ځكه كه جهرنه وي نومقتدي دامام په امين نه پوهېږي
دا ټول قولونه د علماوو موځكه ذكر كړل، چې څوك ونه وايي، چې دلته

۲ دریم دلیل

عن ابي هريرة قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم: اذا فرغ من قراءة ام القرآن رفع صوته وقال امين.

اخرجه الدارقطني: ۳۲۹/۱، رقم: ۱۲۵۹، وقال: هذا اسناد حسن، والحاكم: ۲۲۳/۱، وقال: صحيح على شرط الشيخين، ولم يخرجاه بهذا اللفظ، وصححه الذهبي في تلخيصه ايضا ومثله في ابي داود: ۱۳۵/۱، رقم: ۹۳۴، وابن ماجه رقم: ۸۵۳، وابن حبان: ۱۴۷/۳، وابن خزيمة: ۴۹۹/۱، ۲۸۷، والبخاري: ۱۰۸/۱. ژباړه.

له ابوهريرة خخه روايت دى، چې نبي عليه السلام به كله دسورت فاتحې له لوستلوخخه وزگار شه: نو او ازيه يې اوچت كړه او امين به يې وويلو.

۴ څلورم دليل

وعن عائشة-رضى الله عنها-انهم (اليهود) لا يحسدوننا على شئ كما يحسدوننا على يوم الجمعة التي هدانا الله وصلوا عنها وعلى القبلة التي هدانا الله لها وصلو عنها وعلى قولنا خلف الامام امين.

اخرجه احمد: ۱۳۵/۶، ۱۳۴، مصباح الزجاجه: ۲۹۷/۱، وابن ماجه: ۸۵۶، وابن خزيمة: ۲۸۸/۱، رقم: ۵۷۴، والبيهقي: ۵۶/۲، وفي مجمع الزوائد للهيتمي: ۱۵/۲، والبخاري في التاريخ الكبير: ۲۲/۱، والادب المفرد: ۹۹۱، كنز العمال: ۹۷/۴، رقم: ۲۰۳۵، والطبراني في الاوسط والمنذري في الترغيب: ۱۹۲/۱، وصفة صلاة النبي للالباني: ۱۰۲، وصححه في صحيح ابن ماجه وصفة صلاة النبي والصحيحة: ۶۹۱،

ومثله عن ابن عباس و معاذ و انس و ابي هريرة رضى الله تعالى عنهم اجمعين، ژباړه.

له عائشې خخه روايت دى، چې يهود مورسره په په هيخ شي دومره كينه نه كوي، لكه چې د جمعې په ورځ او په قبله كوم، چې مورته الله راكړي او هغوى يې ترې بې برخې كړي دي او په امام پيسې امين ويلو باندې چې يې راسره كوي.

دا حديث ښكاره دليل دى، پر دې خبره. چې په لمانځه كې امين په زوره ويل سنت طريقه ده، ځكه كه امين په زوره سره ونه ويلای شي او يهوديان يې وانه اوري: نو هغوى به بيا مور مسلمانانو سره په امين ويلو باندې خنځه كينه كوي، بلكې له دې نه هم صريح روايت حافظ ابن حجر په خپل كتاب: المطالب العالیه: ۱۲۳/۱، كې ذكر كړي دي، چې

ان يهوديا مرباهل مسجدهم يقولون امين قال اليهودى والذي علمكم امين انكم لعلى حق.

ژباړه

يو يهودي په يوجومات والا باندې ورغلى، چې امين يې ويلو يهودى وويله زما دې په هغه ذات قسم وي، چې تاسوته يې امين درښودلى تاسوبه حق ياستى.

فانده: حافظ ابن عبد البر ليكلي دي، چې امام احمد بن حنبل به له هغه چاخخه ډېر خفه كېده، چې امين بالجهر به يې بدگنېرلو، او دابه يې ويل. چې درسول الله صلى الله عليه وسلم فرمان دى، چې يهوديان تاسوسره په بله هيخ شي دومره ډېره كينه نه كوي، چې څومره درسره په امين ويلو كوي.

تمهيد د ابن عبد البر: ۱۵۱/۷، والقول المقبول في شرح وتعليق صلاة الرسول

ص: ۳۶۶، لابي عبدالسلام عبدالرؤوف.

غرض دا، چي ديهوديانو صفت دادی، چي په امين بالجهر باندي غصه کيږي او خفه کيږي: نو څوک چي پردي خفه کيږي په هغه کي د يهوديانو صفت دی، او دا حديث بالکل صحيح دی، امام الباني په صحيح ابن ماجه: ۱۴۲۱۱، رقم: ۲۹۷، تعليق الترغيب والترهيب ۹۷۸۱۱، او په صحيحه: ۲۹۱، کي يې صحيح کړی دی، امام بويصري فرمايي چي دا صحيح حديث دی،

۵ پنځم دليل

عن عطاء قال امن ابن الزبير ومن ورائه حتى ان للمسجد للجة

ثباره

له عطاء څخه نقل ده، چي ابن الزبير او د هغه مقتديانو امين وويلو نو جومات داسې انگازي وکړي،

دا حديث امام بخاري په خپل صحيح کي تعليق راوړی دی، دغه شان مسند شافعي ۲۱۲، ۱۵، البيهقي ۵۹۱۲، عبدالرزاق ۹۷۱۲، ۹۲، ابن منذر ۱۳۲۱۳، محلی ابن حزم ۲۴۲۱۳، ابن ابی شيبه ۱۸۸۱۲، دررالتاج ومثله عن عكرمة التابعي مصنف ابن ابی شيبه ۱۸۷۱۲.

۶ شپږم دليل

و عن عطاء بن ابي رباح قال: ادركت مائتين من اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم في هذا المسجد-المسجد الحرام-اذا قال الامام ولا الضالين رفعوا اصواتهم بآمين.

رواه البيهقي: ۵۹۱۲، وابن حبان في الثقات: ۲۶۵۱۶ المرعاة: ۱۲۰۱۳،

ثباره:

عطاء بن ابي رباح وايي: ما دوه سوه (۲۰۰) صحابه په مسجد حرام کي ليدلي دي، چي کله به امام ولا الضالين وويلو نو هغوی به امين ويلو او اوزونه به يې پرې اوچتول

امام عطاء د امام ابوحنيفة استاذ دی امام ابوحنيفة د ده په اړه داسې وينا کړي ده: ما رايت مثله، ما دده په شان بل څوک نه دی ليدلی. (ميزان الاعتدال: ۷۰۱۳، رقم: ۵۲۴۰)

فائده د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه له دغه دورڅخه تر اوسه پورې مسجد حرام او مسجد نبوي په امين بالجهر باندي کړنگيږي د حاجيانو نه پوښتنه وکړي: نو چي مسجد حرام او مسجد نبوي د (۱۴۰۰) کالو نه را په دېخوا په امين بالجهر ويلو باندي کړنگيږي نو بيا د احنافو مسجدونه ولي د امين ددې خوږ اواز څخه چپ او خاموش دي؟

زما محترمو مسلمانانو ورونوا

دا سنت ژوندي کړئ او د خپلو جوماتونو نه د حرمينو شريفينو په شان مسجدونه جوړ کړئ صلاة الرسول (۲۱۰)، للسيالكوتي

دويمه فائده: له دې څخه دا هم معلومه شوه، چي امين په زوره ويل منسوخ نه دي او ابن زبير، چي په مسجد حرام کي امين په زوره ويلو: نو دا رسول الله صلى الله عليه وسلم له وفات څخه وروسته يې ويلي دي، ځکه عطاء بن ابي رباح تابعي دی، او هغه امين په جهر سره اورېدلو: نو ايا د رسول الله له وفات څخه وروسته هم څوک حکم شرعي منسوخ کولای شي؟

په امين بالجهر ويلو باندي د صحابه کرامو اجماع ده

علامه مبارکفوري په تحفة الاحوذی (۲۰۹۱۱) کي ليکي:

ولم يثبت من احد من الصحابة الاسرار بالتامين بالسند الصحيح ولم

يثبت عن احد منهم الانكار على من جهر بالتامين. فقد ثبت اجماع الصحابة -رضي الله عنهم- على الجهر بالتامين على طريق الحنفية فانهم قالوا: ان ابن الزبيرا فتى في زنجي وقع في بئر زمزم ينزح مائه واذالك بمحضر من الصحابة ولم ينكر عليه احد فكان اجماعا فكذا لك يقال: ان ابن الزبيرا من بالجهر في المسجد بمحضر من الصحابة ولم ينكر عليه احد بل وافته وجهروا معه بآمين حتى كان للمسجد للجة فكان اجماع الصحابة على الجهر بالتامين

ژباړه

له هيڅ يو صحابي څخه په پته امين په صحيح سند سره نه دي نقل او نه له دوى څخه په امين ويلوڅه بدو يل نقل دي، بلکې پر جهر آمين دا حنا فو پر طريقه باندي اجماع نقل ده. ځکه هغوى وايي ابن زبير ديو سړي باره کې چې په کوهي کې ولېدلى وه ويلى وو، چې ټولې اوبه به ترې ويستلى شي او نور و صحابه وو پرې بدنه دي ويلى: نو دا اجماع شوه: نو دلته هم ابن زبير په امين باندي جهر کړى او هيچا پرې بدنه دي ويلى، بلکې فتوى يې ورکړې او دهغه سره يې پرې جهر هم کړى دى، دومره قدرې، چې جومات کړنگ او کړه نو دا په زوره امين ويلو د صحابه و اجماع شوه.

د امين بالجهر په اړه د علماوو قولونه:

١. علامه عبدالحى لکهنوي فرمايي

والانصاف ان الجهر قوی من حيث الدليل.

انصاف خبره داده، چې جهرد دليل په اعتبار سره ډېر قوي دى

سعايه شرح شرح الوقايه (١٣٢١١)، کې فرمايي:

لقد طفا سنيننا بهذا البيت طرا اجمعين فوجدنا بعد التامل والامعان ان القول بالجهر بآمين هو الاصح لكونه مطابقا لما روى عن سيد بني عدنان ورواية الخفض

عنه ضعيف لا توازي روايات الجهر و اى ضرورة داعية المحمل روايات الجهر على بعض الاحيان او الجهر للتعليم مع عدم ورود شيى من ذلك في رواية والقول بانه كان في ابتداء الامراض لان الحاكم قد صححه من رواية وائل بن حجر رضى الله عنه وهو انما سلم في او اخر الامر كما ذكره ابن حجر في فتح الباري ژباړه

موډ ټول وگرځېدونوله ډېر ژور سوچ نه وروسته مو دا وموندله، چې امين په زوره ويل ډېر سم دي، ځکه داله نبي عليه السلام څخه صحيح ثابت دي، او د په قلازه ويلو حديث ضعيف دى، د جهر امين ويلو سره نه شي برابرېداى، او څه لامل دى، چې د جهر حديثونه يا په ځينې وختونو باندي او يا په تعليم باندي حمل کړو سره له دې، چې په دې کې هيڅ شى نه دى راغلى، او دا خبره کول، چې دا په اول د اسلام کې وو ډېر کمزورى دى، ځکه حاکم دغه حديث د وائل په روايت صحيح کړى دى، او وائل خوپه اخر وخت کې اسلام راوړى دى، لکه دا خبره ابن حجر په فتح الباري کې کړې ده

او کوم اثر، چې د ابراهيم نخعي وغيره نه ذکر کولى شي د پت امين ويلو په اړه نو دا هم د جهر امين ويلو روايتونو سره مقابله نه شي کولای

١. امين بالجهر لمولانا محمد يحيى گوندلوي ١٧٤

٢. شاه اسمعيل شهيد په خپل کتاب تنوير العينين ص ٧١، کې ليکي

ان الجهر بالتامين اولى من خفضه

ژباړه

په زوره امين ويل د پت ويلو نه غوره دي

٣. شيخ عبدالحق محدث دهلوي په اشعة اللمعات شرح مشکوة کې

د باره آمین بابر احادیث اکثر واضح امدہ است:

د بیکاره امین ویلویه اړه حدیثونه ډېر او صحیح دي

همدغه راز نوموړی په مدارج النبوة (۱۱۱، ۴۰) کې لیکي:

و در افتخار آیین میگفت در نماز جبری به جرود سری بخنید و مقتدیان بواقفت آیین گفتند و در جبر تائین

در نماز جبر احادیث واقع شده.

د فاتحې په پای کې به امین په جهري لمونځونو کې په جهراو په سري کې

په پته ویل کېږي او مقتدیان به دامام سره امین لولي او په دې کې حدیثونه

هم راغلي دي. (مدارج النبوة مترجم اردو، ۵۹۶، ۱۱)

۴: مولانا محمد احمد حنفي د ترمذي په فارسي شرح کې څلور واړه

مذهبونه بیانوي لیکي:

د امین بالجهر روایتونه ډېر او صحیح دي

(ابکار المنن: ۱۱۹، امین بالجهر للشيخ محمد يحيى م وندلوي: ۱۷۴).

۵: علامه ابن الهمام حنفي د هدايه په شرح فتح القدير کې لیکي:

وَلَوْ كَانَ إِلَيَّ فِي هَذَا شَيْءٌ لَوَقَّفتُ بِأَنَّ رِوَايَةَ الْحَفْضِ يُرَادُ بِهَا عَدَمُ الْقَرَعِ

الْعَنِيفِ، وَرِوَايَةَ الْجَهْرِ بِمَعْنَى قَوْلِهَا فِي زَبْرِ الصَّوْتِ وَذَيْلِهِ يَدُلُّ عَلَى هَذَا مَا فِي ابْنِ

مَاجَةَ «كَانَ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا تَلَا {غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا

الضَّالِّينَ} [الفاتحة: ۷] قَالَ آمِينَ حَتَّى يُسْمِعَ مَنْ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ فَيَرْتَجُّ بِهَا

الْمَسْجِدَ»

فتح القدير للكمال ابن الهمام (۱/ ۲۹۵).

که په دې مسئله کې زماڅه اختیاری نومابه داسې ویلي وی چې دپه

قلاره ویلوله روایت نه ډېر په تېزه نه ویل مراد دي، او د جهرله روایت څخه

اواز او چټول خونرم ویل مراد دي. او پر دې خبره باندي دابن ماجه روایت دلیل

دی، چې نبی علیه السلام به کله ولا الضالین وویل: نو داسې امین به یې

ویل، چې لومړي صف والا به اورېده نو جومات به دامین ویلوله امله

وکرنگېده. پیغمبر لمونځ (۲۰۴)

۶ پیران پیرشاه عبدالقادر جیلاني په خپل کتاب غنیه الطالبین کې

لیکي:

والجهر بالقراءة و آمین.

په سهار ماسپینین ماسخوتن په لمونځونو کې به قرائت او آمین په

جهر سره ویلی شي.

۷ اشرف علي تهانوي په امداد الفتاوی کې دیوې پوښتنې په ځواب

کې لیکي:

پوښتنه:

امین بالجهر کهنا جائز هے یا نهی؟

په جهرا امین ویل جائز دي که نه دي؟

ځواب:

جائز هے جیسا که عدم رفع بهی جائز هے اور مرجح احد الشقین کا

تحقیق هے یا تقلید.

جائز دي، لکه څنگه چې په قلاره ویل جائز دي او د یو لورې غوره کول

یا د تحقیق له امله وي یا د تقلید. امداد الفتاوی: ۱۴۸، ۱۱.

یانی، چہ شوک بی پہ جہر وایی او کہ پہ پتہ؛ خود یوی وجہی نہ پہ
بی کوی، یا د تقلید له املہ لکہ حنیان، او یا د تحقیق له املہ لکہ
اہلحدیث، ببغمبر لمونخ: ۲۰۲

۸۔ علامہ صنعانی پہ سبل السلام: ۲۲۵۱۱، کپی

۹۔ شیخ الاسلام ابن القیم ۷ؒ پہ اعلام الموقعین: ۲۴۳۲، ۴۳۰، کپی پہ
امین بالجہر بانڈی دہر زیات دلیلونہ ذکر کپی دی، جامع الفقہ لابن القیم:
۸۲، ۸۲۱۲

۱۰۔ فتاویٰ اللجنة الدائمة: ۴۲۴۱۶، ۴۲۰

۱۱۔ فتاویٰ نذیریہ لسیدنذیر حسین دہلوی: ۴۳۴۱۱

۱۲۔ مغنی المحتاج للخطیب الشربینی الشافعی: ۲۷۴۱۱

۱۴۔ د ببغمبر لمونخ: ۲۰۷، ۲۰۱، او نیل المرام شرح بلوغ المرام
۲۲۲۱۱

۱۵۔ امین بالجہر مسلک احناف کا مدلل جواب قرآن حدیث کی
روشنی میں محمدیحیی گوندلوی

۱۲۔ فتاویٰ الدین الخالص: ۱۵۶۱۴

۱۷۔ صحیح البخاری: ۱۰۷۱۱، امام المحدثین امیر المؤمنین فی
الحدیث محمد بن اسمعیل

۱۸۔ آپ کی مسائل اور ان کا حل قرآن اور حدیث کی روشنی میں
۱۱۵۱۱

۱۹۔ السنن الكبرى: ۵۶۱۲

۲۰۔ المغنی لابن قدامة: ۵۶۵۱۱

۲۱۔ فتح الباری: ۲۰۸۱۲

۲۲۔ فتاویٰ ثنائیہ: ۴۵۴۱۱

۲۳۔ فقہ السنہ: ۱۲۳۱۱

۲۴۔ صفة صلاة النبي: ۱۰۲، سلسلة الاحاديث الصحيحة: ۸۱۱۲

رقم ۲۵۳۴، كلاهما للالباني

۲۵۔ تنقيح تحقيق احاديث التعليق: ۳۲۷۱۱، للمحافظ ابن

عبدالهادي

۲۶۔ احیاء علوم الدین للغزالی: ۲۷۵۱۱

۲۷۔ نیل الاوطار للشوکانی: ۲۴۴۱۲

۲۸۔ الانصاف فی معرفة الراجح من الخلاف لعلاء الدین المرداوی

۵۱۱۲

۲۹۔ الروضة النديه لصديق حسن خان: ۱۰۱۱۱

۳۰۔ القول المتین فی الجہر بالتامین للشیخ زبیر علی زنی

۳۱۔ تیسیر الرحمن لبيان القرآن للدكتور محمد لقمان السلفي: ۱۴۱۱

۳۲۔ مرعاة المفاتيح للشيخ عبداللہ رحمانی: ۱۱۹۱۳

۳۳۔ تحفة الاحوذی شرح سنن الترمذی: ۲۰۹۱۱

۳۴۔ فتاویٰ بركاتیہ للشیخ ابوالبرکات احمد: ۴۲

۳۵۔ صلاة الرسول لمولانا محمد صادق سیالکوٹی: ۲۰۷، ۲۱۳

۳۶۔ تفسیر احسن الکلام للشیخ ابی زکریا عبدالسلام حفظہ اللہ

۳۲-۳۴۱۱

۳۷۔ بلوغ الامانی من اسرار الفتح الربانی لترتیب مسند الامام احمد بن

حنبل الشیبانی: ۲۰۵۱۳

۳۸۔ ہدایۃ الصلوة للشیخ حبیب اللہ السلفی: ۸۱-۸۲

۳۹۔ کتاب طرح التثريب فی شرح التقریب للعراقی: ۲۲۸۱۲، ۲۲۷

۴۰۔ المجموع شرح المہذب: ۳۷۲۱۳-۳۷۳، او شرح د مسلم کی

امام نووي ليکي:

ويسن للامام والمنفرد الجهر بالتأمين وكذا للماموم على المذهب الصحيح

ژباړه: په صحيح مذهب کې امام او خانله لمونځ کونکي لره امين په زوره ويل سنت دي.

په پټه د امين ويلو دليلونه او د هغې تجزيه

۱ د حنفيانو اول دليل

۱ قال الله تعالى:

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ [الأعراف: ۵۵]

خپل رب په عاجزۍ او په پټه رابلئ، ځکه الله تعالى تېرى کونکي نه خوښوي.

۲: وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ [الأعراف: ۲۰۵]

خپل رب سبا او بهکا دخان سره په عاجزۍ، په پټه پرته له اوچتې وینانه يادوه او د غافلانو نه مه کېږه.

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمْ فَأَسْتَقِيمَا

ايونس ۱۸۹

الله ورته وويل ستاسود عاقبوله شوه نو اوس برابر چلېږئ.

اوسني حنفيان په پټه امين ويلو باندې د صحيح دليلونو دنشت والي له امله دامفکوره ډېره خپره کړې ده، چې امين دعا ده او دعا په پټه ويل پکار دي. او له دغه ايتونو نه دليل نيسي، ليکن دغه ايتونه حق دي؛ خو له دې نه دا استدلال ناسم دی، چې امين په پټه ويل پکار دي له ډېرو وجوهونه.

۱. اوله وجه کله، چې امين بالجهر باره کې صحيح، محکم او غير منسوخ حديثونه موجود دي؛ نو د دې په مقابل کې په دغه ايتونو دليل نيول ناپوهي او کم عقلي ده او په دين کې تناقض راوښکل دي. ځکه که دا ومنل شي، چې امين دعا ده؛ نو په کوم پېغمبر چې ايت نازل شوی دی؛ نو همدغه پېغمبر مور ته دا ويلي دي، چې امين په زور سره وايئ! او هغه خپله هم امين په جهر ويلي دي، اوله رسول الله صلى الله عليه وسلم له وفات وروسته صحابه کرامو هم امين په جهر ويلي دي، لکه مخکې د بخاري (۱۰۷۸۱) په روايت کې او د عطاء په وينا کې تېر شو.

همدغه شان د ابوهريرة عمل په دې گواه دی، چې هغه به په مروان خليفه باندې دا شرط لگولی وو، چې له ما نه به امين مخکې نه وايي او ابوهريرة به امين په زوره ويلو مصنف عبدالرزاق (۹۶۲۲) مصنف ابن ابي شيبة (۴۲۵۱۲) تعليق التعليق (۲۱۸۱۲)، سنن الكبرى للبيهقي (۵۹۱۲)، او د امام عطاء روايت، چې صحابه کرامو به په لمانځه کې په زوره سره امين ويلو په صحيح بخاري ۱۰۷۸۱، السنن الكبرى ۸۲۱۱، ۸۵، رقم ۲۴۵۴، کې ذکر دی.

۲. دويمه وجه د صحيح حديثونو په مقابله کې د قرآن کریم په عموماتو باندې استدلال کول او صحيح حديثونه په دې ايتونو سره رد کول د اهل زيغو او مبتدعينو او د منکرين حديث طريقه ده. په مزدلفه او عرفات کې جمع بين الصلاتين نشته او په دليل کې دا آيت پيش کړي، چې:

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا

بېشکه لمونځ په مؤمنانو په خپل وخت فرض دی،

نو په دې ايت کریمه باندې د جمع بين الصلاتين نه کولو لپاره دليل

خوړلو د جواز لپاره په ((أَلَا مَا يُبْتَلَىٰ عَلَيْكُمْ)) باندې دليل نيولی غلط دی؛ نو دا ټول په دليل کې دقرآن کریم ایتونه پيش کوي؛ خو استدلال يې ترې غلط او گمراه کن دی. چې د (کلمة حق ارید بها الباطل) مصداق گرځېدلي؛ نو احناف به دې کسانوته څه ځواب ورکوي، چې وايي حج کې جمع بين الصلّاتين نشته يا وايي، چې دغه مخکني حیوانات حلال دي، او له قرآن کریم څخه دليل نيسي؟ ښکاره خبره ده، چې احناف به هغوی ته وايي، چې ولې تاسې درسول الله ﷺ حديث نه مني ولې دا نه دي راغلي، چې په حج کې جمع بين الصلّاتين شته دی، او په ایت کریمه کې ((كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصَّلَاةُ)) راغلي دی. لیکن موږ دلته په حديث باندې عمل کوو، او د حج په وخت کې جمع بين الصلّاتين له دې نه خاص کوو،

معارف القرآن لمفتي محمد شفيع (۵۷۹۱۳)

فما هو جوابکم عن تلك الاعتراضات فهو جوايبنا عن اعتراضکم.

نو موږ حنفيانو ته هماغه ځواب کوو کوم، چې دوی منکرين حديث ته کوي موږ وايوسمه ده ایت کې خودار اغلي دي، چې دعا په پټه ويل پکار دي، لیکن موږ د صحيح حديث په ښا باندې په جهر سره امين وايو او دا د دغه ایت په خاص او مستثنی دی،

۳. در بيمه وجه کله چې ددې ایتونو مانا- د حنفيانو د خيال مطابق-دا شوه، چې هر قسم دعا په پټه پکار ده؛ نو اوس زموږ سوال دا دی، چې بيا ولې رسول الله صلی الله عليه وسلم په جهر سره دعاگانې ويلې دي؟ همدغه راز ولې صحابه کرامو او تابعينو په جهر سره دعا کوله، مثلاً رسول الله صلی الله عليه وسلم د دعا طريقه دا وه، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم زندگي په هره شعبه کې دعا کړي ده دکورنه ترميدان جنگ پورې

نيول غلط دي، ځکه، چې په مزدلفه او عرفات کې د جمع بين الصلّاتين لپاره صحيح حديث راغلي دي؛ نو لکه څنگه، چې دا استدلال باطل دی. دغه شان د امين بالجهر په اړه د راغلو صحيح حديثونو په مقابله کې په عام ایتونو سره دليل نيول هم بې بنياده دي،

يا لکه يو کس وايي، چې د پړانگ، لېوه، خرسپي، پيشو او داسې نورو ټولو خوړل روا دي، ځکه چې په قرآن کریم کې راخي

«بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُبْتَلَىٰ عَلَيْكُمْ»

[المائدة: ۱۸]

ژباړه: ستاسو لپاره د هغه څاروو پرته، چې درته بيان شوي دي نور څاروي حلال دي؛ نو ددې کس استدلال هم په جواز د دغه حیواناتو باندې په دغه ایت کریمه باندې ناسم دی، ځکه چې په صحيح حديثونو سره ددې حیواناتو خوړل حرام دي.

بعينه د امين بالجهر مثال هم داسې دی، چې په صحيح حديثونو کې راغلي دي، چې رسول الله ﷺ به امين په جهر ويلو او صحابه کرامو به هم په جهر سره لوستلو او د رسول الله له وفات څخه وروسته به يې هم امين په جهر ويلو.

اوس څوک، چې بيا هم دا وايي، چې دعا ده او قرآن کریم کې الله تعالی فرمايي چې دعا په پټه ويل پکار دي؛ نو امين هم په پټه ويل پکار دي؛ نو ددې کس دا استدلال به داسې خطا وي لکه د دغه مخکنيو استدلال، چې ناسم وو. چا چې جمع بين الصلّاتين د رد کولو لپاره په آیت

«إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا»

سره استدلال کړی وه دغه شان چا چې د پړانگ، گېډر، لېوه، خراوسپي

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**